

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1919.

Andra kammaren.

Nr 8.

Lördagen den 27 september.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Nilson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 20, angående disponerande redan under år 1919 av viss del utav det å extra stat för år 1920 under fjärde huvudtiteln anvisade reservationsanslag till fullföljande av arbetena å kasernetablissemang för femton infanteriregementen.

Nämnda proposition blev på begäran bordlagd.

§ 2.

Till avgörande förelåg först tredje särskilda utskottets utlåtande, nr 8, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga av 1919 års klass m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Till tredje särskilda utskottet hade riksdagens kamrar för förberedande behandling hänvisat en den 2 augusti 1919 dagtecknad proposition, nr 9, däruti Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvärensärenden, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Ang. lag om ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga av 1919 års klass m. m.

Lag

om ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga av 1919 års klass m. m.

Häri genom förordnas som följer:

§ 1.

Utän hinder av vad i § 27 värnpliktslagen stadgas rörande värnpliktigs utbildningstid må Konungen förordna,

dels att första tjänstgöringen för vapenföra värnpliktiga av 1919 års klass, med undantag av dem, som nämnas under B eller C i § 27 mom. 1, skall

vid fotfolket utgöra etthundratjugu dagar och taga sin början under första eller andra året,

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1919. Nr 8. 1

Ang. lag om
ändrad utbild-
ningstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)

vid trängen i egentlig trängstjänst och i sjukbärartjänst utgöra etthundratjugu dagar,
vid trängen i egentlig sjukvårdstjänst utgöra etthundra femtio dagar och taga sin början under andra året, samt
vid intendenturtrupperna utgöra etthundraåttio dagar;
dels ock att tjänstgöringstiden för icke vapenföra värnpliktiga av 1919 års klass, med undantag av dem, som nämnas under B eller C i § 27 mom. 2, skall utgöra sammanlagt tvåhundra tio dagar.

§ 2.

Uti § 26 mom. 2 och 3 värnpliktslagen föreskriven uttagning för utbildning till underbefäl eller fackmän skall icke äga rum bland värnpliktiga, tillhörande 1919 års klass.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

Vidare hade till utskottet hänvisats följande i anledning av förenämnda proposition inom kamrarna väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 5, av herr *Johan Nilsson* i Malmö,

nr 6, av herr *Wigforss*, och

nr 8, av herr *Lindhagen*; samt

inom andra kammaren:

nr 15, av herrar *Hedvall* och *Jensen*,

nr 16, av herr *Hansson* i Rättvik, och

nr 17, av herrar *Söderhielm* och *Hammarskjöld*.

Beträffande den av herr *Hansson* i Rättvik avgivna motionen, i vilken hemställts, att riksdagen måtte besluta, att samtliga värnpliktsövningar — däri inbegripet jämväl repetitionsövningar — tillsvidare och intill dess resultatet av en utredning rörande minskning av militärbördorna föreläge skulle helt inställas, hade utskottet ansett sig förhindrat upptaga densamma till behandling, sedan konstitutionsutskottet gillat talmannens i första kammaren vägran att framställa proposition på remiss av en inom kammaren väckt motion av enahanda lydelse.

Utskottet, som i sammanhang med ifrågavarande kungl. proposition förehaft till behandling övriga ovannämnda motioner — den av herr *Lindhagen* avgivna i vad den avsåge de värnpliktsövningar, som i propositionen berördes — hemställde,

1:o att Kungl. Maj:ts i förevarande proposition framställda förslag måtte av riksdagen bifallas;

2:o att ovanberörda motioner av herr *Johan Nilsson* i Malmö, herr *Wigforss*, herr *Lindhagen*, i vad den avsåge de övningar, som i Kungl. Maj:ts proposition berördes, herrar *Hedvall* och *Jensen* samt herrar *Söderhielm* och *Hammarskjöld* måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets under 1:o gjorda hemställan, icke föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid ullåtandet vero fogade reservationer:

av herr *Hammar skjöld*, som, med instämmande av herrar *Petersson* i Bjälbo, *Widell*, greve *Spens*, *Nilsson* i Landeryd och *Andersson* i Knäppinge, ansett, att utskottet bort hemställa,

1:o) att riksdagen måtte — under förklarande att den i Kungl. Maj:ts proposition nr 9 föreslagna lag icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas — med anledning av Kungl. Maj:ts proposition samt herrar *Söderhielms* och *Hammar skjöld*s förenämnda motion för sin del antaga följande

Ang. lag om
ändrad utbildningstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)

Lag

om ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga av 1919 års klass m. m.

Härigenom förordnas som följer:

§ 1.

Utan hinder — — — vid fotfolket utgöra etthundrafemtio dagar — — — tvåhundra tio dagar.

§ 2.

Första tjänstgöringen för uti § 26 mom. 2 och 3 värnpliktslagen omförmälda värnpliktiga må, på sätt Konungen närmare bestämmer, fullgöras i tvenne omgångar under första och andra eller andra och tredje åren.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningsamling; och

2:o) att ovanberörda motioner av herr *Johan Nilsson* i Malmö, herr *Wigforss*, herr *Lindhagen*, i vad den avsåge de övningar, som i Kungl. Maj:ts proposition berördes, samt herrar *Hedvall* och *Jensen* måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets under 1:o) gjorda hemställan, icke föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

av friherre *Fleming*, vilken yrkat, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Hammar skjöld*: Då frågan om inskränkningar i övningstiden för 1918 års klass var före i denna kammare den 23 sistlidne augusti, yttrade hans excellens herr statsministern bland annat följande: »Därest man skulle nu fastslå den grundsatsen, att inga andra få inkallas än de, som absolut nödvändigt behövas för vård- och vakttjänst, då skulle man därmed på en omväg strypa av på en gång hela den militära utbildningen och hela den militära organisationen. Det skulle betyda, att man bragte denna organisation att fullständigt förtvina, utan att man förut har hunnit göra

Ang. lag om
ändrad utbild-
ningstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)

denna grundliga utredning och undersökning, som jag tror hela kammaren är ense om att anse alldeles nödvändig. Så kan dock icke denna allvarliga fråga tagas varken med hänsyn till läget i världen eller med hänsyn till vårt eget lands viktiga intressen.»

Och så fortsätter hans excellens: »Den regering, som nu sitter, har upprepade gånger givit till känna, att den är besjälad av övertygelsen, att en grundlig reduktion måste komma att ske och att man bör gå till verket med undersökningarna för denna reduktion så snart förutsättningarna därför föreligga, särskilt så snart frågan om Nationernas förbund kan sägas vara något så när klar. Men det är oss icke möjligt att vara med om en sådan taktik eller sådana åtgärder, som skulle i förväg — utan att avvakta världshändelsernas stabilisering och utan att avvakta denna revision och dess resultat — på en omväg, såsom jag har sagt, strypa alltsammans med risk att vi kanske sedermera, när revisionen sker, skulle komma att bittert ångra, att man hade gått så långt. Vi måste ställa det så, att vi, för att använda ett många gånger brukat, kanske missbrukat uttryck, icke föregripa denna utredning. Vi äro villiga och hava visat det att under väntetiden och övergångstiden göra de lättnader och de begränsningar, som äro förenliga med vårt ansvar för rikets hela ställning, men vi kunna icke vara med om en princip, som kastar hela undersökningen överbord, i det att den innebär en fullständig inre förstöring av hela den gamla organisationen, innan man vet, hur man vill ha den nya.»

Detta innebär sålunda, att innan man gör någon genomgripande omorganisation av den svenska armén, måste man verkställa en grundlig utredning. Det innebär vidare, att om det kan vara berättigat att under väntetiden vidtaga vissa lättnader och begränsningar, dessa dock icke få gå över måttet, de få icke göras i sådan utsträckning, att man på det sättet riskerar förstöra den gamla organisationen. Yttrandet avsåg 1918 års klass, men det gäller i lika mån, ja, i ännu högre grad om 1919 års klass, och det är huvudsakligen denna syn på tingen, som varit bestämmande för den av herr Söderhielm och mig avgivna motionen och även för den reservation till utskottets utlåtande, i vilken jag deltagit. Vår ställning är nämligen den, att det är oundgängligen nödvändigt att verkställa en ordentlig utredning, innan man går till att bestämma en ny härordning, och vi utgå från, att även om nu till följd av kända omständigheter vissa besparingar och inskränkningar under mellantiden finnas nödvändiga, man icke på något sätt genom dessa åtgärder får äventyra den gamla organisationens bestånd. Man får icke ställa så till, att denna organisation inifrån förtär sig själv. Det är också ur denna synpunkt, som jag vill betrakta det här föreliggande ärendet, ty ehuru regeringen och reservanterna i princip stå på samma ståndpunkt, ha de dock vid tillämpning av denna princip kommit till skilda resultat.

Om man slår upp utskottets utlåtande liksom propositionen, finner man, att enligt § 1 i den föreslagna lagen första tjänstgöringen skall minskas för fotfolket från 250 till 120 dagar, d. v. s. med icke

mindre än 130 dagar, att samma tjänstgöring skall minskas för trängen i egentlig trängttjänst och i sjukbärartjänst från 150 till 120 dagar eller med 30 dagar, för trängen i egentlig sjukvårdstjänst från 180 till 150 dagar, d. v. s. likaledes med 30 dagar, för intendenturtrupperna från 210 till 180 dagar eller med 30 dagar samt för icke vapenföra från 240 till 210 dagar och sålunda även i detta fall med 30 dagar. Minskningen är alltså ojämförligt störst vid infanteriet. Vid alla övriga vapenslag är minskningen inskränkt till 30 dagar, under det att den vid infanteriet utgör 130 dagar. Redan på grund härav är det naturligtvis förhållandena vid fotfolket, som komma att i denna fråga tillmätas det avgörande och bestämmande intresset, och detta så mycket mera som infanteriet är icke blott det talrikaste utan det viktigaste vapnet. Det är huvudvapnet, på vilket avgörandet främst beror i krig, det vapenslag, vars manöver- och marschförmåga och anfällskraft äro bestämmande i det rörliga fältkriget. Det är detta truppslag, som i ställningskrig har att bemanna skyttegravarna och mata stormkolonnerna, om det gäller att kasta ut fienden ur hans ställningar.

Vad beträffar förhållandena vid mobilisering av vår här, tillhör varje årsklass under 23 år beväringen eller landstormen. Om man minskar utbildningen vid infanteriet för en årsklass så mycket som från 250 till 120 dagar blir denna klass i krig naturligen mindre användbar än övriga årsklasser. Man har talat om, att det skall finnas en viss elasticitet i försvaret. Ja, det är just vad som finnes i en väl organiserad värnpliktsarmé. En sådan organisation innebär, såsom vi tillämpat den, att man under större delen av året har endast en årsklass i tjänstgöring och att man under repetitionsövningarna för övningar i större förband inkallar ytterligare en eller två årsklasser. Men när kriget står för dörren, har man 22 utbildade årsklasser; man kan genom att trycka på den elektriska telegrafapparaten kalla in hur många av dessa klasser som erfordras. Man kan kalla från hela landet eller endast från vissa landsdelar i 5 eller 10 eller 20 årsklasser, alla äro fullt utbildade. Minskas nu utbildningen för en eller flera årsklasser så att den får mindre värde, rubbas redan härigenom systemet, ty då får man en mindre fullt krigsduglig manskapsstyrka än efter den ursprungliga planen; men detta är dock icke det viktigaste. Ifrågavarande system, det s. k. kadersystemet är byggt därpå, att man har en befälskader, som under fred innesluter den då inkallade övningsstyrkan men tillika är av den kraft, att vid krig kan upptaga hela nationen i vapen. Om man minskar fredsövningarna för en årsklass inverkar detta icke blott på denna årsklass, utan på befälskadern och därmed på möjligheten att i krig använda även alla de utbildade årsklasserna.

En motionär i första kammaren yttrar, att »även om resultatet av utbildningen på den kortare övningstiden av 90 dagar icke skulle bli detsamma som nu, kan under alla omständigheter ingenting värre inträffa än det, att *endast en årsklass* kan bli något sämre ut-

Ang. lag om ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga av 1919 års klass m. m.

(Forts.)

Ang. lag om
ändrad utbild-
ningstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)

bildad än de andra, med vilka försvaret har att räkna.» Detta innebär en missuppfattning, då man tror, att härigenom endast en av de 23 årsklasserna blir sämre utbildad, under det att, som herr statsministern så tydligt framhöll vid det nyss återopade tillfället, det även gäller något vida betydelsefullare, nämligen kaderns eller hela organisationens beskaffenhet och bestånd. Det gäller om vi under övergångstiden skola kunna bibehålla vår krigsberedskap och om vi, när vi få en ny härordning, skola kunna tillgodogöra oss den, eller om vi skola tillstödja och medverka till, att den nuvarande organisationen frätes inifrån och faller sönder.

Om man vidare ser på förhållandena under krig, veta vi, att en hel del värnpliktiga genast sändas i fält, under det andra värnpliktiga tillsvidare få stanna hemma i depåerna för fortsatt utbildning. I en väl ordnad armé brukar i allmänhet $\frac{3}{4}$ gå i fält och $\frac{1}{4}$ stanna hemma. Vilka är det då som behållas hemma? Jo, i främsta rummet alla, som i fred icke fått tillfredsställande utbildning på grund av sjukdom e. d., vidare sådana som äro fysiskt nedsatta och sådana som icke kunnat komma i tid till den snabba mobiliseringen. Därefter böra den äldsta eller de äldsta årsklasserna ingå i depåerna. När genom lagtima riksdagens beslut utbildningen minskades för 1918 års klass, var redan detta ägnat att ingiva betänkligheter. Ty det innebar, att i stället för att lämna en eller två äldre årsklasser hemma, skulle man taga med dessa klasser och lämna den yngsta hemma. Sannolikt erfordras det nämligen två äldre årsklasser för att ersätta den yngsta, emedan de äldre årsklasserna äro vida svagare än de yngre. Detta innebär redan en försämring av fälthären, därigenom att man får äldre årsklasser i stället för en yngre. Om man fortsätter på den vägen — vilket skulle ske om den föreslagna lagen bifalles — kommer man snart till den punkten, att depoten icke kan emottaga flera mindre utbildade årsklasser, och då står man inför trenne möjligheter, vilka var för sig medföra stora olägenheter. En möjlighet är, att vid krigsutbrott fullborda utbildningen för de mindre utbildade, innan man rycker i fält. Då riskerar man att komma för sent. En annan möjlighet är, att lämna alla mindre utbildade hemma, men då får man gå i fält med färre eller svagare truppförband än enligt planen. Den tredje möjligheten slutligen är, att omedelbart gå i fält med fulltalig styrka, men då nödgas man omedelbart taga de sämre utbildade årsklasserna med, och då komma dessa genom sin svaga marschförmåga och manöverfärdighet att sätta ned hela truppförbandet; man kommer i fält med en sämre armé. Vilketdera förfaringssätt man än väljer, kommer detta naturligtvis att i hög grad inverka menligt på landets krigsberedskap, och olägenheterna ökas för varje klass man lägger till.

Men det var icke detta, jag huvudsakligen tänkte framhålla, utan organisationens bibehållande i fred. Som vi alla veta, utgöra repetitionsövningarna den viktigaste delen av utbildningen. Det är under dem den egentliga trupputbildningen tillgodoses, och befälet lär sig truppföring i större förband under något så när fältmässiga förhållanden. Om man icke skall undergräva hela organisationen,

är det oundgängligen nödvändigt att bibehålla regementsövningarna. Den minsta fordran man kan uppställa ifråga om utbildningen av en årsklass från fredssynpunkt är också, att denna skall kunna deltaga i repetitionsövningarna, utan att sätta ned utbildningens värde.

Undersöka vi, hur det för närvarande är ställt med repetitionsövningarna, så veta vi alla, att redan 1917 en inskränkning gjordes i repetitionsövningarna, emedan en del manskap permitterades för skördearbete och vedhuggning. År 1918 blev det bara repetitionsövningar till namnet, men icke till gagnet. I år äro repetitionsövningarna inställda. Nästa år skola repetitionsövningar fullgöras av årsklasserna 1917, 1918 och 1919. 1918 års klass är redan mindervärdig. Gör man nu även 1919 års klass mindre användbar, så stå vi 1920 med endast en verkligt utbildad årsklass under repetitionsövningarna. Samma blir förhållandet 1921. 1922 skulle vi på så sätt få två utbildade årsklasser, och först 1923 skulle vi erhålla en verklig repetitionsövning.

Går man nu till de tillgängliga handlingarna för att undersöka, i vad mån den i propositionen och utskottets utlåtande angivna tiden av 120 dagar ur denna synpunkt är tillfredsställande, så får man ganska magra upplysningar. I proposition nr 410 till lagtima riksdagen yttrar departementschefen: »Då nu fråga är om en begränsning av tjänstgöringstiden för infanteriet tilldelade vapenföra värnpliktiga av 1919 års klass, kunde det givetvis ligga nära till hands att härvid anknyta till den ordning, som var bestämd i 1901 års värnpliktslag.» — Men på grund av hänsynen till det produktiva arbetet och den statsfinansiella ställningen »torde för den årsklass, varom nu är fråga, tiden för första tjänstgöringen böra bestämmas något kortare, och finner jag mig kunna föreslå, att den begränsas till 120 dagar».

Här åberopas sålunda icke alls någon utredning huruvida värnpliktiga med 120 dagars utbildning kunna fylla måttet under repetitionsövningarna.

Går man till de upplysningar, som inhämtats av tredje särskilda utskottet, synes det framgå av vad chefen för lantförvarsdepartementets kommandoexpedition anfört, att inga utbildningsplaner äro uppgjorda och att intet mål är uppställt för tjänstgöringen.

Under sådana omständigheter hava reservanterna icke ansett sig kunna biträda förslaget utan ansett, att, om det befinnes oundgängligen nödvändigt att göra minskningar uti utbildningstiden för denna årsklass vid infanteriet, man då rätteligen bör, såsom också antytts av departementschefen, för flertalet värnpliktiga gå tillbaka till 1901 års härordning d. v. s. till 150 dagar. De 150 dagarnas utbildning hava vi prövat under icke mindre än sju år. För densamma har funnits utbildningsprogram, och alla kända resultatet, vilket icke utesluter att på grund av erfarenheterna av kriget övningarna måste läggas om.

Såsom anledningar till de föreslagna inskränkningarna, anger departementschefen dels hänsynen till den statsfinansiella ställningen och dels nödvändigheten att tillgodose det produktiva arbetet. Utskottet yttrar härom följande: »Utskottet har icke kunnat undgå att

*Ang. lag om
ändrad utbild-
ningstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)*

Ang. lag om
ändrad utbild-
ningsstad för
vissa värn-
pliktiga av
19 19 års klass
m. m.

(Forts.)

finna, att propositionen företer brist i så måtto, att behörig hänsyn icke tagits till specialvapnen tilldelade värnpliktiga ävensom till studenter och med dem i värnpliktshänseende likställda.» samt »enligt utskottets uppfattning tala emellertid synnerligen starka skäl för att jämväl dessa båda kategorier värnpliktiga komma i åtnjutande av en avkortning av den för dem nu föreskrivna utbildningstiden». Värnpliktstjänstgöringen utgör ett åliggande för de värnpliktige, och varje åliggande har i viss mån innebörden av en tunga. Det är naturligt, att de, som skola ålägga en dylik börda, böra se till, att den blir så jämt fördelad och så litet tryckande som möjligt.

Jag tror i alla fall, att man först och främst bör se en dylik fråga ur den synpunkten: huru lång tjänstgöring behöves för att få en så god värnpliktsarmé, som anses erforderlig? Nästa fråga blir i enlighet med propositionen: hava vi råd till detta med hänsyn till statens finanser och det produktiva arbetet? Först i tredje rummet bör man uppställa den fråga: Vad önska de värnpliktiga själva? Det har i detta sammanhang talats ganska mycket om försvarsolusten bland de värnpliktiga. Jag har under de senare åren, särskilt under krigsåren, i det gamla lägret å Malmen många dagar suttit vid inmönstringsbordet, där den ena gruppen värnpliktiga efter den andra passerat. Det har icke endast varit fråga om den ordinarie fredstjänstgöringen utan i de flesta fallen om krigstjänstgöring, som av många känts ganska betungande, och jag måste giva de värnpliktiga det vitsordet, att de med den största beredvillighet gått att fullgöra sina åligganden. Och de undantag, som kunnat påvisas, hava varit ytterst sparsamma, ja, så sparsamma, att de endast bekräftat regeln. I somras kunde jag måhända kunnat befara, att förhållandet skulle varit ett annat, när jag från riksdagen kom ner till Malmen. Men det var alldeles tvärtom. Så villiga och intresserade värnpliktiga har jag knappast sett förut, och deras uppförande var alldeles utmärkt. Jag blev senare förflyttad till Norrland, till vår nordligaste arméfördelning. Där väntade jag att möjligen möta andra förhållanden. Här ansågs ju försvarsolusten hava sina fastaste borgar. Men varken jag eller mina regementschefer hava gjort en dylik iakttagelse. Vi hava alla kunnat konstatera de värnpliktigas stora villighet och intresse för övningarna. Vi hava alla konstaterat deras särskilt goda uppförande. De få förseelser som förekommit, hava i regel endast varit utslag av vanlig pojkaktighet och icket något av mig känt fall kan betecknas såsom ett allvarligare brott mot disciplinen. Under sådana förhållanden tror jag, att det mera är personer, som göra sig till deras förmyndare, som tala om denna försvarsolust, än de värnpliktiga själva. Jag vet mer än väl, att vissa värnpliktiga eller vissa grupper av värnpliktiga vänt sig till politiskt inflytelserika personer, vilka anses intressera sig för att värnplikten skall bli så kort och så jämnt fördelad som möjligt. Men den omständigheten, att vissa värnpliktiga försöka att vinna befrielse ifrån tjänstgöringen, får icke likställas med att de skulle vilja undandraga sig de skyldigheter, som staten ålägger dem, eller därmed att de skulle hysa avoghet mot värnpliktstjänstgöringen.

§ 2 i lagförslaget berör en synnerligen viktig fråga, nämligen utbildningen till underbefäl eller fackmän. Det är sedan gammalt känt, att man vid armén i ganska stor utsträckning måste bedriva icke endast underbefälsutbildning utan även utbildning av vissa fackmän — kulsprutemanskap, signalister, kommissarier, sjukbärare, pionjärer m. fl. —. I samma mån värnpliktstjänstgöringen för det stora flertalet är längre blir det lättare att tillgodose väsentliga delar av denna specialutbildning. Men i samma mån som man förkortar tjänstgöringen för flertalet värnpliktiga, blir detta naturligen svårare. Det finns endast två sätt att anlita, när utbildningstiden blir så kort som fyra eller fem månader. Man har då att välja mellan att antingen öka den fast anställda personalen eller uttaga vissa värnpliktiga till en så mycket längre utbildning, som för detta ändamål erfordras. Vid de föregående tillfällen, härordningsfrågan varit uppe, har riksdagen alltid erkänt, att ett visst förhållande måste råda mellan tjänstgöringstiden för det stora flertalet värnpliktiga och den fast anställda personalen. Sålunda bestämde urtima riksdagen 1892 med 90 dagars tjänstgöring antalet fast anställda vid varje infanteriregemente till 1,000. Förslaget om en utbildningstid av 365 dagar vid 1901 års riksdag, upptog endast 48 fast anställda meniga och 132 underbefäl — beställningsmännen häri icke inräknade. Men när riksdagen minskade utbildningen för de värnpliktiga från 12 till 8 månader, ökades samtidigt antalet fast anställda med 72 d. v. s. från 48 till 120. När sedermera 1914 års urtima riksdag antog vår nuvarande härordning med i det närmaste lika lång tjänstgöringstid, som ifrågasattes 1901, tog man bort flertalet av de 172 s. k. kompromissvolontärerna. 12 av dem bibehölls dock för att tillgodose behovet vid det nya kulsprutekompaniet och den nya signalavdelningen. Nu ha vi i vår stat endast omkring 200 man fast anställt manskap vid varje infanteriregemente. Detta antal är tilltaget med hänsyn till att vi skola ha en årslång utbildning för alla värnpliktiga och sålunda i ganska stor utsträckning kunna under denna tillgodose specialutbildningen. Om tjänstgöringstiden för flertalet värnpliktiga minskas ifrån 250 till 120 eller 150 dagar, kan man naturligen icke längre nöja sig med endast 200 fast anställda av manskapet. Men vi hava i verkligheten icke ens de 200 fast anställda. Vakanserna inom armén äro för närvarande vid infanteriregementena i medeltal 50 å 60 % och inom den arméfördelning, jag tillhör, uppgå manskapsvakanserna vid infanteriet till icke mindre än $\frac{2}{3}$ av hela antalet eller närmare uträknat 66,9 %. Det är därför ur denna synpunkt alldeles nödvändigt att tillgodose utbildningen av underbefäl och fackmän. Och man kan icke säga i detta fall, att det icke gör så mycket, om man har en årsklass mer eller mindre, ty den utbildning av underbefäl och fackmän, som bestämdes år 1914, var bestämd med hänsyn till att hela beväringen skulle genomgå dylik utbildning. Man behöver sålunda för att kunna fylla mobiliseringsbehovet av underbefäl och fackmän dylik utbildning åtminstone inom flertalet inom beväringens 15 årsklasser. Men nu veta

Ang. lag om ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga av 1919 års klass m. m.

(Forts.)

Ang. lag om
ändrad utbild-
ningstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)

vi alla, att denna utbildning bedrivits endast inom 3 årsklasser, nämligen årsklasserna 1915, 1916, 1917. Härtill kommer att erfarenheten från världskriget långt ifrån tyder på minskat behov av fackmän, utan är det någon erfarenhet, man redan nu med säkerhet vunnit av världskriget, är det just den, att man i stället behöver öka antalet värnpliktiga, vilka undergå underbefäls- eller fackutbildning.

Den utbildning, som bedrivs inom armén, är av utomordentligt stor betydelse för kaderns bibehållande, och särskilt gäller detta officerskåren. Det är klart för alla, att officerskåren för närvarande befinner sig i en ganska pinsam belägenhet. Såväl från regeringen som inom riksdagen har det vid olika tillfällen talats om en försvarsrevision och om avsevärda inskränkningar i försvaret. Redan detta är föga uppmuntrande. Men än värre skulle vara om övningarna icke kunde bedrivas på ett tillfredsställande sätt. Jag har förut framhållit, att första tjänstgöringen för 1919 års klass måste ordnas så, att vi under de närmaste åren kunna få repetitionsövningar, som äro av verkligt värde även för officerskårens trupputbildning. Men även under alla de månader, som icke upptagas av regementsövningarna, behövs oundgängligen trupputbildning med allt befäl både officerare och underofficerare. Det är också framhållet av chefen för generalstaben, att erfarenheten från världskriget ådagalägger att infanteriet i viss mån måste undergå en ändrad beväpning, en ändrad utbildning, och att det måste införas ändrade taktiska förfaranden och ändringar i organisationen. Allt detta måste övas och genomgås vid övningar inom regementena och detta kan icke ske, åtminstone icke i tillräcklig stor utsträckning under en första tjänstgöring om endast 4 eller 5 månader. Någon fast anställd personal finnes icke för närvarande till förfogande för detta ändamål. Enda möjligheten att på ett tillfredsställande sätt tillgodose denna utbildning är att verkställa uttagning till underbefäl och fackmän bland de värnpliktiga. Härigenom erhåller man åtminstone manskap till ett kompani för detta ändamål. Herr statsministern yttrade i sitt meromnämnda anförande, bland annat följande: »kan det dock icke vara vår mening, att vi skola inkalla värnpliktiga för att bara göra vård- och vaktjänst — inom parentes sagt för övrigt den ledsammaste tjänst för de värnpliktiga, som man skulle kunna upptänka». Jag vill tillägga, att en dylik anordning, med vakt- och vårdtjänst under den huvudsakliga delen av tjänstgöringstiden är ledsam icke endast för de värnpliktiga utan i icke mindre grad för de officerare och underofficerare, som skola leda desamma.

Såsom jag förut nämnt, framgår det av propositionen, att anledningen till dessa inskränkningar är hänsynen till det statsfinansiella läget och omsorgen om det produktiva arbetet. I den motion, som jag undertecknat, har angivits, att den ökning av antalet tjänstgöringsdagar under år 1919, som skulle uppstå, om motionen toges i stället för propositionen, icke uppgår till 1.000.000 tjänstgöringsdagar. Sedan dess har ett P. M. över antalet tjänstgöringsdagar ge-

nom utskottets försorg erhållits från kommandoexpeditionen. Här återfinnas exakta siffror träffande 1919 års klass, och räknar man med dessa siffror, finner man, att hela ökningen icke uppgår till mer än 803,000 tjänstgöringsdagar.

Men därvid måste man även beakta en annan sak. När i våras proposition om ändring av tjänstgöringstiden för 1919 års klass avgavs och kostnadsberäkningen för densamma gjordes, utgick man liksom i 1919 års statsverksproposition, fjärde huvudtiteln, från de siffror, som nu gällde 1917 års klass. Nu har det emellertid visat sig vid inskrivningen, att antalet vapenföra värnpliktiga inom 1919 års klass är 2,500 mindre än inom 1917 års klass, och att underskottet icke vapenföra uppgår till 1,100 å 1,200. Följaktligen komma vapenövningarna vid infanteriet under år 1920 i verkligheten att omfatta 540,000 tjänstgöringsdagar mindre, än man hade anledning beräkna i våras. Nu vet jag väl, att det på grund av den uppställning huvudtiteln erhållit är svårt att angiva exakta siffror, men man kan dock säga, att om reservationen antages, antalet tjänstgöringsdagar vid infanteriet år 1920 icke blir mer än 260,000 större än det skulle blivit enligt propositionen enligt de ursprungliga beräkningarna, som grunda sig på 1917 års klass. Vare därmed huru som helst, hela skillnaden i antalet tjänstgöringsdagar mellan utskottets förslag och reservationens utgör icke mer än 800,000.

Vad det produktiva arbetet angår, ställer propositionen i utsikt, att 1919 års klass skall inkallas omkring den 10 maj och stanna i tjänstgöring till repetitionsövningarnas början. Ökas nu tjänstgöringstiden från 120 till 150 dagar, skulle detta innelära, att årsklassen i stället inkallas den 10 april. Skillnaden utgör sålunda tiden mellan den 10 april och den 10 maj. För en så väsentlig del av vårt lands näringar som jordbruket spelar detta emellertid en jämförelsevis obetydlig roll. Gå vi till de nordligaste provinserna, där skogsbruket håller på längst, veta vi alla, att när man kommer till mitten av april, så har övergången mellan vinter och sommar fortskridit så långt, att det egentliga skogsarbetet i huvudsak är avslutat. Går man till någon av de sydligare provinserna, t. ex. till Skåne, skall man finna, att vårbruket visserligen där tager sin början redan under april månad; men alla jordbrukare äro säkert villiga att erkänna, att det då icke är någon pressande tid i fråga om arbetskraften för jordbruket. Under vårbruket kan man i stort sett ej använda flera karlar, än som behövas för att köra hästarna. Det är sålunda egentligen endast kördrängarna som behövas. De övriga drängarna däremot hava mindre betydelse. Det är av långt större vikt för jordbruket att ha mycken arbetskraft under skördetiden, juni—september, än under mellan den 10 april och den 10 maj. Kan en lantman vara av med sin dräng eller sin son tiden $\frac{10}{5}$ — $\frac{10}{10}$, medför det i regeln ingen avsevärd olägenhet för honom att skicka honom i tjänst en månad tidigare eller den 10 april.

Det har skymtat fram i de olika här föreliggande handlingarna, att vad som ligger under allt detta, är, att vi snart väntas erhålla tillträde till Nationernas förbund och bliva delaktiga av den inter-

Ang. lag om
ändrad utbild-
ningstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.

(Forts.)

Ang. lag om
ändrad utbild-
ningstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)

nationella rättsordningen. Det torde då kanske vara klokt att se litet efter, huru de stater, som varit med om att bilda Nationernas förbund, inrätta sitt försvar. Börja vid med de utomeuropeiska länderna, så veta vi alla, att redan innan kriget var slut Japan hade infört en ny härordning, som medförde avsevärd förstärkning av armén. Nordamerikas förenta stater, som före kriget hade en värvad armé på 90,000 man, ämnar nu, om man får tro uppgifterna i tidningarna, efter kriget hålla en stående armé på 500,000 man. Dessa skola företrädesvis anskaffas på frivillighetens väg uttagna, men när man en gång kommit in på konskriptionens väg, är det nog icke så säkert att den inte användes, särskilt med hänsyn till nyinflyttade. Därjämte förutsattes nittio dagars utbildning för värnpliktsarmén. I England söker man att inom det löpande året komma ifrån värnplikten och att om möjligt återgå till värvningssystemet. Men det är dock alldeles tydligt, det hava alla klart för sig, att i England någon minskning av armén i jämförelse med den styrka landet hade vid krigsutbrottet icke kommer i fråga. I Frankrike, där man före kriget hade tvåårig och sista tiden t. o. m. treårig värnplikt, tycks det vara sannolikt, att tiden för första tjänstgöringen skall nedsättas till ett år. Frankrike har en befolkning i runt tal nära sju gånger så stor som Sveriges, men på grund av kända förhållanden är årskontingenten mycket svag, endast 200,000 man. Då uppstår det militära spörsmålet: huru skola vi ordna armén? Vi ha en årsklass av 200,000 man med ettårig tjänstgöring. Svaret blir då: vi kunna icke reda oss med mindre än 350,000 man för att vidmakthålla organisationen. De återstående 150,000 få vi därför värva — om det går. Om vi skulle taga Frankrike till förebild, komma vi till det resultatet, att skulle vi sålunda bibehålla ettårig värnplikt, samt öka de fast anställda till en styrka dubbelt så stor som den vi ha på papperet och fyra gånger så stor som den vi i verkligheten hava. Vi komma slutligen till Belgien. Där tog man före kriget ut 12 å 14,000 man om året till 15 månaders första utbildning. Härordningsfrågan är ännu icke avgjord i Belgien, men så mycket synes redan bestämt, att man skall taga ut 40,000 man i stället för högst 14,000 man om året. Utbildningstiden kommer kanske att underkastas någon sänkning, men ingen synes ifrågasätta kortare tjänstgöringstid än omkring ett år. Italien har, som synes, för närvarande annat att tänka på än att avskaffa armén.

Vi finna sålunda, att man om de stater, som äro signitärer för nationernas förbund, visserligen icke kan säga, att de göra stora rustningar, men ännu mindre att besluta om avrustning. Avrustningen finna vi hos de besegrade makterna, som ännu icke medgivits tillträde till nationernas förbund. Jag hemställer, om det icke för Sverige vore klokt, att när landet bereder sig på att gå in i Nationernas förbund, hellre taga exempel av de makter, vilka bildat Nationernas förbund, d. v. s. segrarna, än av de besegrade, vilka ännu icke äga tillträde till denna höga internationella institution. När vi stå i begrepp att inträda i detta nationernas förbund, torde det

vara välbetänkt att iakttaga den gamla regeln att taga seden dit man kommer.

För hela denna fråga är det emellertid av största vikt, hur långvarigt provisoriet blir. Vi veta redan, att inskränkningar äro gjorda i 1918 års klass. Nu ifrågasätts avsevärda inskränkningar även för 1919 års klass. Utskottet tager för givet, att provisoriet även kommer att omfatta 1920 års klass, därför att försvarsutredningen icke kan bli färdig förrän tidigast vid 1921 års riksdag. Vi veta, att 1911 års försvarsberedningar icke förmådde avsluta sina arbeten till början av 1914 års riksdag. Det är väl därför icke absolut säkert, att den försvarsberedning, som ännu icke är tillsatt, kan hava ett definitivt förslag liggande på bordet under 1921 års riksdag. Det kan tyvärr dröja ända till 1922 års riksdag. I så fall få vi en fjärde årsklass under provisorietiden. Det är med hänsyn härtill reservanterna framhållit, att om man möjligen kan gå med på 150 dagar för flertalet värnpliktiga vid infanteriet, tillhörande 1919 års klass enligt 1901 års härordning är det därför, att denna härordning är det enda vi hava att stå på, om jag överger 1914 års värnpliktslag. Men de äro icke beredda att taga på sitt ansvar biträda ett dylikt beslut beträffande 1920 års klass och än mindre beträffande 1921 års klass. Skola provisoriska bestämmelser utfärdas för denna eller dessa klasser, är det oundgängligt, att innan 1920 års riksdag fattas beslut i ärendet, en ordentlig utredning verkställas och att utredningen göres så överskådlig, att riksdagens kamrar därav kunna bilda sig ett fullt objektiva omdöme.

Herr talman! På grund av vad jag sålunda anfört anhåller jag att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till den reservation, som är avgiven av mig jämte vissa andra utav utskottets ledamöter.

Häruti instämde herrar *Pettersson* i Bjälbo, *Lübeck*, *Söderhielm*, *Kant*, *Thore*, *Norman*, *Sommelius*, *Jönsson* i Boa och *Lindvall*.

Herr *Hansson* i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Det är icke min avsikt att vid detta tillfälle ingå på någon principdiskussion i försvarsfrågan. När Kungl. Maj:ts likalydande proposition behandlades vid lagtima riksdagen den 5 juni, fann jag anledning att inför kammaren tillkännagiva, att jag i utskottet hade biträtt yrkandet om bifall till Kungl. Maj:ts proposition, icke därför att jag funnit denna ur saklig synpunkt starkt motiverad. utan av politiska skäl. Jag inskränker mig till att upprepa detta uttalande.

Emellertid uttalades vid samma tillfälle den förhoppningen, att när Kungl. Maj:t gick att förbereda det förnyade framläggandet av sitt förslag till urtima riksdagen, Kungl. Maj:t skulle beakta de meningar, som då uttalades i riksdagen. Detta har, såvitt jag kan finna, icke på något sätt skett. Visserligen har Kungl. Maj:t genom en remiss inhämtat chefernas för marin- och generalstabens yttranden, men för övrigt anges i den kungl. propositionen, att den korta tid, som stått till buds intill urtima riksdagens sammanträdande, icke

Ang. lag om ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga av 1919 års klass m. m.
(*Forta.*)

Ang. lag om
ändrad utbild-
ningstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Porta.)

medgivit någon ytterligare utredning. Av denna anledning framläggas förslaget i oförändrat skick, och givetvis kvarstå under sådana förhållanden samtliga de anmärkningar, som från socialdemokratiskt håll riktades mot denna proposition vid den lagtima riksdagen.

Det är uppenbart, att om icke Kungl. Maj:t har kunnat föranstalta den nödvändiga utredningen för framläggande av sitt förslag i förältrat skick, så har utskottet så mycket mindre kunnat, med den arbetsordning utskottet har, företaga denna utredning. Utskottet har visserligen försökt att genom framställande av vissa frågor vinna en ytterligare belysning av ärendet, men av de uttalanden, som inkommit från de militära myndigheterna och som bifogats utskottets utlåtande, får man ju icke någon egentlig ledning för ett bättre bedömande av hur övningstiden på ett lämpligare sätt skulle kunna avvägas. Ja, jag skulle vilja gå så långt, att säga, att dessa utredningar från de militära myndigheterna äro praktisk taget värdelösa, och man har ett intryck av att över dem vilar, vad en medlem av utskottet privat uttalat, något av pojaktighet, en vilja att icke förstå innebörden i frågorna och en vilja att giva ett svar, som kan i viss mån anses vara ägnat att förarga riksdagen. Man har icke här velat biträda riksdagen och dess utskott i försöket att vinna en närmare belysning av frågorna. Man har givit ett svar, som kort och gott kan sammanfattas sålunda: allt blir gott och väl, bara vi få ökad övningstid i stället för minskad.

Men när man sålunda inom utskottet icke har kunnat föranstalta en utredning, som möjliggjort ett omarbetande av det kungl. förslaget, så har det från utskottets sida icke återstått någonting annat än att i motiveringen giva uttryck åt sina önsknings rörande vissa förändringar i detta förslag. Jag vill påpeka, att det kungl. förslaget verkar med hänsyn till vissa grupper värnpliktiga synnerligen ojämt. Jag skall illustrera detta med några siffror hämtade ur den tabell, som av herr Hammarskjöld berördes och där det finnes uppgifter rörande storleken av de olika truppslagen under 1917. Om man ser på dessa uppgifter och sedan på den förkortning, som enligt lagförslaget skulle tillkomma de värnpliktiga, så kan man konstatera, att

3,696	värnpliktiga få	190	dagars	minskning,
211	»	»	155	»
25,972	»	»	130	»
35	»	»	125	»
63	»	»	95	»
7,257	»	»	30	»
7,632	värnpliktiga få	ingen	minskning	alls.

Det är uppenbart, att om man strävar efter en någorlunda rättvis fördelning av bördorna, man gärna skulle ha sett, att vid detta tillfälle det hade varit möjligt att bereda samtliga de värnpliktiga en något likartad avkortning av deras tjänstgöringstid. Emellertid har det förklarats i synnerhet beträffande specialvapnen, att Kungl. Maj:t i det avseendet icke någonting kunnat föreslå, därför att utredning i saken icke medhunnits. Utskottet har dock i sin motivering givit ut-

tryck åt vissa önskemål, och jag har så mycket hellre kunnat ansluta mig till denna motivering, som den faktiskt i sak innehåller allt det jag föreslog andra kammaren att uttala vid lagtima riksdagen och för vilket jag vid det tillfället fick mottaga synnerligen starka förebråelser. Vid det tillfället hemställdes till andra kammaren att göra ett uttalande, vari dels skulle markeras, att det var nödvändigt — bland annat med hänsyn till specialvapnen — att saken blev föremål för ny prövning vid 1920 års riksdag, dels understrykas vad försvarskommisionen hade uttalat, att därest det gjordes ytterligare nedsättning för de vapenföra vid infanteriet genom reptitionsövningarnas förkortning, denna nedsättning i motsvarande grad skulle tillkomma även de icke vapenföra samt värnpliktige vid trängen och intendenturtrupperna.

Allt detta är nu uttalat i utskottets motivering och dessutom har utskottet fäst uppmärksamheten på, att det torde bli nödvändigt att ordna övergångstiden provisoriskt även för 1920 års klass. Utskottet har vidare funnit angeläget att understryka önskvärdheten av att försvarsrevisionen inom den närmaste tiden igångsättes. Utskottets motivering innebär sålunda en framryckning från den ståndpunkt, som riksdagen intog ännu vid lagtima riksdagen.

Under sådana omständigheter skulle jag kunna inskränka mig till att yrka bifall till utskottets förslag. Det är emellertid några detaljer, som jag önskar beröra i detta sammanhang. Det gäller först frågan om de icke vapenföra värnpliktiga dels av 1918 och dels av 1919 års klass. Som man erinrar sig, förklarade statsministern för någon tid sedan här i kammaren, att frågan om inskränkning av övningstiden för de icke vapenföra av 1918 års klass skulle tagas av regeringens omprövning, så snart ett bifall hade blivit lämnat till regeringens förslag rörande ordnandet för övrigt av övningstiden för 1918 års värnpliktiga. Huruvida en sådan omprövning har ägt rum inom regeringen och huruvida sålunda de icke vapenföra av 1918 års klass komma i åtnjutande av någon avkortning av sin övningstid, det känner jag icke till, men jag anser det vara önskvärt att få från regeringsbänken en upplysning i detta sammanhang även på den punkten.

Beträffande de icke vapenföra av 1919 års klass har chefen för lantförsvarsdepartementet i den kungl. propositionen själv givit uttryck åt den uppfattningen, att om en ytterligare inskränkning äger rum för de vapenföra, en motsvarande inskränkning bör ske i de icke vapenföras utbildningstid. Nu är emellertid att uppmärksamma, att en del icke vapenföra av 1919 års klass redan har inkallats. Om det sålunda skall vara möjligt att bereda dessa icke vapenföra någon avkortning av den i propositionen fastställda tjänstgöringstiden på 210 dagar, så förefaller det mig vara synnerligen nödvändigt, att regeringen försöker att inkomma med förslag i ärendet mycket tidigt vid 1920 års lagtima riksdag. I annat fall blir detta uttalande av en eventuell ytterligare förkortning ingenting annat än spegelfakteri, och jag är övertygad, att detta icke varit avsikten.

Beträffande intendenturtrupperna har jag också anledning återkomma till vad statsministern yttrade vid behandlingen av proposi-

*Ang. lag om
ändrad utbild-
ningstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.*

Ferts

Ang. lag om
ändrad utbild-
ningstid för
vissa värn-
plikliga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)

tionen rörande 1918 års klass. Det hemställdes vid det tillfället, huruvida man icke skulle kunna bereda de värnpliktiga vid intendenturtrupperna en avkortning, som i någon mån motsvarade vad man avsåg att avkorta för infanteriets värnpliktige. Statsministern förklarade då, att den övningstid på 210 dagar, som enligt nu föreliggande förslag skulle tillkomma 1919 års klass, ansetts alldeles nödvändig för att man skall kunna tillgodose förrådstjänsten på tillbörligt sätt. Att döma av detta yttrande av herr statsministern skulle det sålunda icke föreligga någon egentlig förhoppning om ytterligare avkortning i den tjänstgöringstid, som nu provisoriskt fastslås för intendenturtrupperna. Det förefaller mig emellertid, som om herr statsministern, när han lämnade dessa upplysningar inför kammaren, icke sutte inne med tillräckliga uppgifter om övnings- tidens användande för intendenturtrupperna.

Det har från olika håll inom dessa trupper insänts till mig övningsprogram för utbildningen. Jag skall be att inför kammaren få relatera dessa program. Jag fäster dessförinnan uppmärksamheten ytterligare på, att statsministern särskilt framhållit nödvändigheten av förrådstjänstens tillgodoseende och behovet av lång övningstid därför. Jag har här från intendenturkompaniet 4 två övningsprogram, det ena gällande veckan $\frac{2}{6}$ — $\frac{7}{6}$ och det andra gällande veckan $\frac{25}{8}$ — $\frac{30}{8}$ innevarande år. Dessa program äro sålunda hämtade från rätt olika perioder. Det första ser ut som följer:

måndag: exercis, gymnastik, eldstrid, förberedande målskjutningsövning, exercis och gymnastik, exercis;

tisdag: exercis, en avdelning logementsskurning, soldatundervisning, gymnastik, förberedande målskjutningsövning, exercis och gymnastik, badning;

onsdag: exercis, gymnastik, eldstrid, marsch och fotvård;

torsdag: exercis, en avdelning logementsskurning, soldatundervisning, gymnastik, förberedande målskjutningsövning, exercis med gymnastik, exercis;

fredag: exercis, gymnastik, eldstrid, förberedande målskjutningsövning, exercis med gymnastik, exercis;

lördag: exercis, soldatundervisning, gymnastik, förberedande målskjutningsövning, persedelvård och tvätt.

Så komma vi till det andra programmet:

måndag: exercis, spridd ordning, eldstrid, skolskjutning, signalering;

tisdag: exercis, spridd ordning, målskjutning, eldstrid, spridd ordning, gymnastik, bad;

onsdag: exercis, spridd ordning, målgivning skolskjutning, signalering;

torsdag: exercis, kammarskjutning med terränglinjetavla, bevakningstjänst, skolskjutning;

fredag: exercis, eldstrid, spridd ordning, eldstrid, gymnastik, bad;

lördag: exercis, eldstrid, spridd ordning, eldstrid, persedelvård, bad, gymnastik,

Som man finner, synas de övningar, som under dessa veckor be-
drevos, ha ganska litet med förrådstjänsten att göra. I det brev, som
åtföljt de insända övningsprogrammen, säger vederbörande brevs-
kri- vare, att dessa övningsprogram icke utgöra något undantag från
andra under de sistförflutna fyra månaderna, och han tillägger: »av
detta framgår också, att den ojämförligt största delen av oss syssel-
sätts med den mest renodlade infanteriexercis, under det endast en
mycket ringa del disponeras för intendenturtjänstgöring.» Han till-
lägger: »Vari vårt tillbörliga tillgodoseende av förrådstjänsten skulle
bestå, är sålunda för vanligt förstånd ganska ofattbart.»

Jag har här också ett övningsprogram för intendenturkompa-
niet i Stockholm för övningarna under tiden från och med den 26
augusti. Det kan vara av intresse att taga del därav:

1:a plutonen:

- den 26/8: exercis med skjutning, avståndsbedömning, persedelvård,
6 man uniformsfabriken;
den 27/8: exercis med skjutning, persedelvård, 6 man uniformsfa-
briken;
den 28/8: exercis med skjutning, 6 man uniformsfabriken;
den 29/8: exercis med skjutning;
den 30/8: exercis med skjutning, persedel- och karbinvård, 6 man
uniformsfabriken;
den 1/9: exercis, 6 man uniformsfabriken;
den 2/9: exercis, 5 man uniformsfabriken;
den 3/9: exercis, 5 man uniformsfabriken;
den 4/9: exercis, 6 man uniformsfabriken;
8/9—11/9: samma övningar som för 3. plutonen, vilka äro följande:
8/9: exercis;
9/9: rustning för fältskjutning, marsch;
10/9: fältskjutning;
11/9: fältskjutning, marsch.

Över huvud taget förefaller det mig av dessa upplysningar, som
om det icke skulle vara fullkomligt riktigt, att det är nödvändigt
att hålla de värnpliktiga vid intendenturkåren inne så ofantligt lång
tid utöver de värnpliktigas vid infanteriet tid för tillgodoseende av
förrådstjänsten.

Här föreligger ytterligare en handling. Samtliga intendentur-
soldater på Karlsborg hava till regeringen ingivit ett uttalande, vari
de säga: »Den motivering av behovet av den långa tjänstgörings-
tiden för intendenturtrupperna, som framkommit under frågas be-
handling och varit avgörande för dess utgång, anse vi icke vara be-
fogad eller äga något som helst berättigande.» — Det förefaller mig,
som med hänsyn till det övningsprogram, som insänts, det skulle
finnas ganska mycket berättigande i ett sådant uttalande.

Jag har så mycket mera anledning att fästa uppmärksamheten
på detta truppslag, som i den kungl. propositionen vid remissen till
cheferna för marin- och generalstaberna den lilla avvikningen har

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1919. Nr 8. 2

*Ang. lag om
ändrad utbild-
ningstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)*

Ang. lag om
ändrad utbild-
ningstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)

gjorts ifrån försvarskommissionens uttalanden, att man begär chefernas besked endast beträffande en ytterligare förkortning för de icke vapenföra men däremot icke för intendenturtrupperna och trängen, där ju försvarskommissionen hade gjort alldeles samma uttalande som för de icke vapenföra.

Beträffande specialvapnen har utskottet uttalat önskvärdheten av att man får till stånd en utredning, så att frågan kan föreläggas för 1920 års riksdag. Jag finner även på den punkten anledning uttala den förhoppningen, att förslaget måtte komma mycket snart.

Här föreligger ett telegram, avsänt under gårdagen från Boden och undertecknat av samtliga värnpliktiga vid A 8 därstädes. Det lyder: »Bemärkt i tidningarna, att förslag inlämnats för uttima riksdagen om uppskov med förkortning för specialvapnen tillhörande värnpliktiga av 1918 års klass. En förfärande orättvisa kommer i så fall att vederfaras oss, enär vi ju då ej hinna komma i åtnjutande av någon förkortning. Vi samtliga värnpliktiga vid fästningsartilleriet i Boden, som tillhöra årsklassen 1919 och inryckte den 11 juni detta år, få därför vördsamt bedja eder framföra vår talan angående denna sak vid riksdagens sammanträde i morgon. Om 120 dagars utbildningstid för oss med säkerhet ej kan antagas gå igenom, kunde ju förslag inlämnas att vi finge hemförlovas, när 120 dagar fullgjorts, med förbehåll att vi skulle återinkallas igen, om förslaget därom faller vid lagtima riksdagen nästa år.»

Om man gör en uträkning, skall man finna, att dessa värnpliktiga, som ryckte in den 11 juni: skola rycka ut den 1 april, och att om över huvud taget det skall kunna beredas dem någon avkortning av deras långa första tjänstgöring om tio månader, det är nödvändigt, att riksdagen får tillfälle att behandla ärendet i mycket god tid under nästa års riksdag. Jag hemställer, att regeringen måtte beakta just detta, att en del värnpliktiga på grund av redan gjorda inkallelser befinna sig i den ställningen, att om något skall kunna göras i den riktning, som utskottet i sin motivering uttalat, så måste utredningen skyndsammast igångsättas. Utskottet har för sin del ansett, att denna utredning lämpligen skulle kunna verkställas av den försvarsrevision, som bebådas i den kungl. propositionen. Jag skulle vilja instämma i ett yttrande, som gjorts från högerhall i pressen i dag, att det vore önskvärt, att denna försvarsrevision mycket snart komme till stånd.

Hur denna försvarskommission skall tillämnas och arbeta, därom lämnar den kungl. propositionen ingen upplysning. Jag finner emellertid anledning att här göra det uttalandet, att jag hoppas, att inom denna försvarskommission den verkliga beslutanderätten överlämnas åt det civila förståndet, och att militärernas uppgift inom försvarskommissionen huvudsakligast blir av rådgivande natur. Jag gör detta med anledning av den ståndpunkt, som har intagits av militärerna under de diskussioner, som vi haft rörande möjligheten att nu lätta på försvarsbördorna. Läser man igenom alla de uttalanden, som vi fått in med anledning av dessa propositioner, skall man finna den genomgående röda tråden vara icke kortare utan längre övrigs-

tid. Den förutvarande generalstabschefen har i det yttrande, han avgivit, och som är bifogat här förevarande proposition, endast pekat på hur nödvändigt det är att göra en ombeväpning och anskaffa nytt material, och huru på grund av erfarenheterna från världskriget infanteriets nuvarande utbildningstid icke är tillräcklig utan måste bli längre. Samma anda genomgår övriga uttalanden från militärt håll, och jag är övertygad om att jag icke gör mig skyldig till någon orättvisa, om jag säger, att man knappast med hänsyn till vad som här förekommit kan hoppas, att våra militärer på något nyttigt sätt skola biträda den mening, som dock hyses av vårt folk och av den svenska representationen, nämligen att man måste komma till en försvarsorganisation med väsentligt reducerad övningstid och väsentligt mindre kostnader. Jag tror därför, att det är nödvändigt, att, om icke den nya försvarsrevisionen skall ledas in på vägar, som vi icke önska, militärernas roll inom denna försvarskommission inskränkes till en rådgivande.

General Hammarskjöld har här sagt, att, då man talar om försvarsolusten i landet, är detta oriktigt, och att man kan icke tillskrivna de värnpliktiga någon sådan. Jag tror också för min del, att i den mening, som herr Hammarskjöld här uttalar, råder det ingen egentlig försvarsolust. Jag tror, att det svenska folket är fullkomligt berett att påtaga sig de bördor, som äro nödvändiga. Det är dock begripligt, om det svenska folket efter år 1914 kommit till den uppfattningen, att man pålagt det onödigt tyngande bördor, och det är dessa onödigt tyngande bördor, som såväl de värnpliktiga som folket i övrigt vill komma ifrån.

Herr Hammarskjölds rekommendation, att vi skulle taga seden efter segrarna i världskriget, och alltså icke nu gå med på någon reducering av vårt försvar, förefaller något egendomlig från ett håll, som tydligen i andra avseenden är synnerligen kallsinnigt gentemot signatärmakterna för folkens förbund. Jag tror emellertid icke, att de små nationernas uppgift i folkens förbund skall bli att i allo efterapa de stora nationerna. Jag tror tvärtom, att de små nationerna få en mycket stor uppgift inom folkens förbund just för att pressa fram avväpningstanken. De få i detta folkens förbund icke stå som efterappare åt de värsta militärstaterna utan i stället som den kraft, vilken försöker driva oss bort från militarismen och fram till avväpning.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande att göra än om bifall till utskottets förslag.

Herr Werner: Herr talman, mina herrar! Jag skall för min del icke ingå på någon detaljgranskning vare sig av den kungl. propositionen eller av de anföranden, som nu ha hållits här. Jag har egentligen begärt ordet endast för att göra en kort deklaration angående den ståndpunkt, som den socialdemokratiska vänstern hittills intagit och, som jag hoppas, även hädanefter skall intaga.

Då jag hörde general Hammarskjölds anförande, fann jag det vara reminiscenser av de gamla tonerna från 1914, som åter kommo

*Ang. lag om
ändrad utbildningstid för
vissa värnpliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)*

Ang. lag om
ändrad utbild-
ningstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)

igen, och detta särskilt, då han i slutet av sitt anförande kom till den punkt, där han talade om att avrustning var något nationen ovärdigt, som endast segrare föreskrev de besegrade. Han ställde i det fallet endast två partier emot varandra, segrare och besegrade, men han glömde, att i den stora världskampen även funnits några, som hetat neutrala, några som stått utanför det hela. Nu är vår ställning och vår ståndpunkt den, att vi i framtiden likasom hittills vilja ställa oss utanför varje världskonflikt. Vi tro, att det militära försvarsväsendet, sådant det praktiserats, och vars frukter vi under de senaste åren fått skörda, egentligen icke kan vara något skydd för nationernas självständighet, mycket mindre, att det kan upprätthålla freden, och ännu mindre, att det kan vara något som helst skydd för nationens självständighet hädanefter, då vi efter allt att döma komma att bliva infogade i detta nationernas förbund, som träder vår nationella självständighet så nära, att det t. o. m. kommer att föreskriva oss arten och graden av de militära rustningar, som vi sedan i en framtid skola bliva ålagda att bära.

Jag skulle helst från den ståndpunkt, jag har, velat yrka bifall till det yrkande, som motionsvis framställdes i andra kammaren av herr Hansson i Rättvik och i första kammaren av herr Winberg, men som dessa yrkanden genom remissvägran i första kammaren icke kommit till utskottets behandling, och icke där fått någon real behandling, skall jag be att få inskränka mig till att yrka bifall till det yrkande, som herr Lindhagen gjort i sin motion nr 8 i första kammaren, där han hemställer, att »riksdagen med anledning av propositionen nr 9 ville besluta fullständigt inställande av de övningar, som i propositionen beröras, och i varje fall skänka landet någon väsentlig lättnad utöver den tämligen principiösa och obetydliga nedsättning i övningarna, som i propositionen förordas.»

Detta är det enda yrkande, som jag för närvarande kan göra, och samtidigt vill jag deklarerera, att den nationella avvapningen fortfarande för oss står som det säkraste värdet för fred liksom också den säkraste garantien för en lugn utveckling inom landet.

Herr Leander: Herr talman! Om de, som år 1914 använde sin maktställning för att genomdriva vinterlinjen, och nu gällande härordning, den gången anlagt litet mera psykologiska synpunkter på frågan, hade de kunnat komma under fund med, att reaktionen skulle komma. Den har också infunnit sig! Många av dem, som ansågo, att den övningstid, som då fastställdes, var den minsta möjliga, tyckas nu ändå vara sinnade att låta pruta med sig.

Jag skall emellertid icke nu yttra mig därom, utan jag skall be att med några få ord beröra den ogynnsamma ställning, vari de specialvapen tilldelade värnpliktiga befinna sig, ty enligt nu föreliggande förslag erhålla de ju icke något som helst avkortning i övningstiden. Utskottet framhåller ju också, att behörig hänsyn icke tagits till dessa värnpliktiga, och finner anledningen härtill vara den, att tiden icke medgivit utförandet av den utredning, som ansetts erforder-

derlig för att kunna framlägga förslag rörande ändring av dessa värnpliktigas tjänstgöringstid. Jag tror dock, att det inom specialvapnen finns en kategori, som man utan vidare eller på grund av gamla utredningar hade kunnat låta komma med i fråga om viss avkortning i övningstiden. Jag syftar på de marinen tilldelade värnpliktiga. Man bör taga hänsyn till att dessa under mobiliserings-tiden varit mera ansträngda än alla andra, och därför kan det ju vara ganska hårt för dem att icke heller nu erhålla någon förkortning i övningstiden. Det torde dock ändå vara en ganska stadgad åsikt, att sjöfolket icke behöver längre utbildningstid för att inhämta erforderliga färdigheter än vad fotfolket behöver, i synnerhet som man ju till sjötjänst uttager fiskare och sjömän och sådana, som förut äro vana vid sjön. Särskilt gäller det om dem som tilldelats kustartilleriet, att de icke alls äro i behov av längre övningstid än infanteriet, om ens så lång. Det hade ju därför varit frestande att framställa ett yrkande, men det finner jag nu alldeles lönlöst.

Men jag tillåter mig i likhet med herr Hansson i Stockholm att framställa önskvärdheten av, att utskottets uttalande måtte vinna beaktande. Det säger nämligen, att det är angeläget, att frågan även om dessa värnpliktigas övningstid upptages till behandling i så god tid, att förslag i ämnet om möjligt kan hinna föreläggas nästkommande års riksdag. Det finns väl intet, som väcker större missstämning än att skona somliga från sådana bördor, som man pålägger andra. Jag påpekar ännu en gång, att de, som varit tilldelade flottan, sannerligen fått fullgöra ett ännu drygare arbete och ett mera svårt arbete, än vad alla andra värnpliktiga fått göra, och på grund därav böra de komma i åtnjutande av den förkortning, som kommer andra kategorier värnpliktiga till del.

Jag har, herr talman, intet yrkande att göra.

Herr *Olsson* i Kollungeröd instämde häruti.

Herr *Lindman*: I denna fråga har man enligt mitt förmenande först att taga i betraktande vad man anser kunna göras beträffande det permanenta eller definitiva ordnandet av vårt försvarsväsen efter de grunder, som kunna erfordras med hänsyn till de förändrade förhållanden, som inträtt i världen. Vid upprepade tillfällen ha också uttalanden om den saken blivit gjorda från olika håll, och från regeringens sida vid flera tillfällen under förliden vinter. Man har därvid alltid utgått ifrån, att ett sådant ordnande först skulle komma, sedan man fått någon klarhet om, hur det kommer att bli ställt i världen med den internationella rättsordningen och med folkens förbund. Dit ha vi emellertid ännu icke kommit. Den förutsättningen finns icke, och följaktligen har icke heller någon utredning kommit till stånd om huru det skall komma att ställa sig med det definitiva ordnandet av försvaret. I avvaktan härpå har man kommit med tankarna på ett provisoriskt ordnande, och det är ju av visst intresse att se, vilka skäl som ha föranlett regeringen att

*Ang. lag om
ändrad utbildningstid för
vissa värnpliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)*

Ang. lag om
ändrad utbild-
ningstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.

framkomma härmed. Jag tror att de skälen först framhållits i statsverkspropositionen till 1919 års lagtima riksdag. Det förekom även något därav vid debatterna under urtima riksdagen år 1918, men egentligen finner man dem i statsverkspropositionen till 1919 års riksdag.

(Forts.)

Ser man på vilka dessa skäl äro, skall man finna ett uttalande av statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet, i vilket han säger, att det synes honom föreligga starka skäl för, att även frågan om övningstiden för 1919 års årsklass under nuvarande förhållanden ordnas på motsvarande sätt, d. v. s. på samma sätt som för 1918 års årsklass, och bör hållas öppen. Vidare framhölls såsom ett skäl det statsfinansiella läget, hänsynen följaktligen till de stora kostnaderna. Så var det betänkligheterna att inkalla 1919 års klass på normalt sätt på grund av den blivande försvarsrevisionen. Och slutligen för det fjärde framhölls, att det behövdes arbetskraft för det produktiva arbetet. Detta var sålunda de skäl, på vilka man kom in på det provisoriska ordnandet.

Men vilka äro skälen för att ordna det på just det sätt, som föreslogs i propositionen vid 1919 års lagtima riksdag eller vid denna urtima riksdag? Ja, alla skälen, varför det skall vara på det sätt, som är föreslaget, d. v. s. en första övningstid av 120 dagar för fotfolket och så vidare för andra vapenslag, de lysa fullständigt med sin frånvaro i de kungl. propositioner vi här ha att hålla oss till. Men även ett provisoriskt ordnande borde väl byggas på någon slags utredning om vad vi verkligen behöva. Här vilja ju alla vara med om att det skall vara någonting, och då synes det mig, att Kungl. Maj:t även borde ha föranstaltat om någon utredning, huru ett provisorium borde vara inrättat.

Utskottet talar nu om — något som även i debatten varit framkastat — att man bör vid ordnandet av ett provisorium taga hänsyn till de värnpliktiga vid specialvapnen, som icke fått sin värnpliktstid nedsatt lika mycket som varit fallet med fotfolket och vissa trupper tillhörande trängen. Det är naturligtvis riktigt att man vid allt ordnande av försvaret måste taga hänsyn även till de värnpliktiga. Och det är ju ingen, som vill, att tiden för dem skall utsträckas längre, än som behövs. Men mot utskottets yttrande vill jag göra den anmärkningen, att först skall man svara på frågorna: vad erfordras och vad kunna vi prestera, vad förmå vi göra? Med ett ord en kombination av de två sakerna: vad vi behöva för att ha ett försvar och vad vi kunna åstadkomma med våra ekonomiska resurser. Men först i andra hand kommer frågan om de värnpliktiga. Om en utredning visar, att det behövs längre tid vid specialvapen än vid fotfolket, då finns det ingen bot för att det måste vara vissa individer bland de värnpliktiga, som få underkasta sig en längre utbildningstid. Det går icke an att säga som utskottet, att när de ena fått en viss lindring, så måste de andra ha det också. Ty den utgångspunkten är felaktig. Utgångspunkten är: vad behöva vi för de olika vapenslagen? Och sedan få väl vi alla svenska medborgare underkasta oss vad landet fordrar av oss.

Man får det intrycket av behandlingen av denna fråga, att man handlar utan utredning, ja, jag vagar säga på måfå. Det finnes ingenstans sagt, att 120 dagar är vad vi behöva under provisoriet. Statsrådet och chefen för lantförvarsdepartementet uttalade i propositionen nr 410 till lagtima riksdagen, att det hade legat nära tillhands att här anknyta till 1901 års härordning, som ju hade en första övningstid av 150 dagar. Men herr statsrådet säger icke med ett enda ord, *varför* det låg nära tillhands. Och ännu mindre säger han, varför han uppgav den tanken, då det låg så nära till hands, och icke följde den tanken ut. Utan helt tvärt kommer över till påstående att det går lika väl på 120 dagar.

*Ang. lag om
ändrad utbild-
ningstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.*

(Forts.)

Men om nu, mina herrar, utredningen om det definitiva ordnandet uppskjutes på den grund, att man väntar på den internationella rättsordningen, så löper man ju en betydande risk, att det provisoriska ordnandet glider över till att i själva verket bli ett permanent ordnande. Vi ha reglerat tiden för 1918 års klass. Nu reglera vi tiden för 1919 års klass. Och om herrarna läsa utskotts-betänkandet, finna herrarna, att utskottet redan tänker sig som en sannolik möjlighet, att man får tillämpa detta provisorium även på 1920 års klass. Och jag håller icke för otroligt, att det kan bli så, som den förste talaren sade i sitt synnerligen utredande anförande i denna sak, att om man väntar på utredningen, så kan det hända, att provisoriet kommer att tillämpas även på 1921 års klass. Därmed har det provisoriska ordnandet glidit över, som jag nysst vågade säga, till att bli ett permanent ordnande. Och detta, mina herrar, innan vi veta någonting om de förutsättningar, som skulle förefinnas, innan saken ordnades definitivt. Vi veta ju alla, att de förutsättningarna ännu icke föreligga. Nationernas förbund och den internationella rättsordningen äro ju långt ifrån klara ännu. I dessa dagar diskuteras frågan i Paris, och man hör där från det förnämsta håll, som man kan tänka sig att erhålla ett uttalande från i denna sak, att man räknar med som en möjlighet, att Förenta staterna icke skulle komma med i nationernas förbund. Men, säger man då därifrån, det blir väl ett nationernas förbund i alla fall. Ja, det är ju möjligt, att det blir på det sättet. Men vad blir det då? Om Förenta staterna utebli, så är det väl icke sannolikt, att de övriga amerikanska staterna gå med. Då blir det visserligen kanske ett nationernas förbund i inskränkt mening. Jag skulle vilja säga, att i så fall skulle det bli ett förbund av vissa europeiska stater, företrädesvis de allierade makterna, med småstaterna. Men hur ställer det sig då med försvarsfrågan? Den kommer väl möjligen då i ett annat läge, än om det blir ett nationernas förbund, som omfattar hela världen. Det var ju den tanken vi hade i allra första stund, och det var det vi hoppades på. Men om det inskränkes på detta sätt, så kommer väl försvarsfrågan att i hög grad beröras därav. Ty naturligtvis bli då garantierna några helt andra för de stater, som deltaga i nationernas förbund, och enkannerligen kanske också för de små staterna.

Jag kommer från detta, herr talman, till den uppfattningen, att

Ang. lag om
ändrad utbild-
ningstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)

det provisoriska ordnandet, som vi diskutera i dag, kan icke få fortgå längre, som det gjort hittills, utan man måste åstadkomma en utredning även om huru det provisoriska ordnandet skall vara. Och det går icke att bara överlämna detta till slumpen. Om det ordnandet finnes icke någon utredning i Kungl. Maj:ts propositioner, utan man har tagit, som jag nyss sade, på måfå ett visst antal dagar. Utredningen, huru provisoriet skall ordnas, kan jag icke tänka mig på annat sätt än att den skulle avse, huru försvaret skall vara skapat under den förutsättningen, att något nationernas förbund icke komme till stånd. Om man då vill räkna med den förutsättningen, så får man säga, att därest det icke kommer till stånd, så skall det vara ordnat på visst sätt. Huru skall det då vara ordnat? Det borde vara grundvalen för utredningen om det provisoriska ordnandet. Och den utredningen är enligt min uppfattning angelägen. Vid en sådan utredning måste naturligtvis besvaras frågan vad vi behöva för att under den förutsättningen skydda vårt lands självständighet?

Nu står man tyvärr inför det förhållandet, att man håller på att riva sönder det som varit. Och vilken uppfattning man än må ha om försvaret får man dock säga om det, som funnits i vårt land, att det varit hopfogat så starkt, att det icke utan vidare bör utsättas för att man river sönder det. Men att man river sönder kan man ju finna av många företeelser. Det har nämnts en i dag, nämligen de ofantligt stora vakanserna. Det är ju klart, att med dessa och med flykten från officerskårerna riskerar man, att våra kadrer, som skulle vara det sammanhållande kittet i en arméorganisation, upplösas och försvinna. Och man kan ju icke undra på, att en viss grad av missmod griper dem, som skola ha hand om detta. Ty varje människa, som har till uppgift att utföra någonting, att fullgöra ett uppdrag att utöva en plikt och i detta fall plikten att öva de värnpliktiga och att hålla försvaret vid makt, måste väl naturligt gripas av missmod, när man ser, att de beslutande statsmakterna utan planmässighet plocka bort och riva sönder. Därmed åstadkommes denna flykt från försvaret, som vi väl alla kunna erkänna icke kan vara till nytta för vårt försvar.

Jag menar därmed, att skall man ha ett försvar, så måste det även under den provisoriska tiden ordnas efter planmässiga grunder. Och alla vilja vi ju ha ett försvar. Här ser vi i det föreliggande utskottsbetänkandet att från alla politiska partier vill man ha det. Det liberala partiet och det socialdemokratiska partiet vilja ju här vara med på en övningstid av 120 dagar, fastän utan att man får veta varför det just skall vara 120 dagar. Då ligger det väl, som jag nyss sade — och jag kommer till sist åter till den saken — en synnerlig vikt på att man verkligen griper sig an från regeringens sida med en utredning även beträffande provisoriet, så att om man löper fara, att provisoriet utsträcker för långt, man vet, vad som erfordras under detsamma och huru försvaret under den tiden skall vara ordnat, och att man kommer med en framställning i denna angelägenhet. Och behovet av en dylik utredning ligger väl i öppen dag, därför att man skall väl icke bara göra förändringarna utan någon tanke på före-

teelserna i världen och handla bara som om allt vore så skapat i världen, att man kan göra med försvaret huru som helst. Ty så äro icke förhållandena. Vart man blickar omkring sig, ser man, att det finnes oro, och detta icke minst i de stater som ligga oss nära. Jag tänker särskilt på förhållandena österut. Där är det icke lugn, icke frid. Och därför är det ingen som vet, huru länge Sverige kan få sitta lugnt och fridfullt och handhava dessa saker utan att egentligen tänka på att det blir skött på det riktigaste sättet.

Därför, herr talman, vill jag sluta detta anförande med att betona vikten av att regeringen icke underlåter att se till, att utredning även beträffande provisoriet kommer till och kommer till så snart som möjligt.

Chefen för lantförsvarsdepartementet, herr statsrådet Nilsson: Herr talman, mina herrar! Utan varje tvivel äro de särdeles få om ens några inom vårt land, som hålla på militärväsendet för dess egen skull. Nej, dess tillvaro betingas av omsorg om landets liv, dess frihet och dess självständighet. Kan då det syftet vinnas med andra medel och på andra sätt än genom uppehållet av en militärorganisation, på annat sätt som bättre kan tillgodose rättens och humanitetens krav, så är jag förvissad om, att alla med glädje skola acceptera den utvägen. Det är min livliga förhoppning, att mänskligheten en gång skall nå dit, och min önskan skulle vara, att vi kunde nå dit snart. Men, mina herrar, ännu är icke läget i världen sådant, att förutsättningarna därför äro för handen. För att konstatera den saken behövs ju icke mer än att kasta en blick ut i världen. Och härmed har jag berört en huvudpunkt vid bedömandet av det föreliggande spörsmålet liksom även spörsmål i allmänhet, nämligen den, att en realpolitiker måste se tingen icke sådana som han skulle önska, att de vore, utan sådana som de i verkligheten äro och handla i full överensstämmelse med detta verklighetens krav.

Uti här i dag gjorda uttalen går det fram fullkomligt kortare strömningar. Den ene vill ha kortare övningstid för de värnpliktiga, ja, ingen övning alls t. o. m.; den andre vill ha en längre övningstid.

Till stöd för den första åsikten har åberopats, exempelvis i avgivna motioner, att vi dock på sin tid hade en övningstid av allenast 90 dagar. Då det kunde gå för sig då, säger man, så bör det kunna gå för sig även den dag, som i dag är. Det betraktelsesättet förenklar emellertid det föreliggande problemet på ett sätt, som nästan borde förbjuda sig självt. Sant är, att vi enligt 1892 års härordning hade en övningstid av 90 dagar för de värnpliktiga. Men om detta lät sig göra med en härordning av 1892 års typ, så låter det sig alldeles icke göra med en härordning av 1914 års typ, om man skall ernå någon effektivitet. Vad är då det väsentligaste i de huvudgrunder, som skiljer 1914 års typ från 1892 års typ? Ja, den saken är redan vidrörd av den förste ärade talaren här. Jag skall endast slå fast det faktum, att 1892 års härorganisation hade omkring 35,000 stamanställda indelta eller värvade vid härens olika truppförband; 1914 års

Ang. lag om
ändrad utbild-
ningstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.

(Forts.)

Ang. lag om
ändrad utbild-
ningstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)

härordning har omkring 13,000 stamanställda med samtliga underbefäl inberäknade, och av dem utgöres, som redan är framhållet, mer än hälften av vakanser. För den, som något tänker på detta problem, säger det sig givetvis, att när man hade en stamstyrka på 35.000 man, då kunde man hjälpa sig med en härorganisation med en jämförelsevis kort utbildningstid för de värnpliktiga. Men om man skär bort denna stora stamstyrka, då går det icke an att utan vidare tillämpa de grundsatser beträffande de värnpliktiga, som gällde med denna stamstyrka. Den minsta eftertanke skall också göra det klart, att det icke går att ens som provisorium skapa den organisativa förutsättningen för en så kort övningstid som 90 dagar; det kommer säkerligen att möta stora svårigheter att för en bestående organisation skapa en dylik förutsättning, och den åstadkommes i varje fall icke i en handvändning.

Jag vill i detta sammanhang öppet förklara, att det kommer att erbjuda stora svårigheter att under den av utskottet tillstyrkta tiden av 120 dagar för de infanteriet tilldelade värnpliktiga åvägbringa en god trupputbildning. Jag är emellertid fast förvissad om, att arméns befäl kommer att göra sitt allra bästa för att ernå ett gott resultat. Att för det målets ernående nya metoder måste komma till användning och allt oväsentligt skäras bort, det är ofrånkomligt. Uppgiften är så mycket svårare — det medger jag — som infanteritaktiken står inför nya uppgifter. Men jag vet, att *viljan* att göra det bästa finnes hos befalet, och där den goda viljan finnes, där är jag också förvissad om, att de svårigheter, som komma att förefinnas, skola gå att övervinna.

Då kan man ställa den frågan till mig: huru vet jag det? Jag skulle kunna anföra flera bevis härför, men för att icke trötta skall jag icke taga upp mer än ett enda, som nära nog giver sig självt. Och det är ett, som förefinnes i det föreliggande utlåtandet. Två av denna kammares ledamöter, som äro erkänt dugliga officerare, ha ansett sig kunna vara med om 150 dagars rekrytskola. Det är sant, att de anse detta vara ett minimum, och öppet vill jag förklara, att det icke är rätt att draga den slutsatsen, att om det går att vara till freds med 150 dagar, så går det också med 120 dagar. Nej, så ser jag icke saken, och den slutsatsen skulle vara alldeles illojal från min sida. Det är icke den slutsatsen jag drager. Men då det icke för närvarande torde vara möjligt att med någon bestämd säkerhet avgöra den kortast möjliga utbildningstiden, så kan man nog ändå förutsätta, att de aktade motionärerna icke alldeles ha gått till bristningsgränsen med sitt förslag. Det förbjuder dem utan tvivel försiktigheten och deras ställning som officerare att göra. En ärad talare på Stockholmsbänken har just varit inne på detta spörsmål, och han framställde den frågan: varför skall det just vara 120 dagar? Jag skulle kunna svara med en motfråga: varför skall det just vara 150 dagar? När man 1901 bestämde sig för dessa 150 dagar, framkommo de då på detta empiriska sätt, som den ärade talaren här antydde? Ingalunda. De 150 dagarna kommo fram då — det vet den ärade talaren lika väl som jag — såsom resultat av en kompromiss, där det var — det lär icke den ärade talaren kunna bestrida — även andra

synpunkter än de rent militära, som gjorde sig gällande. Vi få komma ihåg, att de militära kraven 1901 nöjde sig icke med denna tid, de avveko då icke från den fulla årsutbildningen. Men då det vid den tidpunkten icke var möjligt att få mer än som erhöles, så böjde de sig därför, och på det sättet kommo de 150 dagarna fram. således icke på grund av något som helst empiriskt forskningsresultat.

Jag bestrider alldeles bestämt, att den ärade talaren — jag vill säga det i detta sammanhang — har fog för sitt påstående, att vad som här föreslås är att planlöst riva sönder den organisation som finnes. Och jag vill även göra det uttalandet, att då den ärade talaren ville göra gällande, att det var vakanserna inom officersgraden, som var det oroväckande symtomet inom vår härorganisation, så är det icke — ehuru väl jag medgiver, att vakanserna där äro stora — det symtomet i varje fall, som är det mest oroande beträffande härorganisationen, utan det är snarare den stora bristen på underbefäl; den är vida mer oroande. Och då ber jag att få erinna den ärade talaren om, att då vi sutto båda två i det särskilda utskottet vid 1914 års senare riksdag, så tillät jag mig att påpeka, att Kungl. Maj:ts då framlagda förslag icke rädde bot för en av mig befarad brist inom underbefälskadern. Och jag tillät mig erinna därom, att det organisationsförslag, som jag och de med mig liktänkande då förfäktade, i denna del erbjöd möjlighet till en säkerhetsventil, som regeringsförslaget icke erbjöd, nämligen möjligheten att kunna såsom instruktörer vid de truppförband som därav vore i behov, använda sig även av värnpliktigt underbefäl. Den tanken avvisades då från den ärade talarens sida och av auktoriteter, som tillhörde utskottet. Jag kan meddela kammaren, att den dag, som är, så är det dock militära auktoriteter, som rekommendera den möjlighet och den utväg, som jag 1914 i all ödmjukhet och blygsamhet tillät mig att rekommendera.

Reservanterna, som ansluta sig till de av mig för en stund sedan nämnda motionärernas förslag och sålunda representera den andra strömriktningen, ha anmärkt — och den anmärkningen är understruken av den förste ärade talaren — att några planer för utbildningen icke finnas uppgjorda och att uppgift om det dock genom utbildningen bör uppnås, icke finnes angiven i propositionen. Och till stöd härför åberopa de det yttrande, som finnes vidfogat utskottets utlåtande av chefen för lantförsvarsdepartementets kommandoexpeditionen. Med anledning härav vill jag in extenso återgiva vad chefen för kommandoexpeditionen har yttrat i denna del. Det återfinnes på sidan 18 i utskottsbetänkandet. Det heter där: »Detaljerade planer för utbildningen under en utbildningstid av i Kungl. Maj:ts proposition föreslagen längd, d. v. s. för infanteriet 120 dagar, hava, såvitt mig är bekant, ännu icke blivit utarbetade.

Det bör emellertid erinras därom, att föreskrifter utfärdats beträffande utbildningen av värnpliktiga tillhörande 1918 års klass, vilkas utbildningstid — 135 dagar — i det närmaste överensstämmer med den nu föreslagna.

På grund av dessa av Kungl. Maj:t utfärdade anvisningar —

Ang. lag om
ändrad utbild-
ningstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.

(Forts.)

Ang. lag om
ändrad utbild-
ningstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.

(Forts.)

g. o. nr 50, samt vad infanteriet beträffar 561, 562, 735 och 1041/1919, samtliga här bifogade — hava vederbörliga truppslagsinspektörer samt truppförbandschefer givetvis utarbetat närmare och mera detaljerade planer för utbildningens bedrivande, vilka planer, därest så skulle behövas, kunna läggas till grund även för en utbildning under 120 dagar.

Detaljerade planer finnas dessutom visserligen för en första utbildning av 150 dagars längd, men kunna såsom föräldrade icke numera utan vidare tillämpas.»

Slutligen gör chefen för kommandoexpeditionen ett meddelande, som jag icke nu skall något vidlyftigare beröra. Jag vill dock fästa uppmärksamheten därvid, att utarbetandet av de erforderliga utbildningsplanerna är ett mycket mödosamt arbete. Redan sistlidne juni månad hade jag ett samtal med infanteriinspektören i denna fråga. Den är således, såsom det också säges i chefens för kommandoexpeditionen yttrande, föremål för min uppmärksamhet, men jag har ansett det vara riktigast att icke utverka befallning om saken, innan riksdagens beslut förelåg, och detta därför att jag ansåg, att den möjligheten icke var utesluten, att riksdagen kunde komma att fatta ett annat beslut. För övrigt förhåller det sig så, att de detaljerade planer, som finnas uppgjorda för en första utbildning under 150 dagar, nu måste, såsom chefen för kommandoexpeditionen riktigt säger, anses föräldrade och alltså icke kunna utan vidare läggas till grund för utbildningen, utan måste omarbetas.

Den förste ärade talaren vidrörde något det villiga sinnelag, som han under sin militära tjänstgöring mött från de värnpliktigas sida. Jag vill i anledning därav meddela kammaren, att samma erfarenhet har meddelats icke allenast från chefen för sjätte arméfördelningen utan även från andra arméfördelningschefer och även truppförbandschefer, och jag kan tillägga att det finns de, som gått ännu längre och sagt, att 1918 års värnpliktskontingent, som inryckte den 15 sistlidne maj, visat större vilighet under utbildningen än den, som visats föregående år. Utan att vilja påstå, att detta beror därpå, att den kortare utbildningstid, som dessa värnpliktiga veta sig hava framför sig, i någon mån gör dem villigare och mera hågade för utbildningens uppgifter, vill jag likväl hava uttalat den meningen, att det dock kan förhålla sig så, att denna omständighet har inverkat.

Begränsningen av de militära rustningarna är ett internationellt problem och står i närmaste samband med tillkomsten och utvecklingen av nationernas förbund. Den näst föregående ärade talaren höll före, att detta förbund måhända icke skulle komma att bli någon verklighet. Jag skall icke uttala någon bestämd mening rörande denna sak. Jag vill emellertid uttrycka den förhoppningen, att nämnda förbund måtte komma till stånd och att det efter sin tillkomst måtte utvecklas så att det verkligen kan utgöra en bärande grund för ett internationellt rättsförhållande i världen. Jag vill medgiva, att de finns strömningar både i Förenta Staterna och i Belgien och

kanske även i något annat land, som gå i riktning mot att förbättra försvarsväsendet, men jämsides därmed går även i de segrande länderna en önskan att lätta på värnpliktsbördorna. Man har ett bevis härför från Frankrike. Där är ju i frågasatt en minskning av värnpliktstjänstgöringen från tre år till ett år, låt vara i förening med uppsättandet av en yrkesarmé på 150,000 man. Den treåriga värnplikten har icke krävts ur någon som helst utbildningssynpunkt beträffande infanteriet; den har i detta land motiverats ur krigsberedningssynpunkt. Då en årsklass värnpliktiga i Frankrike, såsom den förste ärade talaren erinrade om, utgör omkring 200,000 man och där är fråga om att bilda en stående armé på 150,000 man, blir den effektiva skillnaden i numerär mellan vad som ifrågasatts och exempelvis en tvåårig värnplikt icke särdeles stor, det vill jag medgiva, men det bör samtidigt bemärkas, att i Frankrike röster dock höjts för en värnpliktstid av allenast åtta månader, låt vara att andra även talat för 15 månader.

En annan ärad talare på Stockholmsbanken, som yrkade bifall till utskottets betänkande, var inne på några detaljmarkeringar. Den första anmärkningen gällde de icke vapenföra av 1918 års klass, rörande vilka icke något beslut ännu av Kungl. Maj:t fattats och det frågades huruvida det ej vore möjligt att för den åstadkomma någon avkortning. Jag vill i anledning av denna anmärkning erinra om, att antalet icke vapenföra värnpliktiga av 1918 års klass minskas dag efter dag och det på den grund, att deras tjänstgöring successivt löper till ända. Det pågår utredning rörande den saken, och jag har en uppgift här, vilken giver vid handen, att en del truppförband icke alls ha några sådana värnpliktiga; vid ett truppförband har man 7; vid ett annat 14; vid andra 2, 3, 13, 17, 16, 24, 25, 10, 8 o. s. v. Detta är ett mycket svårlöst problem, och att det är så svårlöst beror därpå, att det finnes vissa kategorier värnpliktiga, som användas till viss yrkestjänst. Såsom belysande för, hur det ställer sig med dem, skall jag hänvisa till vad chefen för kommandoexpeditionen rörande denna sak yttrat på sid. 17 i betänkandet, där det heter:

»Enär under utbildningstiden vissa av dessa värnpliktiga tjänstgöra i kassaförvaltningar, vid tygstationer o. s. v., kommer vid en avkortning av tjänstgöringstiden dessutom brist på biträden därstädes att under viss tid uppstå.

I de fall, då de värnpliktiga äro indelade i tjänstgöringsomgångar, vilka redan tagit sin början (ex. g. o. nr 462/1919), bliver en fullständig omläggning av gruppindelningen och av hela tjänstgöringen nödvändig; i vissa fall kan detta medföra olägenheter för de värnpliktiga själva. — — —

Vad särskilt expeditions- och skrivbiträden beträffar (g. o. nr 1, sid 41, och 2/1919), skulle en avkortning av den nu beräknade tjänstgöringstiden medföra, att expeditionerna skulle komma att tidvis antingen helt och hållet sakna skrivbiträden eller också förfoga över ett alldeles otillräckligt antal sådana, varigenom arbetet vid staber, expe-

Ang. lag om ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga av 1919 års klass m. m.

(Forts.)

Ang. lag om
ändrad utbild-
ningstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)

ditioner och kanske särskilt inskrivningsväsendet skulle råka i stockning.

En brist på skrivbiträden skulle göra sig ännu kännbarare ett år som i år, då arbetet vid rullföringsexpeditionerna på grund av årsklassens uppdelning i flera olika tjänstgöringsgrupper och dessas inkallelser på olika tider bliver i väsentlig grad förökad; försenade eller till och med felaktiga inkallelser med därav för de värnpliktiga själva olägliga följder kunna allt för lätt bliva resultatet av en dylik brist på skrivbiträden.»

Jag har velat anföra detta för att visa, att detta problem, som måhända för dem, som icke ha att närmare syssla därmed, kan te sig såsom jämförelsevis enkelt, är ett mycket invecklat och ganska svårlost problem. När man uppgjort en viss plan, enligt vilken t. ex. den och den icke vapenföre värnpliktige av 1918 års klass skall sluta sin tjänstgöring på viss dag och då avlösas av en värnpliktig tillhörande följande årsklass, så ligger det i sakens natur, att om man skall skicka hem honom tidigare, skall man kalla in den som kommer efter tidigare. Men denne senare har redan förut fått sin inkallelseorder och gjort sig beredd på att inrycka vid en viss tidpunkt, och då är det en olägenhet för honom att kallas in från sin civila sysselsättning tidigare. Jag har velat erinra om detta sakförhållande, på det att kammaren måtte få klart för sig, att detta problem är ganska invecklat.

De icke vapenföra av 1919 års klass äro delvis redan inkallade, och beträffande dem, som äro inkallade, är det möjligt, att de komma att hava fullgjort sina 210 dagar, innan det riksdagsbeslut kan föreligga, rörande vilket den ärade talaren på Stockholmsbanken uttalade sig. Klart är, att för dem, som då fullgjort sin tjänstgöring, är det omöjligt att åstadkomma någon ändring.

Den ärade talaren redogjorde för en framställning, som han fått mottaga från de värnpliktiga av 1919 års klass, som tjänstgöra vid Bodens artilleriregemente. Han gjorde gällande, att de värnpliktiga själva förutsatte, att det skulle vara en jämförelsevis enkel sak att förkorta deras utbildningstid till 120 dagar. Med anledning därav vill jag lämna det meddelandet, att antalet vakanser vid Bodens artilleriregemente är så stort, att under det regementets antal meniga, med undantag av sjukvårds-, hantverkar- och hovslagarpersonal, skall utgöra 204, så har detta regemente i verkligheten för närvarande allenast 38 man, av vilka 19 äro beordrade till utbildning i skolor. Det finns således vid detta regemente allenast 19 stamanställda till förfogande för tjänsten vid regementet. Det torde då utan vidare vara uppenbart, att om man har ansvaret för att allt vid detta truppförband skall skötas på ett ordentligt sätt, går det icke att avkorta tjänstgöringstiden för de värnpliktiga på det sätt, som ifrågasatts här, utan att man sätter något annat i stället.

Slutligen vidrörde den ärade talaren förhållandet med intendenturtrupperna med utgångspunkt från ett uttalande, som statsministern hade vid det tillfälle, då kammaren fattade beslut rörande tjänstgöringen för värnpliktiga tillhörande 1918 års klass. Den ärade tala-

ren föredrog åtskilliga utbildningsprogram, av vilka han ville draga den slutsatsen, att dessa värnpliktiga icke toges i anspråk för de ändamål, varför intendenturtrupperna egentligen äro avsedda. Med avseende å intendenturtruppernas utbildning vill jag erinra om att dessa skola utbildas icke allenast i förrådstjänst och vad därtill hörer, icke allenast i bageritjänst och slakteritjänst jämte vad därmed sammanhänger, icke allenast till andra yrken, utan de skola jämväl hava en sådan militär utbildning, att truppen kan självständigt upptaga sitt eget försvar. om den i fält skulle bli anfallen. Därför kräves också, att de erhålla en viss grad av infanteristisk utbildning. Jag vill icke trötta kammaren med att upprepa innehållet av hithörande utbildningsinstruktioner; jag vill emellertid säga den ärade talaren på Stockholmsbänken, att jag har dem här och skall ställa dem till hans förfogande, och jag har även här exercisreglementet för intendenturtrupperna. För den händelse den ärade talaren tror, att jag personligen är mera militäriskt intresserad än min ärade kollega sjöministern, kan jag meddela honom, att detta exercisreglemente är fastställt under min tjänstledighet av min kollega, till vilken den ärade talaren kanske har större förtroende än till mig personligen.

Jag skall nu icke upptaga kammarens tid längre utan blott uttala den förhoppningen, att kammaren måtte bifalla utskottets hemställan.

Jag märker emellertid, att jag glömt en liten erinran till den ärade talaren på Östergötlandsbänken. Han talade om, att det fanns utbildningsföreskrifter enligt 1901 års härordning med en rekrytskola om 150 dagar. Det är sant, men jag vill erinra honom om, att det finnes också utbildningsföreskrifter för övergångstiden till 1901 års härordning med en rekrytskola om 112 dagar, och med denna 112 dagars utbildningsplan som underlag lär det nog vara möjligt att också komma till ett rätt tillfredsställande resultat beträffande planen för en rekrytskola om 120 dagar.

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman, mina herrar! I sitt inledningsanförande medgav herr Hammarskjöld, att besparingar och indragningar kanske kunde vara nödvändiga, men han höll på, att man icke fick rubba organisationen. Nu var ju vinterlinjen själva hörnpelaren i 1914 års arméorganisation. Det synes, som om herr Hammarskjöld icke vore rädd för att rucka en smula på denna hörnpelare, i det att han själv föreslagit i sin motion och sedermera i sin reservation, att vi skulle frångå vinterlinjen och i stället införa en rekrytskola om 150 dagar, vilken skulle vara förlagd till sommarmånaderna. Nu har kanske detta till en del sin förklaring däri, att general Hammarskjöld som bekant år 1914 icke hörde till de mest intransigenta militärerna i fråga om vinterlinjen, utan medgav, att man kunde resonera även om en sommarlinje. Hans förslag i dag skiljer sig från utskottets endast i fråga om tiden för utbildningen, i det att han vill hava 150 dagar samt Kungl. Maj:t och utskottet 120.

Vi hava nu erfarenhet om vad denna vinterrekrytskola giver

*Ang. lag om
ändrad utbild-
ningstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.*

(Forts.)

Ang. lag om
ändrad utbild-
ningstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)

för resultat i fråga om utbildningen. Jag har talat med åtskilliga militärer, både officerare och underofficerare, från södra Sverige om denna vinterlinje, och de ha allmänt givit uttryck åt den meningen, att den är i högsta grad misslyckad och att den ger ett dåligt övningsresultat. Det är ju också ingen konst att förstå, att när man skall bedriva enskild utbildning under vintern, så blir icke resultatet vidare lysande, åtminstone icke i Skåne med dess ytterligt regniga och ruskiga vinterdagar. Man har sagt mig, att vad de värnpliktiga lära sig under de första fem månaderna, skulle man kunna inöva på en enda sommarmånad, och detta stämmer dåligt med beräkningarna 1914, nämligen att två vinterdagar i fråga om utbildningsresultatet skulle svara mot en sommardag. Mina sagesmän ha åtminstone förklarat, att fem vinterdagar motsvara en sommardag. Räknar man nu ifrån dessa fem första månader, d. v. s. 150 dagar, från den nuvarande övningstiden och utgår ifrån, att vad de lära sig under den tiden, skulle de kunna inhämta under en sommarmånad, samt drager ifrån en månad från den övningstid, som nu föreslås av Kungl. Maj:t och utskottet, så återstår i ena fallet 100 och i det andra 90 dagars utbildningstid, och sålunda skulle skillnaden i fråga om det slutliga resultatet icke bli så vidare avsevärt, i all synnerhet som man torde kunna utgå ifrån, att de värnpliktiga gått och förslöats åtskilligt under dessa vintermånader, då de egentligen icke kunnat göra någonting. Nu skulle man däremot få in dem under våren och kunna sätta dem i ordentlig och rationell utbildning genast. Jag tror, att rent militärt skall det slutliga utbildningsresultatet icke så mycket skilja sig från det vi nu hava.

Vidare sade herr Hammarskjöld, att om vi skulle inträda i nationernas förbund, så borde vi taga seden, dit vi komma. Han påvisade, att om man än icke precis kan påstå, att dessa stormakter rustade, så kan man icke heller säga, att de avrustade. Och så nämnde han, att Nordamerikas förenta stater voro i färd med att öka sin armé från 90,000 man före kriget till 500,000 man nu. Det är dock att märka, herr Hammarskjöld, att Förenta staterna utgör en hel kontinent, och tar man i betraktande dess folkmängd samt jämför den med vår, så skulle, om vi skulle ha en armé av ungefär samma proportion, det bli ungefär 25,000 man. Så att den jämförelsen anser jag icke duga. I varje fall tror jag icke, att om de olika staterna inträda i nationernas förbund och fylka sig kring dess rådsbord, deras inflytande skall stå i direkt proportion till det antal väpnade män, som de kunna uppställa enbart. Utvecklingen skall väl i stället gå i den riktningen, att man i huvudsak skall kunna undvara väpnade maktmedel, då meningen ju är att krigen skola avskaffas.

Nu frågade herr Lindman, varför det just skulle vara 120 dagar, och har han redan fått svar av herr statsrådet och chefen för lantförvarsdepartementet genom motfrågan, varför det just skulle vara 150 dagar. Man får väl emellertid, i fråga om övningstiden, taga i betraktande, vad en medlem av den förra Hammarskjöldska

regeringen med mycket eftertryck framhöll i första kammaren i våras, nämligen att vi nu befunno oss på andra sidan av vågkammen, så att vi utan alltför stor risk kunde vidtaga en inskränkning i fråga om vårt försvar och våra militära utgifter. En på militärt håll åtminstone högt skattad personlighet, Sven Hedin, förkunnade i ett brev, som han tillställde pressen för en tid sedan, att Sverige efter de stora militärmakternas sammanstörtande var vordet en militär stormakt. Om nu detta Hedins uttalande är riktigt, så kan jag icke förstå, att faran skall vara alltför stor åtminstone, om vi nu vidtaga en liten inskränkning i fråga om våra försvarsutgifter.

Herr Lindman talade om flykten ifrån armén och den fara, som alla dessa vakanser i såväl underofficers- som officersgraderna skulle utgöra för arméns organisation och inre styrka. Nu tror jag, att denna flykt från armén sammanhänger med rent psykologiska faktorer, med vilka i närvarande stund måste räknas. Tidsandan är för närvarande sådan, att folk icke ser någon egentlig framtid i att vara militär. Man betraktar allmänt saken, som om man stode inför åtminstone en stark begränsning av de militära rustningarna, och då följer givetvis, att för dem som inträda i armén vare sig såsom manskap eller såsom officersaspiranter försämrats framtidsutsikterna, beföringsmöjligheterna o. s. v., så att det torde sannerligen icke vara lätt att råda bot för flykten från armén. Jag tror emellertid, att hur vi än betrakta denna sak, så är det fullt försvarbart, att vi vidtaga en nedsättning i fråga om övningstiden, och reservanternas hava ju själva medgivit i sin reservation, att en sådan nedsättning kan vidtagas.

Så återstår specialvapnen, vilka icke ha föreslagits till erhållande av någon nedsättning i fråga om sin övningstid. Jag tror emellertid, att även i fråga om specialvapnen är det nödvändigt, att man snarast möjligt tar upp den saken åtminstone till utredning. Ty jag är övertygad om att möjlighet finns att nedsätta även dessas övningstid. Vad Skåne beträffar, då alldenstund av Sveriges 50 skvadroner kavalleri 25 äro förlagda till Skåne och följaktligen erhålla sitt värnpliktiga manskap från denna provins, företrädesvis från Malmöhus län, så betungas denna provins och dess värnpliktiga proportionsvis i högre grad än landets värnpliktiga i övrigt. Därför hälsar jag med glädje utskottets uttalande därom, att man hoppas, att även i det fallet en förändring så snart som möjligt skall komma till stånd.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman! Det har av ett par talare här antytts något om 1914 års händelser, och jag vet, att det finnes rätt många som anse, att den nuvarande tiden just är en dom över 1914 års idéer och strävanden, såsom de togo sig uttryck i fråga om vårt lands försvarsfråga. För min del anser jag, att vad som beslöts 1914 och vad som då godkändes även av de dåvarande vänsterpartierna har varit vårt land till nytta, i så måtto att under det världspolitiska jämviktsläge, som rätt allt intill slutet

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1919. Nr 8. 3

Ang. lag om ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga år 1919 års klass m. m.

(Forts.)

Ang. lag om
ändrad utbild-
ningstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)

av förra året, det dock betydligt åtskilligt för att hålla vårt land utanför den stora världsbranden, att vi haft ett relativt starkt och väl ordnat försvarsväsende.

Men lika väl som det då var av stor betydelse att då vara med om försvarsökningen, så bör man också taga lärdom av de erfarenheter, som kunna hämtas av det nuvarande läget. Och jag kan icke neka till, att jag anser, att då nu, temporärt åtminstone, de omgivande grannarna äro militärt och ekonomiskt försvagade, man utan större risk synes kunna vidtaga en nedsättning av värnplikts-tiden, och jag också för min del kan gå med på en sådan.

Jag hyser därför den uppfattningen, utan att detta på något sätt får anses prejudicerande för ens framtida ståndpunkt, att man för närvarande kan våga gå med på den nedsättning, som utskottet här föreslagit. Och jag har för min del begärt ordet endast för att giva uttryck för denna min uppfattning i frågan.

Herr Hedvall: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att inlåta mig i någon polemik med utskottet. Jag skall därför icke alltför mycket förlänga debatten utan kort och gott be att få förklara, att intet i det sällsynt eniga utskottsutlåtandet varit av den beskaffenhet, att det kommit mig att frångå den i min och herr Jensens motion uttalade åsikten, att de i propositionen föreslagna in-skränkningarna i vapenövningarna kunnat göras betydligt mera omfattande. Tvärtom finner jag i vissa till propositionen och utskottsutlåtandet fogade bilagor ytterligare stöd för denna min uppfattning.

Trots detta har jag, herr talman, *under för handen varande omständigheter* intet yrkande.

Herr vice talmannen Hamilton: Herr talman! För dem, vilka icke bidragit till genomförandet av 1914 års beslut, är det glädjande att i dag kunna konstatera, att ingen numera håller på den nuvarande år 1914 antagna värnpliktslagen. Vi böra hålla 1914 års män räkning därför. Åsikterna dela sig blott om, huruvida rekrytutbildningstiden bör begränsas till 150 eller 120 dagar.

Omsvängningen låter emellertid lätt förklara sig. Mellan 1914 och 1919 har rasat ett världskrig. Man har fått en annan uppfattning om krigets innebörd. Folkandan ser icke längre någonting stort i denna kamp, den ser i kriget, vad det verkligen är: allenast folkmord och plundring. Folken störta de statssystem, vilka genom kriget bringat så stora olyckor över folken och deras länder.

I dag hava vi emellertid allenast att besluta, såvitt jag kan förstå, huruvida övningstiden skall nedbringas till 150 eller till 120 dagar. Under försvarsberedningen 1911 infordrades från varje kompani i vårt land uppgift om, huru övningstiden hade använts. Och den som studerade dessa uppgifter, vilket jag hade tillfälle att göra såsom ordförande i fjärde försvarsberedningen — det ålåg nämligen den beredningen att framkomma med förslag rörande övningstiden — fick då klart för sig, att det räckte gott och väl med

en rekrytskola på tre månader, för såvitt övningsstiden rätt användes. Och jag tror, att om herrarna vilja studera dessa uppgifter, så skola ni alla komma på det klara med, att 120 dagar äro mer än tillräckliga.

Jag har begärt ordet huvudsakligen för att understryka, vad utskottet har uttalat, nämligen att det blir nödvändigt att fortast möjligt framkomma med förslag, som medföra en lindring även för specialvapnen och studenterna. Även rörande specialvapnen fingo vi i försvarsberedningen uppgifter angående användningen av deras övningsstid. Och dessa uppgifter gävo vid handen, att övningsstiden också för dem betydligt skulle kunna nedsättas.

Tanken på att göra studenterna till befäl är en olycklig tanke. Vad en stor del av dessa män beträffar äro de idealistiskt lagda och hava icke den ringaste håg för militäryrket. Likväl tvingar man nu studenterna genomgående av 500 dagars övningsstid. Jag tror, att detta är fullkomligt misslyckat. Befälet skall tagas bland personer, som verkligen hava lust för detta yrke. Vi böra därför icke plåga studenterna mer än som är nödvändigt och icke hindra dem från att kasta sig in på de arbetsområden, som hägra för dem.

Ja, herr talman, jag skall icke längre uppehålla denna debatt, då frågan redan är avgjord i denna kammare — åtminstone hoppas jag det. Därför anhåller jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Werner: Herr talman! Jag skall be att få återtaga det yrkande, jag förut framställt, och korrigera detsamma så att jag i stället yrkar:

att riksdagen ville besluta fullständigt inställande av de övningar, som beröras i propositionen nr 9.

Herr Lindman: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr krigsministerns yttrande för det första därför, att han lade i min mun något, som jag icke uttalat, och som jag därför måste anhålla att få korrigera så att det icke står oemotsagt. Han uttalade bland annat, att jag hållit före, att nationernas förbund icke skulle komma till stånd. Jag tror icke, att mina ord föllo på det sättet. Jag anförde endast, vad jag i dessa dagar läst i tidningarna, nämligen vad den franske konseljpresidenten, monsieur Clemenceau, uttalat: »Vi måste räkna med den möjligheten, att Förenta Staterna icke komma med». »Men», sade han, »då kommer nationernas förbund till stånd i alla fall.» Och detta har jag också angivit i ett annat sammanhang, då jag framhöll, att en provisorisk utredning borde göras. Om den definitiva utredningen göres under förutsättningen att nationernas förbund kommer till stånd, då bör väl den provisoriska utredningen utgå ifrån, att det möjligen icke kommer till stånd. Vi veta ju ej nu om detta kommer att inträffa eller ej.

Vidare framhöll herr statsrådet, att den huvudsakliga faran här

Ang. lag om
ändrad utbild-
ningsstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)

Ang. lag om
ändrad utbild-
ningsstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass

m. m.
(Forts.)

ligger icke i flykten från officerskåren utan i bristen på underbefäl. Ja, men jag framhöll även, att de många vakanserna innebära en stor fara däribland naturligen även att underbefälet av manskap minskas.

Men sedan vill jag ytterligare komma igen till en sak, som herr statsrådet var inne på. Han frågade, varför det just skall vara 150 dagar, varför icke lika gärna 120? Jag vill säga, att hela min utgångspunkt var, att man borde utreda, *hurvida* det skall vara 150 dagar eller 120 dagar eller något annat. Jag vågar påstå, att statsrådet icke utrett, att det skall vara 120 dagar, liksom jag icke har någon utredning, varför det skall vara det ena eller det andra. Jag har bett, att regeringen skall åstadkomma denna utredning, men regeringen har icke funnit sig föranlåten att göra det utan kommit fram med förslag till en provisorisk anordning alldeles utan någon tillstymmelse till skäl. Ja, vi fingo ett här i dag av herr statsrådet. Jag satt just och väntade på att få höra, vad det kunde vara för skäl, som herr statsrådet hade för att minska övningstiden. Och det kom. Han sade, att han behövde icke framföra mer än ett, och det var det, att herrar Hammarskjöld och Söderhielm motionerat om 150 dagar. »Jag vill icke draga den slutsatsen», så ungefär sade herr statsrådet, »att det är något skäl för 120 dagar, ty det vore illojalt att draga den slutsatsen.» Men lika fullt drog han den slutsatsen ögonblicket efteråt, då han framhöll, att det icke vore att antaga, att de herrarna gått så långt som till bristningsgränsen, varför det icke vore så farligt att flytta sig något längre ned, än de gjort. Jag vill säga det, att jag tycker icke, man har rättighet att dra den slutsatsen av detta. Men av herr statsrådets ord kan man dra den slutsatsen att han gått till bristningsgränsen.

Dessutom vill jag säga, att den kungl. propositionen ju är lika med propositionen nr 410 till den lagtima riksdagen i våras. Då hade ännu icke herrar Hammarskjöld och Söderhielm motionerat i ämnet, utan det gjorde de först vid denna urtima riksdag, så att då visste man icke ens, att motionen skulle komma.

Jag skulle således vilja anhålla att få något starkare skäl för de grunder, på vilka herr statsrådet föreslagit denna 120 dagars övningstid. När herr statsrådet säger, att de 150 dagar, som togos 1901, voro frukten av en kompromiss, så vill jag förklara, att de 120 dagar, som nu föreslagits, också äro frukten av en kompromiss — inom regeringen.

Chefen för lantförvarsdepartementet, herr statsrådet Nilsson: Herr talman! Jag ber allra först att få uttala mitt beklagande över, att jag missuppfattat den ärade talaren rörande hans yttrande angående nationernas förbund.

Beträffande den senare delen av anförandet ber jag däremot få påpeka, att den ärade talaren fullkomligt missförstått mig, eller också har jag talat ofantligt oklart. Jag har nämligen aldrig sagt, att motionen vore något *skäl för propositionens framläggande*. Jag har endast anfört den som ett symptomatiskt *bevis* för att de 120 dagarna

kunna försvaras, därför att jag förutsatte såsom alldeles självklart, att man icke gått till bristningsgränsen. Så har jag alldeles bestämt sagt. Herr Lindman har således gjort sig skyldig till att beträffande mitt anförande förväxla *skäl* och *bevis*. Som *skäl* anförde jag det aldrig. Jag kunde så mycket mindre göra det som det förhåller sig så, som den ärade talaren anför, att detta förslag framlades redan till lagtima riksdagen, varemot motionen framlämnats först under denna riksdag.

Ang. lag om
ändrad utbild-
ningstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.

(Forts.)

Herr F o r s s e l l: Herr talman! I den föreliggande viktiga frågan har jag önskat att få till kammarens protokoll foga ett uttryck för en personlig mening.

Jag vill då till en början be att få påpeka, att det föreliggande kungliga förslaget tvivelsulan vida överskrider ramen av det försvarsprogram, som skisserades i denna kammare den 14 december 1918. Hans excellens herr statsministern utvecklade då, att omständigheterna mycket väl tillåte, att indragningar komme att göras i fråga om löpande utgifter för fästningsbyggen, för fartygsbyggen, för anskaffande av vapen och annan materiel, men för övrigt ville statsministern å regeringens vägnar uttala, att det då icke var möjligt för regeringen att taga en definitiv ståndpunkt till försvarsproblemet i dess helhet. Regeringen kunde icke uppdraga grundlinjerna för en försvarsrevision. Det är sant, att hans excellens i detta sammanhang även nämnde en fråga om *övningstiden*: han talade om de arrangemang, som vid det ifrågasvarande tillfället måste vidtagas för 1918 års klass med anledning av den då härjande spanska sjukan. Men i fråga om värnpliktsövningarna var detta också *allt* som den gången yttrades.

Dessa begränsningar i löpande utgifter för fartygsbyggande, för fästningar, vapen och materiel skulle utredas av en kommission, som också sedermera — som bekant — tillsattes. Men därefter hava undan för undan dykt upp förslag, som måste sägas på ett långt radikalare sätt ingripa i försvarssystemet, än inför andra kammaren ifrågasattes. Det har bl. a. kommit upp denna nu föreliggande proposition, och man har sett i utskottsbetänkandet, att det talas om liknande arrangemang för 1920 års klass. Men därmed ha vederbörande faktiskt, under sken av *provisoriska* anordningar, redan tagit ställning till ett fundamentalt huvudproblem, nämligen frågan om övningstidens längd, och det på ett sätt, som kommer att äga *permanent* följd. Jag menar alltså, att den provisoriska utredning, som omtalades den 14 december 1918, har undan för undan blivit ett slags *camouflage* för mer vittutseende ansatser till det gällande försvarssystemets nedbrytande. Här sker, under framförande av den provisoriska utredningstanken ett sönderbrytande inifrån av försvarsbyggna- den, ett planlöst reformerande på vitala punkter, som står i dålig samklang med anförandet av den 14 december.

Jag vill emellertid säga, att jag med detta ingalunda vill hava påstått, att den försvarsreform, som uppbyggdes i september 1914 skulle vara något slags helig mark, som ingen kritiker skulle få be-

Ang. lag om
ändrad utbild-
ningstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)

träda, och att den försvarsordningen skulle vara något som man endast får nalkas under många bugningar. Visst icke. Den försvarsordningen var ju helt enkelt en frukt av erfarenheterna från krigen under det närmast föregående halvsekle. Den gick som bekant tillbaka på erfarenheterna från 1870—71 års krig och från alla de följande krigerna ända till de stora Balkankrigen 1912—13. Det är då helt naturligt och alldeles självklart, att när världshistoriens största krig har rasat i fem år, blir även den reformen, huru stora förtjänster den än för *sin* tid må ha haft, redan ur militär synpunkt anakronistisk och antikverad. Den måste göras till föremål för en grundlig revision ur militärisk synpunkt. Men det är självfallet och klart, att vid denna omdaning, tillbörlig hänsyn måste tagas också till de nya förhållandena på alla de samhällsområden, som ha ett mera väsentligt sammanhang med försvarsväsendet. Försvaret må därför underkastas en *systematisk*, sammanhängande och planmässig revision ur militärtekniska, utrikespolitiska, statsfinansiella, nationalekonomiska, sociala och folkpsykologiska synpunkter. Jag vill hava sagt detta, för att man icke skall kunna tillvita mig någon slags romantisk förhärdelse vid 1914 års försvarsreform, som dock var ett uttryck för *sin* tids behov.

När det nu är ett sådant läge, att en försvarsreform är behöfvlig, vill jag å andra sidan säga, att den begripligtvis blir en komplicerad sak och att det minst av allt går för sig att lägga den reformen så, att man helt enkelt gör ett matematiskt proportionellt nedprojicerande av den Hammarskiöldska härordningen i alla dennas olika dimensioner. Man får alltså icke skapa en miniatyr av det nuvarande systemet. Problemet måste angripas från principiellt nya och radikalt andra utgångspunkter. Jag vill säga, att om man skulle kunna tänka sig, att väsentliga lättnader kunde beredas i fråga om de personliga tjänsteplikterna, så tror jag å andra sidan, att sådana lättnader måste kompenseras genom ökad och förbättrad materiel. Men om allt detta kan man få någon visshet blott genom en utredning, som angriper försvarsproblemet i hela dess vidd. Man kan därför icke ge sig på att bereda lättnader i personliga tjänsteplikter, utan att hava kännedom om, hur det *hela* till slut kommer att te sig. Man kan icke så att säga godkänna, vad som står på den ena sidan, innan man fått läsa texten i dess helhet, sedan bladet blivit vänt.

Jag tror visserligen för min del, att då en och annan inom kretsar, som betacka sig för epitetet »vänster», ger sitt bifall till det kungliga förslagens anordningar, gör man det därför, att man på *egen* hand och efter sitt eget huvud skisserat upp ett försvarssystem med ungefär den nyss antydda nya relationen mellan personliga tjänsteplikter och materialanskaffningen.

Man synes mig likväl böra taga sig tillvara för den icke ovanliga illusionen, att ens egna älsklingsidéer tros vara självklara och oanfäktliga även för hela den övriga mänskligheten. Om också t. ex. en högerman är ense med regeringsvänstern om en *nedläggning av övnings-tiden*, så är det ju därför icke sagt, att regeringsvänstern är ense med honom om *kompensationerna*. En uttrycklig och förbindande dekla-

ration av tillfredsställande beskaffenhet från det maktägande blockets sida rörande *hela försvarssystemet* bör efter min uppfattning föreliggga, innan jag kan taga på mitt ansvar att skänka min röst åt en nedsättning, sådan som den nu föreslagna.

Nu är situationen den, att oppositionen befinner sig i ett ganska svårt trångmål. Den blir ideligen erinrad om, att statsfinansiella skäl, att nationalekonomiska skäl, att folkpsykologiska skäl fordra en nedsättning av övningstiden, men å andra sidan vet den icke, vart det barkar hän med en sådan nedsättning, den har ingen överblick över konsekvenserna, den saknar alltså en utredning, och den får ändå mot sig en rad av vädjanden att behjerta det aktuella kravet. Jag måste säga, att det faller helt och hållet på regeringens ansvar, att en sådan utredning icke finnes, icke ens en tillstymelse till en utredning av den art, som här efterlysts, en utredning av allmän och principiell art. Det är visserligen mycket sant, att statsministern i december 1918 icke kunde ange definitiva riktlinjer för försvarsrevisionen. Det hade varit orimligt att begära, och ingen har heller fordrat det. Jag tror också, att inom högern många i likhet med mig velat skänka sitt erkännande åt regeringen med anledning av att den då icke ville förhå sig med ett ståndpunktstagande i denna ömtåliga fråga. Men detta är *en sak*. En *annan* sak är, att man ju mycket väl kunnat tänka sig, att en utredning tidigt hade satts i gång, som hade tagit sikte på *olika alternativ*. Det är ingenting ovanligt, att man får gå fram med tanke på huru det kan ställa sig under *en* viss förutsättning, och så tänka sig förhållandena även under *andra* förutsättningar. Ett sådant arbete hade ju nu kunnat fortgå i nära $\frac{3}{4}$ år.

Denna frånvaro av en sådan hypotetisk utredning, vållar nu stora svårigheter, icke endast för dem, som befinna sig i oppositionen. Jag skulle förmena, att en sådan hypotetisk utredning med flera alternativ hade varit synnerligen tacknämlig för Sverige självt i närvarande stund. När nationernas förbund tyckes skrida till sin mandomsannammelse, så hade det säkerligen varit mycket förmånligt för Sverige att i den viktiga militärfrågan hava ett eget genomtänkt initiativ till hands att kunna komma med sina självständiga under flera månader utredda synpunkter på de militärpolitiska förhållandena i Nordeuropa. Man kunde då något så när ha vetat vad man i dessa avseenden ville, man hade icke varit utlämnad åt uppslag och anvisningar från Geneve eller Versailles, man hade, som sagt, haft något *eget* att komma med, och positiva insatser äro som bekant synnerligen värdefulla att hava i politiken likasom eljest. Men nu få vi vara i avsaknad av detta, och jag kan icke heller neka till, att det även kunde ha varit av en viss betydelse, om Sverige nu inför nationernas förbund hade uppträtt med ett militärpolitiskt program vid de tre andra skandinaviska staternas sida. Det hade nog ägt sina fördelar, om vi just under dessa kritiska veckor kunnat möta nationernas förbund med en förnuftig, genomtänkt nordeuropeisk opinion på det militärtekniska och militärpolitiska området. En sådan ansats till en gemensam diskussion på dessa områden hade åtminstone varit lika värdefull, hälsosam

Ang. lag om
ändrad utbild-
ningstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klas-
s. m. m.
(Forts.)

Ang. lag om
ändrad utbild-
ningstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)

och klargörande som den förda långvariga konferensen för åstadkommandet av en meningsyttring ov nationernas förbunds *rättsliga* och *politiska* organisation.

Ja, så tycks mig frågan ligga, om den ses ur ett större perspektiv, men det, som nu närmast vållar olägenheter, är den svårighet, i vilken den parlamentariska *oppositionen* kommit genom frånvaron av en sådan utredning. Jag måste säga, att man måste självfallet på det allra varmaste behjerta de finansiella, de nationalekonomiska och de folkpsykologiska synpunkterna, men efter mitt sätt att se saken måste ett sänkande alldeles på måfå av övningstiden för 1919 års klass med säker utsikt, att detsamma kommer att upprepas även för 1920 års klass o. s. v., betyda ett spolie-
rande av ett försvarssystem utan att ett *annat* och modernare ens blivit antytt i dess ställe. En röst för ett sänkingsförslag kan därför innebära, såvitt jag kan se en medverkan vid förstörandet av *så stora* försvarstekniska och försvarspolitiska värden, att jag för min del icke kan vara med därom. Jag ber därför att få yrka bifall till friherre Flemings reservation.

Innan jag slutar, herr talman, skall jag be att få göra ett litet tillägg. Då nu denna utredning, som vi alla så länge efterlyst och längtat efter, tyckes komma, då den utredningen tyckes, fast alldeles för sent, skola igångsättas, så skulle jag vilja tillåta mig att uttala den förhoppningen, att, när man vid utarbetandet av vårt nya militärtekniska system, går att taga hänsyn till de internationella förhållandena, vilka ju givetvis, såsom nyss antydde, måste beaktas i ett av de allra främsta rummen, denna utrednings verkställare då icke måtte låta det internationella synfältet så att säga helt fyllas av nationernas förbund». Jag vill uttala den förhoppningen, att man måtte behjerta, att det finnes en värld av utomordentligt betydelsefulla politiska realiteter, av en politisk verklighet av största vikt vid sidan av detta nationernas förbund, en verklighet, som icke synes hava mycken respekt för detsamma och för dess målsmän. Och jag ber att få tillägga den varma önskan, att den utredningen också måtte behjerta, att till denna jäsande politiska värld, om vilken jag här talar, och som för varje dag, som går, tycks bliva alltmera militariserad, till denna värld är Sverige en gränsmark och en utpost.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till friherre Flemings reservation.

Med herr Forssell förenade sig herr *Winkler*.

Herr Nilsson i Vibberbo: Jag skall endast be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindvall: Herr talman, mina herrar! Under ett halft sekel har det inom riksdagen arbetats steg för steg för att få vårt lands försvar någorlunda tillfredsställande ordnat. Det känns därför hårt för den försvarsvänlige fosterlandsvännen att nu i våra da-

gar vara med om att ställa vårt lands försvar på avskrivning. Jag kan därför icke vara med om utskottets förslag. Det blir, om herr Hammarskjölds reservation vinner riksdagens bifall icke mindre än 100 dagars minskning i vapenövningarna. Jag hade, herr talman, helst velat ge min röst åt friherre Flemings avlagsyrkande, men jag vill dock stanna vid att yrka bifall till herr Hammarskjölds reservation.

*Ang. lag om
ändrad utbild-
ningstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)*

Herr Hansson i Stockholm: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att spekulera något över de oppositionssvarigheter, om vilka herr Forssell talade, och som blivit mycket intressant belysta genom en rad av uttalanden, som gjorts från högerhall. Vi kunna nöja oss med att konstatera, att högern för närvarande befinner sig på glid, även om den försöker att utåt bevara skenet genom att uppvisa att den inom sig hyser några ståndaktiga tennsol-dater. Jag tror, att även de komma att falla.

Jag begärde ordet på grund därav, att ett av krigsministrarnas yttranden fick över sig en form av interpellation till mig rörande det förtroende jag tilläventyrs kunde hysa om icke till honom så dock till chefen för sjöförsvarsdepartementet. Interpellationen är av mycket delikat natur, och om jag skall yttra mitt hjärtas mening, vill jag säga, att jag tror att jag aldrig kommer att hysa något obetingat förtroende för någon försvarsminister. Detta av den anledningen, att det är troligt, så långt man kan skåda framåt, att på den posten kommer att sitta en person, som ser på försvarsfrågan så olika mot vad jag själv ser på den. Om däremot förtroendet kan inskränka sig till den uppfattning man har, om att vederbörande efter bästa mening och förstånd försöker tillvarataga de intressen, som äro landets, och utföra den tjänst åt folkrepresentationen, denna har rätt att kräva från regeringshall, då har jag ingen anledning att göra någon inskränkning i förtroendet vare sig till krigsministern eller sjöministern. Och jag kan tillägga, att jag har ingen som helst lust att gradera förtroendet mellan dessa båda herrar.

Beträffande frågan om det skulle vara möjligt att göra någon inskränkning i intendenturtruppernas övningstid, vill jag dock mot vad chefen för lantförsvarsdepartementet anförde påpeka, att dessa intendenturtrupper enligt de övningsprogram, som här företetts, under fyra månaders tid sysselsatts nästan uteslutande med den infanteriutbildning, som enligt krigsministrarnas uttalande avser att sätta dem i stånd att upptaga sitt eget försvar. Kan man emellertid inskränka första utbildningstiden för infanteriets vapenföra till fyra månader, d. v. s. för en grupp av försvaret, som icke blott skall försvara sig själv utan som har en mycket längre gående uppgift, förefaller det mig, som om det vore ett ganska stort slöseri att låta de värnpliktiga vid intendenturtrupperna fullgöra en infanteritjänstgöring av samma längd som huvudmassan av infanteriet. Det synes mig, att just detta vore ett ställe att hugga in på, en möjlighet att avkorta den rena infanteriutbildningen och sålunda på det sättet undgå att inskränka tiden för den rena intendenturutbildningen, även

Ang. lag om
ändrad utbild-
ningstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.

(Forts.)

med förkortad övningstid för intendenturtrupperna. Det skulle mycket förvåna mig, om icke chefen för lantförsvarsdepartementet själv hade den uppfattningen, att man jämsides med inskränkningen av övningstiden för infanteriets värnpliktiga på detta sätt borde begränsa den rena exercisutbildningen för intendenturtrupperna.

Vad angår krigsministrarnas yttrande om de icke vapenföra och artilleristerna i Boden, synes det mig endast understryka angelägenheten av att utredning igångsättes så snart, att man icke försitter de möjligheter, som kunna finnas, att bevilja dessa värnpliktiga någon avkortning.

Herr Månsson i Backa: Herr talman, mina herrar! Då jag lyssnar till den här pågående debatten, kan jag för min ringa del icke frånga den uppfattningen, att det gör sig två strömningar gällande, som för oss ingalunda varit främmande i vår försvarspolitik och detta redan under årtionden och ännu mer under den senare tiden. Den ena är, att ett tag rustar man utan ända uppåt: högre och högre, längre och längre, större och större rustningar. Sedan komma vi till en tidsperiod, då man snart sagt velat avrusta. När man då har sådana riktlinjer, så måste man väl i sitt stilla sinne reflektera något över, att någon slags ordning får det väl ändock vara, och skall det vara någon ordning, kommer man först och främst till själva kärnpunkten av vårt lands försvar; det är självförsörjningen. Ty utan självförsörjning ha vi ingen självbestämmanderätt och utan självbestämmanderätt spelar det så ofantligt liten roll, om det är en eller ett hundratal övningsdagar och om vi ha mindre eller större kostnader. Skall man hålla på sin självbestämmanderätt, måste man ovillkorligen utgå ifrån, att man har egen självförsörjning. Det kan icke fortgå i tidernas längd, om man vill vara ett självständigt land, att mot kompensationer, mot uppoffringar, mot tonnageuppoffringar, mot trävaruexport på svenska kölar etc. köpa bröd åt Sveriges folk.

På grundvalen av detta och i förhoppning att de utredningar, som stå i sikte, snart skola komma, vill jag för min del yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för lantförsvarsdepartementet herr statsrådet Nilsson. Herr talman! Den ärade talarens på Stockholmsbänken sista anförande föranleder mig till en mycket kort replik. Den gäller frågan om intendenturtrupperna. Då må först erinras därom, att antalet av de värinryckta värnpliktiga tillhörande nämnda truppslag, utgör sammanlagt 265, vadan antalet icke är avsevärt. Den ärade talaren sade, att han ansåg, att när man går ut från 4 månaders första utbildning för infanteriet, så borde man kunna göra den militära utbildningstiden kortare för intendenturtrupperna. Alldeles riktigt, och den tanken ligger också i förslaget rörande 1919 års klass, men det är ingalunda så lätt att göra en omkastning utav utbildningsordningen för den årsklass, som redan är inne och för vilken det nu gällande utbildningsprogrammet redan tillämpas. Det är som sagt

svårare att då göra denna omkastning. Jag har endast velat göra denna erinran.

*Ang. lag om
ändrad utbild-
ningstid för
vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)*

Herr Norman: Herr talman! Endast en kort replik till herr Per Albin Hansson med anledning av hans yttrande att han efter detta skulle förlora förtroendet för varje försvarsminister. Jag skall endast uttala en önskan att vid en eventuell rekonstruktion av ministären herr Hansson insättes såsom försvarsminister, i vilket fall han, enligt sin egen utsago nyss, kommer att förlora sitt nu väl stora självförtroende — vilket ju alltid kan vara av ett visst värde.

I övrigt ber jag att få yrka bifall till herr Hammarskjölds reservation.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till den av herr Hammarskjöld avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, 3:o) bifall till den reservation, som avgivits av friherre Fleming, samt 4:o) bifall till det av herr Werner under överläggningen senast framställda yrkandet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 3.

Herr statsrådet Nilson avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 21, angående bestridande av vissa av inträffade eldsvådor inom Vaxholms och Älvsborgs fästningar föranledda kostnader;

nr 19, med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 4 k) i förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor; och

nr 22, angående vissa ändrings- och reparationsarbeten i de för statsverkets räkning inköpta fastigheterna nr 1, 2, 3, 9, 10 och 11 i kvarteret Mercurius i Stockholm.

Ifrågavarande propositioner bordlades.

§ 4.

Föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 49, med inbjudning till andra kammaren att förena sig med första kammaren i dess beslut, att tredje särskilda utskottet skulle behandla jämväl Kungl. Maj:ts proposition, nr 20, angående disponerande redan under år 1919 av viss del utav det å extra stat för år 1920 under fjärde huvudtiteln anvisade reservationsanslag till fullföljande av arbetena å kasernetablissemang för femton infanteriregementen ävensom de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor;

och blev berörda inbjudning antagen av andra kammaren.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag angående det i nästföregående paragraf omförmälda ärendet.

§ 6.

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget andra särskilda utskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetstidens begränsning ävensom i ämnet väckta motioner.

Genom en den 4 augusti 1919 dagtecknad, till andra särskilda utskottet hänvisad proposition, nr 4, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll. föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om arbetstidens begränsning.

I samband med förevarande proposition hade utskottet förehäft till behandling följande motioner, nämligen

inom första kammaren:

- nr 13, av herr *Lindhagen*,
- nr 14, av densamme,
- nr 15, av densamme, och
- nr 16, av densamme; samt

inom andra kammaren:

- nr 11, av herrar *Jönsson* i Fridhill och *Bengtsson* i Norup,
- nr 12, av herr *Karlsson* i Sandviken,
- nr 13, av herr *Carlström*,
- nr 18, av herr *Torgén*,
- nr 19, av herr *Holmström m. fl.*,
- nr 20, av herr *Hagman* i Stockholm *m. fl.*,
- nr 21, av herr *Eriksson* i Stockholm *m. fl.*,
- nr 22 och 23, av herr *Bengtsson* i Norup,
- nr 24, av herr *Ander*, och
- nr 25, av herr *Magnusson* i Skövde.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte, med avslag å motionen nr 25 inom andra kammaren, för sin del antaga i punkten intaget förslag till lag om arbetstidens begränsning;

B) att motionerna nr 13 inom första och 23 inom andra kammaren icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

C) att riksdagen, med anledning av motionerna nr 14 inom första och 22 inom andra kammaren, måtte i skrivelse till Kungl.

Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under överbägande, huruvida ytterligare åtgärder, utöver de redan vidtagna, skulle kunna vidtagas för att bereda den kvinnliga sjukvårdspersonalen skälig förkortning av dess arbetstid, samt, i den mån så erfordrades, för riksdagen framlägga de förslag, vartill sådant överbägande kunde föranleda:

D) att motionen nr 15 inom första kammaren icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

E) att motionen nr 16 inom första kammaren icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

F) att riksdagen, med anledning av motionerna nr 12 och 19 inom andra kammaren, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida vid gruv- och jord underjordens kortare arbetstid än den, som eljest kunde bli lagstadgad, kunde anses vara av behovet påkallad, samt för riksdagen framlägga det förslag till lagstiftning, vartill utredningen kunde giva anledning; samt

G) att motionerna nr 11, 12, 13, 18, 20, 21 och 24 inom andra kammaren måtte anses besvarade genom vad utskottet hemställt under punkterna A) — F).

Vid utlåtandet voro fogade

dels ett allmänt uttalande av herrar *A. C. Lindblad, Lindley, Johan Nilsson* i Malmö, *Sigfrid Hansson, Lindqvist* i Kosta, *Holmström, Hagman* i Stockholm och *Sjöström*, vilka förklarar, att de, oaktat det av utskottet framlagda lagförslaget ingalunda kunde betraktas såsom fullt tillfredsställande, likväl anslutit sig till utskottets hemställan;

dels reservationer rörande lagförslaget i dess helhet

av herrar *von Sydow, Jespersen, K. J. A. Gustafsson, Lindman, Olsson* i Broberg och *Persson* i Fritorp, vilka yrkat avslag å såväl Kungl. Maj:ts proposition som utskottets förslag; samt av herrar *Johan Johansson* i Kälkebo, *Elisson* och *Ericson* i Obergå, vilka jämväl hemställt, att riksdagen måtte avslå förevarande lagförslag;

dels åtskilliga reservationer beträffande särskilda paragrafer och slutstadgandet i lagförslaget;

dels och slutligen reservation vid punkten E) av utskottets hemställan av herrar *A. C. Lindblad, Lindley, Johan Nilsson* i Malmö, *Sigfrid Hansson, Lindqvist* i Kosta, *Holmström, Hagman* i Stockholm, *Sjöström* och *Lövgren* i Nyborg, vilka i anslutning till herr Lindhagens motion nr 16 hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att utredningen av den i 1907 års riksdagskrivelse inneslutna frågan rörande begränsning av lantarbetarnes arbetstid måtte påskyndas, så att förslag i frågan kunde så snart som möjligt föreläggas riksdagen.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Herr Pettersson i Södertälje, som anförde: Herr talman!
Rörande föredragningsättet ber jag få hemställa:

att utlåtandet måtte företagas till avgörande punktvis;
att det under punkt A) upptagna lagförslaget måtte föredragas
paragrafvis och, där så anses lämpligt, momentvis, med ingress och
rubrik sist;

att föredragningen måtte börja med 1 § och att vid behandlingen
av denna paragraf diskussionen må omfatta betänkandet i sin
helhet;

att lagtexten ej må behöva uppläsa i vidare mån, än sådant
av kammarens ledamöter begäres;

att, sedan lagförslaget blivit genomgånget, utskottets hemställen
i punkt A) måtte föredragas; samt

att, för den händelse lagförslaget i en eller annan del till ut-
skottet återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets
förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller
utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som av ifråga-
varande ändringar i återförvisade delar kunna föranledas.

Denna hemställan bifölls.

Punkten A).

Det av utskottet framlagda lagförslaget.

För 1 § hade Kungl. Maj:t föreslagit följande lydelse:

1 §.

Denna lag äger tillämpning å varje rörelse, industriell eller
icke, vari arbetare användes till arbete för arbetsgivares räkning,
så ock å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat
dylikt särskilt arbetsföretag, vari i regel flera än tre arbetare på
sådant sätt användas.

Från lagens tillämpning undantagas dock

a) arbete, som utföres i arbetarens hem eller eljest under sådana
förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka
över arbetets anordnande,

b) arbete, som utföres av medlem av arbetsgivarens familj.

c) arbete, som till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan
förläggas till bestämda tider,

d) arbete, som bedrivs av staten,

e) arbete, som är att hänföra till hälso- eller sjukvård,

f) skeppstjänst, som omförmåles i lagen om arbetstiden å sven-
ska fartyg, ävensom fiske,

g) skogsarbete, kolning därunder inbegripen, samt flottning
utom vid skiljeställe.

h) jordbruk jämte sådana därtill hörande binärningar, vilka icke bedrivs såsom självständiga företag, ävensom trädgårdsskötsel och djurskötsel, ändå att arbetet bedrivs utan samband med jordbruk, *Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.*

i) arbete, som åligger trafikpersonal vid järnväg, som är upplåten för allmän trafik,

j) arbete, som åligger biträde i handelsbod, rakstuga, frisersalong eller badinrättning, samt

k) sådant arbete i hotell-, restaurang- eller kaféerörelse, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande.

Enligt utskottets förslag skulle paragrafen lyda sålunda:

1 §.

Denna lag äber tillämpning

1) å varje rörelse, industriell eller icke, vari i regel flera än fyra arbetare användas till arbete för arbetsgivares räkning, så ock, ändå att arbetarantalet är mindre, å dylik rörelse, där den bedrivs i sådan stad eller köping eller sådant municipalsamhälle, vars mantalsskrivna folkmängd överstiger 1,500;

2) å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, vari i regel flera än fyra arbetare användas till arbete för arbetsgivares räkning.

Från lagens tillämpning undantagas dock — — — — —
— — direkta betjänande.

Uti en vid paragrafen fogad reservation hade herr *Lövgren* i Nyborg yrkat, att paragrafen måtte erhålla samma lydelse som i Kungl. Maj:ts förslag med den förändring.

1) att i första stycket sista satsen orden »i regel flera än tre» utginge;

2) att punkterna c) och d) utginge;

3) att ordet »trädgårdsskötsel» i punkt h) utginge; samt

4) att punkt i) utginge.

Sedan paragrafen föredragits, anförde:

Herr *Lindman*: Herr talman, mina herrar! Då den nu föreliggande lagen föll i våras vid den lagtima riksdagen, så hade man ju kunnat hysa den förhoppningen, att regeringen skulle ha vidtagit vissa utredningar, som närmare belysa särskilt de ekonomiska spörsmål, som stå i samband med antagandet av en dylik lag, och detta så mycket hellre, som den utredning, vilken då förelåg, såsom vi alla erinra oss, var synnerligen knapphändig: den var knapphändig därför, att myndigheter och sådana, som hade att yttra sig över lagen, icke erhållit tillräcklig tid därtill. Men regeringen har icke vidtagit någon sådan åtgärd. Det enda, som åtgjorts, är remissen till lagrådet, men något annat har icke blivit gjort. Man anser sig följaktligen icke behöva någon närmare utredning om de

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

ekonomiska verkningarna än den, som redan föreligger. Lagen skall med andra ord tagas utan någon vidare utredning och oberoende av dessa verkningar. Allt går ut på att söka förringa betydelsen av den ekonomiska utredning, som dock finnes, nämligen de sakkunnigas betänkande, del III. Såsom vi alla erinra oss, resulterade denna del III av kommittéutredningen däruti, att det förklarades, att med en oförminskad produktion, d. v. s. med ett ökat arbetarantal så skulle produktionens fördyring bli 3,47 %, samt att vid bibehållande av arbetarantalet och följaktligen en förminskad produktion, så skulle denna minskade produktion resultera i en fördyring av 4,54 %.

Trots detta har dock civilministern uti den nu föreliggande propositionen uttalat, att den inverkan reformen kan komma att utöva på produktionskostnaden och därmed på varuprisen, ej bör bli alltför betydande. Det är hans slutsats av vad dessa sakkunniga framhållit, och då statsrådet Schotte under debatten om denna sak förra våren inledde sitt anförande här i kammaren, så gjorde han det med en invändning mot ett av mig i debatten fällt yttrande. Jag hade nämligen sagt, att det huvudsakliga kriteriet på situationen vore, att det framför allt gällde för alla länder att spänna sina krafter för att ernå den största möjliga arbetsprodukten till motvikt mot de härjningar, kriget åstadkommit. Nej, sade statsrådet Schotte, detta är icke det huvudsakliga kriteriet på situationen, utan tvärtom är det så, att vad man framför allt strävade efter, var social rättvisa och social fred.

Detta må beaktas, men det innelär detta yttrande, dock ett ringaktande av de ekonomiska förhållandena. De ekonomiska synpunkterna få efter hans uppfattning icke sättas i främsta planet, och då ett sådant uttalande kommer från det hållet, från den, som är chef för civildepartementet, kan man icke underlåta att uttrycka sin förvåning däröver. Vad skall man då begära av dem, som icke ha förmåga att överblicka landets läge, att överblicka produktionen i dess helhet, hela den industriella verksamheten och näringslivets ställning överhuvud taget? När ett dylikt ringaktande av dessa synpunkter kommer från det hållet, vad skall man då begära av dem, som icke såsom han ha möjlighet att skaffa sig en sådan överblick.

Man kan naturligen ha ett stort intresse för arbetarklassens höjande, ja, jag skulle vilja säga ett stort intresse för hela mänsklighetens höjande överhuvud taget och sålunda även för den klassens höjande. Man kan tro, att även för arbetets utförande kan detta ha sin betydelse, man kan vara med om allt, vilket motarbetar sådant, som är hälsovådligt, sådant som kan betraktas såsom utsvettning, sådant som ligger i tillämpandet av en alltför lång arbetstid, och man kan vara med om allt, som i och för sig ligger i strävandet att förskaffa åt Sveriges arbetare bättre bostäder och lyckligare bostadsförhållanden o. d.; men för att man gör detta, behöver man väl icke och får icke tappa bort det samband, som dessa frågor ha med den nationalekonomiska frågan, med problemet om

vad som är nationalekonomiskt möjligt. Den, som tror att mitt motstånd mot denna lag ligger i att jag skulle vara motståndare till något av vad jag nyss sagt, han misstager sig. däri ligger icke det motstånd, som jag övat mot lagens antagande. Därför ligger en stor överdrift i det yttrande, som fälldes i våras, av det dåvarande utskottets ordförande, borgmästare Pettersson, och det förvånar mig, att det kommit från en man, som efter min uppfattning så lojalt sätter sig in i och vill se även andra synpunkter på dessa frågor. Han fällde det yttrandet i denna kammare, att han försökt förstå kritiken, men huru mycket han bemödat sig därom, kunde han icke tro det vara riktigt, att en varaktig höjning av kroppsarbetarnas levnadsstandard i landet skulle leda till skada för näringslivet. Jag tror knappast det är någon, som kunnat giva anledning till ett sådant påstående, ty det är ju klart, att det ligger mycket i vad borgmästare Pettersson däri uttalat, och det är heller ingen, som sökt påstå något annat.

För mig ligger det betänkliga i att denna lag antages i den skada för Sveriges enkonomiska utveckling och framför allt dess förmåga att kunna tävla med andra länder på näringslivets område, som därav skulle bli följden. Nu går över snart sagt hela världen ett rop på ökad produktion, och alla verkliga statsmän tala för en sådan. Jag erinrar om det i tidningarna nyligen synliga uttalandet av Förenta staternas livsmedelsdiktator, mr Hoover, där han bl. a. säger, att västerns länder, d. v. s. Amerika, Sydamerika och Australien, icke kunna hjälpa Europa, om det icke börjar arbeta, och han tillade vidare, att om icke Europa snart börjar arbeta på skarpen, blir det kaos och en oerhörd kris. Hos oss talar man icke så på lodande håll, ty detta är icke det huvudsakliga i situationen, för att tala med herr civilministern. Gentemot ropet på ökad produktion framträder tyvärr i vår världsdel på många håll symptom att minska den. Till dessa symptom hör naturligtvis framförandet av kravet på minskad arbetstid. Dit hör dessutom den minskade arbetsintensiteten, som tyvärr måste konstateras vara förefintlig på många områden i Europa.

Om man verkligen inser faran av att produktionen icke ökas, och inser den omedelbara och förestående faran för att så icke sker, borde man kunna förvänta sig, att på sådant ledarhåll, där man företräder arbetarnas intressen, också starkt skulle framhävas nödvändigheten av att det sker en ökning av produktionen. Men, mina herrar, gives en sådan upplysning? Gives den och gives den tillräckligt effektivt? Den frågan måste man tyvärr besvara med nej, och icke heller från de statsmän, som framlägga förslaget om nedsättning i arbetstiden, göres det gällande erinringar om att även om denna arbetstid skall förkortas, måste denna åtgärd följas av en ökad arbetsintensitet, ty det är på den ökade arbetsproduktionen, som Europa i denna stund måste tänka sig kunna leva. Det är icke möjligt, att man icke inser, att ett generellt och allmänt nedsättande av arbetstiden till åtta timmar genom lag kommer att medföra en minskad produktion, även om hos oss regeringen söker mot-

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1919. Nr 8. 4

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

bevisa detta påstående. Den söker framhålla, att en nedsättning i arbetstiden icke ovillkorligen behöver följas av en minskning i intensitet och därmed av en minskning i produktionsresultatet. Jag vågar då fråga, mina herrar, om det verkligen finns någon, som tror, och som kan säga sig själv, att han uppriktigt tror annat än att en nedsättning av arbetstiden på de flesta områden skulle och måste komma att medföra en minskning i produktionen.

Jag läste helt nyligen i tidningarna ett uttalande av Englands premiärminister, Lloyd George, i ett stort tal, som han höll i underhuset i det engelska parlamentet, i vilket han just på tal om dessa frågor framhöll följande, som jag översatt och skall be att få uppläsa. Han sade, att olyckan är, att oaktat det gjorts en väsentlig reduktion i arbetstiden, har det samtidigt blivit en reduktion i produktionen, som står i nästan matematisk proportion till reduktionen i timmar. Det var hans omdöme om den saken.

Emot detta står nu herr stastrådets och chefens för civildepartementet yttrande i propositionen vid lagtima riksdagen, där han säger, att själva utgångspunkten, eller att produktionen är proportionell mot arbetarantal och arbetstid, icke kan medgivas såsom fullt riktig. Det är sålunda nästan alldeles stick i stäv mot vad Englands premiärminister sålunda nyss uttalat. För min del ha mina slutsatser kommit att i allo sammanfalla med dem, som gjorts av den senare, och därför kan jag icke gilla eller som riktiga erkänna de konklusioner, till vilka herr statsrådet och chefen för civildepartementet kommer. För övrigt vill jag, mina herrar, påpeka, att jag under senare tid även i liberala tidningar funnit ganska starka tvivelsmål om denna av herr statsrådet uttalade sats är riktig.

Det är nog i alla fall så, att en minskning i arbetstiden kommer att medföra en minskad produktion. Jag tror, att man om den satsen med starkare fog än man sagt om en annan skulle kunna säga, att det är och torde vara ett internationellt faktum, att det är på det sättet. Har man emellertid denna uppfattning, att lagen skulle medföra minskad produktion, måste man vidare säga sig, att denna minskade produktion måste medföra en fördyring av varorna, ty ökade löner och ökade omkostnader över huvud taget medföra ökning i varornas pris, och alltså måste den kortare arbetstiden även medföra detta. Då stå vi, mina herrar, inför att genom den ena och den andra åtgärden fördyras produktionen, och vi ha ett ständigt kretslopp, som fördyrar allt och omöjliggör att åter komma in i något så när normala förhållanden. Nej, det finns blott ett verkligt remedium för detta, och det är att arbeta mera. Det är därför, som jag har den uppfattningen, att alla människor av alla samhällsklasser nu skulle arbeta mera för att vi skulle komma ur det krisläge, vari vi alltjämt tyvärr befinna oss. Jag skulle kunna tillägga — något, som icke direkt hör hit — att vi även borde pålägga oss skyldighet att söka inskränka oss och våra behov i största möjliga grad.

Herr statsrådet och chefen för civildepartementet har uttalat, att ingen motståndare till lagen kunnat påvisa, att någon annan tid än åtta timmar just skulle vara den lämpliga. Men kan han säga mig, eller kan någon annan säga, varför just 8 timmar är det riktiga? Det finns ingenting i de föreliggande handlingarna, som säger, att just detta är det riktiga. Det enda, som kan åberopas, är att detta är ett krav från en viss klass av medborgare sedan lång tid tillbaka. Det är också sant, men påståendet är intet bevis. Något bevis för att detta är det lämpligaste finnes helt enkelt icke. Lika gärna kunde man säga, att 7 timmar eller 6 timmar vore de lämpligaste. Det borde ju för övrigt enligt herr statsrådets och chefens för civildepartementet mening icke vara så farligt att sänka den ytterligare, då man som han anser, att arbetsintensiteten kommer att ökas med den kortare arbetstiden, ty då kan det ju hända, att denna stegrade arbetsintensitet motverkade den minskning i arbetstillkomsten, som den förkortade arbetstiden måste medföra, även om denna sattes till sju timmar.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränning.
(Forts.)*

Man säger vidare, att det icke är så farligt att taga denna lag om åtta timmars arbetsdag, ty alla länder göra detsamma. Jag skall icke upptaga tiden med detta utan endast erinra om, att vi talat om saken i vår reservation, där vi förklara, att det icke är något internationellt faktum. Frågan har förekommit flestades, och på vissa håll har man också antagit åttatimmarsdagen. Så har skett i Norge och i Frankrike, och förslag om lag i denna riktning föreligger också i England. I Amerika har man däremot icke antagit någon sådan lag, och jag vill erinra om, att just i dessa dagar skola personer härifrån och från flera andra länder resa till en kongress i Washington för att överlägga bland annat just om införande av åttatimmars arbetsdag.

Är det då rimligt, att vi i vårt land, vårt lilla land, som har så svårt att konkurrera med de stora länderna, skola införa en lag, innan man har funnit vad resultatet kommer att bli av dessa överläggningar i frågan? Jag nämnde Förenta staterna, och jag skulle kunna tillägga Japan. Det finnes även andra länder, i vilka man icke infört en lag sådan som denna. Det är uppenbart, att för dessa länder erbjuda sig större möjligheter att bestå i konkurrensen emot de länder, som äro industriländer, till vilka ju även Sverige måste räknas. I detta ligger en stor fara. Vissa av de länder, jag nu nämnt, disponera råvaror, som de antingen kunna lämna till oss eller underlåta att lämna till oss. De kunna även bestämma priserna på dessa råvaror och genom att fördyra råvaran fördyra priserna på våra färdiga produkter. Härtill kommer också, att vi för att få råvara måste underkasta oss de oerhört dyra sjöfrakter, som nu råda. Sådana råvaror som bomull, ull, hudar och annat bli för våra fabrikanter dyrare än för fabrikanterna i sådana länder, som exempelvis Förenta staterna, och vad som framställles av oss, ett kläde, en skjorta eller dylikt blir dyrare än i det landet, varigenom vår förmåga att konkurrera förminskas och detta icke blott i förhållande till utlandet utan även inom vårt eget land.

Ang. lag om
arbetslödens
begränsning.
(Forts.)

Prisnivån ökas i vårt land genom att varorna på det sättet bli dyrare; det är en sak, som icke behöver sägas.

Härtill komma ytterligare möjligheterna för utlandet att driva massproduktion. Jag talade härom i mitt anförande i våras och skall undvika att alltför mycket upprepa vad jag då sade, men det ligger något allvarsamt i att de stora länderna med sina talrika befolkningar äga möjlighet att åstadkomma massproduktion och därmed följande låga produktionskostnader, något som vi i vårt land sakna möjlighet till.

Om man ser på industriens läge över huvud taget i vårt land sådant detta ter sig i nuvarande ögonblick, måste man säga, att det är ganska tråkigt ställt. Jag har sökt göra en liten undersökning på olika industriområden, och den har resulterat i, att läget är och måste anses vara synnerligen prekärt på en hel del områden. Jag frånser då en och annan industri, där ett motsatt förhållande kan anses råda. Ställningen över huvud taget karakteriseras på många av dessa industriområden av mycket sänkta priser, av knapphet på order och beställningar, av en avstannad eller väsentligt minskad export samt därav att fabrikerne få arbeta och lägga på lager. Härtill kommer svårigheten att erhålla eller knappheten på en del råvaror, samt som jag nyss nämnde de höga sjöfrakterna. Vidare ha vi en företeelse i vårt land, som hotar att bli synnerligen farlig för industrien, och det är järnvägsfrakternas stegring, vilken gjort, att dessa nästan kommit att verka prohibitivt. Det skulle vara mycket frestande att gå in på ett närmare skärskådande av de olika industriernas läge, men jag förstår, att om jag skulle göra det nu, skulle herrarna tröttna, ty det bleve alldeles för långt.

Jag skall därför inskränka mig till att anförä ett fåtal siffror från en enda industrigren, men jag väljer en, som svenska folket vant sig att betrakta som en ryggrad i hela vår produktion och som varit det sedan århundraden tillbaka, nämligen den svenska järnproduktionen. Ser man på dess läge i detta ögonblick och söker draga fram några få siffror beträffande export och tillverkningar, så vill jag vad först angår exporten framhålla, att av tackjärn exporterades under åren 1912—1913 i medeltal 189,000 ton under det att exporten under första halvåret 1919 utgjorde 48,000 ton. Exporten har alltså gått ner till hälften av vad den var 1912—1913. På samma sätt har exporten av göten gått ned till $\frac{1}{10}$ och av råstänger och smitt järn till $\frac{1}{3}$. Sänkningen för råvaror utgör alltså hälften, respektive tredjedelen av siffrorna från 1912 och 1913. Beträffande tillverkningarna hade vi den 1 juli 1919 i gång 40 % av våra masugnar, 34 % av våra lancashirehärdar, 8 % av våra bessemerugnar och 45 % av våra martinugnar. Man ser härav, vilken tung hand förhållandena lagt på denna industri. De exporterande järnverken arbeta vid och intill förlustgränsen, och det finnes, mina herrar, anläggningar, som i detta ögonblick, i slutet av september, knappast sålt någonting av hela sin produktion för detta år. Att motverka detta genom en sänkning av tillverkningspriserna är fullkomligt uteslutet på grund av de höga priserna på kol,

bränsle och järnvägsfrakter samt de höga lönerna.

Jag vill härtill endast lägga, att en liten undersökning i enahanda riktning har visat, att, om man med samma utgångspunkter, som jag haft vid den nyss omnämnda undersökningen beträffande exporten av järn, studerar förhållandena beträffande papper, trämassa och trävaror, förhållandena beträffande dessa varor äro likadana; exporten har gått ned till hälften mot förut.

Till alla dessa bekymmer komma de ytterst ledsamma förhållandena på stenkolsmarknaden. Vi behöva i vårt land fem miljoner ton stenkol om året; det var vad som åtgick före kriget. Under första halvåret 1918 fingo vi litet över en miljon ton stenkol och under första halvåret 1919 863 tusen ton. Priserna på stenkol ha stigit från 16 å 18 sh. upp till 150 å 180 sh. och därutöver. Det finnes fabriker — jag har tagit reda på detta — där kostnaden för stenkol förut utgjorde 100,000 kronor och där den förra året uppgick till 2,000,000 kronor.

Allt detta framhåller jag för att visa, vid vilken utomordentligt olämplig tidpunkt det nu föreliggande förslaget kommer upp. Man talar om, att det finnes industrier, som haft krigsvinster. Ja, naturligtvis finnes det sådana, men man glömmer, att det finnes många industrier i vårt land, som icke haft sådana vinster, utan som snarare, om jag vågar använda det uttrycket, haft en olägenhet av kriget och kristiden. De som gjort krigsvinster, ha ju för övrigt fått avstå därav till staten i ganska betydande omfattning.

Härtill kommer att man på sina håll i utlandet — därom behöver icke råda minsta tvivel, ty det har talats därom upprepade gånger i tidningarna och den allmänna diskussionen — rustar sig i betydande grad för att översvämma länder, som äro i behov därav, med färdiga produkter. Särskilt är detta fallet med Förenta staterna, där alla synas spämma sina krafter för att kunna erövra marknaden för färdiga varor även på sådana områden, där de förut icke varit med, och söka avsättning för sina produkter.

Jag har sökt taga reda på, om det i de statistiska siffrorna kan spåras någon tendens till ökning av importen på färdiga varor och en däremot svarande minskning på importen av råvaror. Jag har trott mig finna en tendens i den riktningen. Jag vill lämna åsido, om det kan bero på några andra omständigheter; det skulle ju kunna tänkas, att saken är att tillskriva de utsugna lagren av vissa varor. Undersökningen har emellertid lett till det resultatet, att, om jag jämför medeltalet av importen under åren 1912 och 1913 och säger att denna tid består av fyra halvår med importen under första halvåret 1919, så kommer jag fram till, att på de tre råvarorna bomull, ull och hudar har en minskning av importen inträtt uppgående till respektive 60, 65 och 45 %, under det att på de färdiga produkterna, såsom vissa vävnader av bomull, vissa vävnader av ull och hudar och skinn, beredda, en höjning av importen uppkommit på respektive 335, 230 och 215 %. Det uppgives från många håll, och jag tror icke, att man kan förneka det, att

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

det exporterande utlandet vill söka tränga in med färdiga produkter och därför sätter högre priser på sina råvaror.

Ja, mina herrar, i detta läge, som jag nu tillåtit mig att på detta sätt söka skissera genom att draga fram några sidor av hur det förhåller sig, säger herr statsrådet och chefen för civildepartementet: Just nu skola vi införa åttatimmarsarbetsdagen, det är just den rätta tidpunkten. Det skall ske vid lågkonjunktur, ty då bli folk arbetslösa och genom införande av åttatimmarsarbetsdagen tvingas fabriker och företagen att öka antalet arbetare, och så få dessa arbetslösa sysselsättning, där detta ökade behov av arbetskraft finnes. Ja, det är ju enligt min mening ett mycket enkelt sätt att resonera. Har man den uppfattningen, så gäller det endast att visa, att vi nu ha lågkonjunktur, och att bevisa den saken, tror jag icke skall möta några svårigheter för herr statsrådet. Enligt min mening bedömde hans excellens statsministern saken något rättvisare, då han i ett anförande i första kammaren i våras fällde det yttrandet, att lagen skulle införas nu; om man sedermera kunde finna på några förmildrande omständigheter såsom befintligheten av en lågkonjunktur, som bidroge till att underlätta dess genomförande, så vore det en fördel. Han vände sålunda något på resonemanget men uttalade sig efter min mening på ett något riktigare sätt. Jag vill nu säga, att enligt min uppfattning är det oriktigt resonerat av både statsministern och civilministern. Resonemanget utgår från brist på kännedom om företeelserna på näringslivets område och kan icke utgå från något annat, ty det är tydligt, att vid en lågkonjunktur, då allt går tillbaka, är det förordat med utomordentliga svårigheter att pålägga näringarna nya kostnader, men vid en högkonjunktur, då man har större lätthet att avsätta produkterna och priserna stiga, då man har lättare att sköta om hela sin hantering, då kunna naturligtvis näringslivet och industrien lättare bära de ökade kostnader, som kunna uppkomma genom ett införande av en åttatimmarsarbetsdag. Det går icke an att se saken så, som man skulle kunna se den på ett annat område, t. ex. där man har statsdrift och där man, då förlust uppkommer, täcker den genom att öka taxorna eller genom att öka avgifterna eller något sådant. Och räcker det icke till med detta, då griper man helt enkelt till den åtgärden, att man låter de skattskyldiga betala skatterna.

Herr talman, jag skall be att något ytterligare få gå in på detta område. Jag ber då att utom de stora svårigheter, som förefinnas, få göra en antydning om något annat, nämligen valutafrågan. Den kan icke förbises just i detta ögonblick, därför att den är så brännande i en hel mängd länder, och den har, som vi veta, tagits i skärskådande på många håll, där man synes sträva efter att komma ifrån den. Men vad medför den för resultat för oss i Sverige? Jo, den medför, att en vara från t. ex. Tyskland, som jag förut kunde importera och fick betala ett visst pris för, får jag nu för ett pris, som är $\frac{1}{4}$ eller därunder. Jag får sålunda betala 4 gånger så mycket för den svenska varan som för motsvarande tyska till följd av kursen på mark. Och

man skall icke säga, att Tyskland är i det läget, att det icke kan exportera på detta område. Tvärtom. På många områden utbjuder Tyskland varor, och vi veta, att köp göras av elektriska maskiner och annat från Tyskland, beträffande vilka det är fullkomligt omöjligt att tänka på konkurrens till följd av det förhållande, som jag talat om. På samma sätt förhåller det sig på ett annat område beträffande en annan stor exportvara. Exporten av svensk mekanisk, slipad pappersmassa upphör därför att Finland kan på grund av den låga kursen sälja pappersmassa till ett pris, som omöjliggör varje tanke på konkurrens ifrån Sveriges sida.

Nu vill jag vidare säga, att jag hört den invändningen — den gjordes i utskottet — att det icke skulle vara så farligt, därför att de krigförande länderna äro så betydligt betungade med skatter och kostnader för kriget och de därigenom uppkomna stora skulderna. Jag återkommer då till att det förhållandet äger i varje fall icke sin giltighet beträffande Förenta staterna och Japan, och det är ju från det hållet och särskilt det förstnämnda som jag ser den stora faran föreligga. Ty därifrån tar man marknaden från oss och tränger in i grannländerna, i Polen, Finland och Östersjöprovinserna för att icke tala om de skandinaviska länderna själva. Därvid är det en företeelse att bemärka, nämligen att industrierna i Förenta staterna och även i England — vilket tydligen framgår av det tal, jag anförde av premiärministern — hjälpas genom att man giver länderna i fråga lån, d. v. s. man skapar möjligheter för kredit, där de icke kunna vara i stånd till följd av valutaförhållandena eller andra finansiella förhållanden att betala. En motsvarande hjälp lämnas icke här i Sverige. Men om man minskar exporten, så försämras därigenom handelsbalansen, och om vi icke kunna få konkurrera på exportområden, där vi varit förut, så minska vi vår handelsbalans. Men det finnes ingenting annat att rätta till detta med än export, och om det då är nödvändigt att för att kunna exportera bringa ned kostnaderna, så skall man icke vidtaga sådana åtgärder, som äro ägnade att fördyra i stället för att förbilliga exporten.

Jag nämnde, att jag icke mycket skulle gå in på frågor, som jag i våras speciellt tog upp, men det är dock två sidor av denna sak, som jag för fullständighetens skull måste beröra i denna debatt.

Den ena är frågan om jordbrukets ställning till denna lagstiftning.

Man gör sig den frågan: är det meningen, att en sådan lag skall införas på jordbrukets område eller icke? Nej, det är väl tydligen icke meningen, därför att civilministern har uttalat, att ingen lär väl skrämja oss med att tro, att man genom att fastställa en åttatimmarsdag för industrien också gör det för jordbruket. Och vidare säger han vid ett tillfälle, att arbetet i industrien skall icke schablonmässigt överföras på jordbruket. Det är sålunda hans uppfattning, att man icke utan vidare skall överföra denna lag på jordbruket. Men vart tar det vägen, om man inför den på industrien och i den utsträckning på industrien, som man här gör, eller för alla möjliga näringar, oavsett olika förhållanden? Det är alldeles klart, att den då måste

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.*

(Forts.)

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forta.)

komma att införas på jordbrukets område. Det går icke i längden att upprätthålla en sådan sats, att på industriens område skall det vara förbjudet att arbeta mer än åtta timmar, men på jordbrukets område skall det vara tillåtet att arbeta mera än åtta timmar. En sådan slutsats går icke att draga, och, höll jag på att säga, folk skall icke finna sig uti att på detta sätt få en förringad värdesättning som jordbruksarbetarna på detta sätt skulle få. För hans bättre lottade kollega inom industrien stiftas en lag, som säger, att han icke får arbeta mer än åtta timmar, men för jordbruksarbetaren själv finnes icke någon motsvarande. Det går icke, och därför säger jag, att den största faran för jordbruket föreligger, att denna lag även måste komma att införas på detta område. Den måste då komma dit förr eller senare. Men om den då på detta sätt kommer att införas på jordbruket, vart tar då vårt svenska jordbruk vägen? Tro herrarna, att det kan uppbära en sådan lagstiftning? Är det icke på det sättet, att vårt svenska jordbruk arbetar under förhållanden, som äro vida ogynnsammare än förhållandena i de allra flesta länder i världen? Är det icke så, att den stora produktionen t. ex. av vete och brödsäd över huvud i Förenta staterna, i Australien, i Argentina och också i Syd-europa arbetar under så gynnsamma förutsättningar, att det skulle vara fullständigt fåfångt för det svenska jordbruket att bestå, om det skulle arbeta i konkurrens med dessa länder? Då frågar jag: är man beredd att giva det svenska jordbruket det skydd, som det under sådana förhållanden är i behov av för att kunna bestå i en sådan konkurrens? Ja, vi ha haft den frågan före vid den urtima riksdagen, och jag tvivlar starkt på, att de partier, som ha majoriteten, skola vara sinnade att giva ett sådant skydd åt vårt jordbruk, så att det skulle ha möjlighet att under sådana förhållanden bestå.

Faran av att denna lag förflyttas in på jordbrukets område är naturligtvis i första hand, att man kommer att tillämpa lagen så pass generellt som man avser att göra på alla industriens områden. Det är en mängd sådana områden, som mycket mera närma sig till jordbrukets förhållanden än till storindustriens förhållanden. Men lagen är tillkommen och gjord med tanke och syfte på storindustriens förhållanden, men den är icke tillkommen med tanke på dessa mindre, ofta obetydliga industriers förhållanden.

Det finnes såsom jag nämnde, sådana industrier, som stå jordbruket mycket närmre än storindustrien. Dit höra dessa små kvarnar, dessa små sågar och små tegelbruk samt en del byggnadsverksamhet på landet. Där äger det förhållandet rum, att de mycket mera närma sig jordbruksarbetet. Och huru skall över huvud en människa kunna fatta, när han som jordbruksarbetare bor i samma hus som en tegelbruksarbetare, att den mannen får icke arbeta mera än åtta timmar, därför att han är anställd vid ett tegelbruk, som sysselsätter mera än fyra arbetare, under det att jordbruksarbetaren får arbeta under en längre tid? Alla dessa små industrier, som man knappast kan benämna industrier, de skola komma under denna lag, så snart de sysselsätta mer än 4 arbetare.

I den proposition, som nu föreligger, är den skillnaden gjord

mot propositionen i våras, att man tagit undan tre man på vissa områden. Utskottet har här företagit en utvidgning på förslag på liberalt håll, att industrier på landet och i städer, som icke ha mera än 1,500 invånare, skulle vara undantagna från lagen under förutsättning att de ej sysselsätta mer än fyra man.

Ja, mina herrar — jag vill icke använda ett sådant uttryck, som jag helst skulle vilja och som jag hade i tankarna — men det här är en limstång för att fånga en del folk, som tro, att man på det sättet gör undantag för jordbruket närstående mindre industrier. Det är en limstång, som man räcker fram för att få folk att fastna på. Men något sådant kommer aldrig att bliva bestående. Ett sådant undantagsförhållande kommer aldrig att bestå i längden. Ty det går icke att säga t. ex. till en arbetare vid en kvarn i Norrtälje, att han får arbeta i nio timmar men att den, som bor i Uppsala och är auställd vid ett företag, där det finnes fem man, endast får arbeta åtta timmar. Det går icke att upprätthålla något sådant. Ett sådant förslag är dödsdömt. Därför är det icke något annat än en gest och något som kommer att upphöra och upphöra ganska snart.

Till sist några små erinringar mot lagen.

I våras var, som herrarna erinra sig, arbetstiden begränsad till $8\frac{1}{2}$ timme om dagen och 48 timmar i veckan. Mot detta gjordes erinringar från vissa håll, och resultatet blev, att Kungl. Maj:t nu föreslagit åtta timmar om dagen och 48 timmar i veckan. Naturligtvis föreligger rätt att genom avtal ändra detta, så att det kan bli på annat sätt. Men det tror jag mig kunna säga, att om detta i praktiken skall förvandlas till vad som förut var föreslaget eller $8\frac{1}{2}$ timmar om dagen och 48 timmar i veckan, så kommer det att medföra stora svårigheter och stora stridigheter. Ty i lagen står det åtta timmar om dagen, och det kommer man från arbetarehåll att hålla sig till och rätta sig efter, men samtidigt kommer man icke att gå ifrån kravet att överallt få kortare arbetstid om lördagen.

Hur löser man med denna lag frågan om kontinuerlig drift? För kontinuerlig drift under veckans alla sju dagar räcker det icke till med tre skift, som arbeta 8 timmar om dagen. Dessa räcka icke till för att fylla ut den tid, som erfordras, utan det blir ett mellanrum. Nu säger man, att detta icke är så farligt, därför att arbetsrådet får rätta till det. Men, mina herrar, här gäller det en principfråga. Det finns många industrier, masugnar, pappersmassefabriker, tekniska industrier och andra, som måste arbeta utan avbrott. Är det meningen, att arbetsrådet skall få göra ett generellt undantag för en hel sådan näring? Kan arbetsrådet över huvud taget säga, att för all masugnsdrift icke behövs mera än tre skift? Jag är mycket tveksam, huruvida arbetsrådet självt kommer att anse sig ha en sådan befogenhet, och om icke den rätt till undantag, som är medgiven arbetsrådet, kommer att hänföra sig till de enskilda fallen. Men denna sak är viktig, och den avgöres

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

icke med den kungl. propositionen och följaktligen icke genom utskottets betänkande.

Herr talman, jag skall nu icke längre uppehålla kammaren med detta. Jag har ansett mig vara pliktig att någorlunda utförligt redogöra för min ståndpunkt, men jag skulle till sist vilja säga, att de skäl, som äro avgörande för mig, då jag icke kan vara med om denna lagstiftning, äro, att jag i första hand anser, att frågan skall lösas på avtalsvägen och icke genom lagstiftning, för det andra, att lagen icke tar hänsyn till olika industrier, vidare att den icke beaktat de omständigheter, som förelegat beträffande jordbrukets sammanhang med denna fråga, att den icke fäster något avseende vid säsongarbete, att den icke skiljer på sommar och vinter samt ej heller mellan den ljusa och mörka årstiden. Lagen mekaniserar det hela och generaliserar det. Den lägger en schablon över alltsammans och säger, att den skall tillämpas utan hänsyn till livets olika möjligheter och den mångfald yttringar livet har på det industriella och näringslivets område. Lagen gör det möjligt för den flitige att skaffa sig eget arbete vid sidan av det, som han får utföra erligt lagen, men denna fyller härmed icke sitt syfte. Slutligen, herr talman, innebär lagen en fara för vårt ekonomiska liv särskilt med hänsyn till förhållandena ute i världen.

Jag ber därför att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den reservation, som är avgiven av herr von Sydow m. fl., bland vilka även jag själv befinner mig.

Med herr Lindman förenade sig herrar *Räf, Norman, Nilsson* i Linnäs, *Magnusson* i Tumhult, *Swarfving, Pettersson* i Bjälbo, *Forssell, Kant, Sundling, Andersson* i Knäppinge, *Svensson* i Bettingetorp, *Nilsson* i Bonarp, *Lindvall, Erlansson, Isaksson, Jönsson* i Boa, *Carlsson* i Solberga, *Kahlström, Jonsson* i Hökhult, *Persson* i Fritorp, *Bökelund, Jönsson* i Slätåker, *Hederstierna, Henrikson, Olsson* i Berg, *Olsson* i Broberg, *Thore, Lithander, Gustafson* i Kasenberg, *Welin, Magnusson* i Skövde, *Corneliusson, Bengtsson* i Kullen, *Gustafsson* i Örebro, *Svensson* i Långelanda, *Hedin, Wiklund* i Brattfors, *Brännström, Nilsson* i Antnäs, *Bergström* i Högsön, *Hamarskiöld, Winkler* och *Lübeck*.

Herr *Pettersson* i Södertälje: Herr talman, mina herrar! Herr Lindman och hans partikamrater ha yrkat avslag på den föreliggande propositionen. De ha härigenom intagit en principiellt annan ställning än de representanter för svenskt näringsliv, som förut under ansvar yttrat sig i frågan. Arbetsgivarrepresentanterna i arbetstidskommittén hade sålunda vissa anmärkningar att framställa och framlade förslag om modifikationer, men yrkade icke avslag. Kommerskollegium hade också vissa betänkligheter att anföra, men dessa ledde icke kollegiet till att avvisa lagförslaget, kollegiet föreslog endast, att Kungl. Maj:t skulle få bestämma tiden för lagens ikraftträdande. Vid lagtima riksdagen var det en del högermän i utskottet, som icke ville taga på sitt ansvar att yrka avslag på pro-

positionen, utan blott föreslogo särskilda ändringar och modifieringar. Nu yrkas däremot rent avslag. Då högern intar en så fullständigt negativ ståndpunkt till en lagstiftning, som med styrka påyrkas av en mycket stark folkmening i landet, som står i full överensstämmelse med den allmänna riktningen för den sociala politiken inom flertalet, för att icke säga alla, civiliserade stater, måste starka skäl kunna åberopas för en sådan hållning. Går man till reservationerna för att taga reda på dessa skäl, möter man för det första det påståendet, att det skulle saknas utredning i ärendet. Bristen på utredning är som bekant en mycket användbar kliché. Den kan alltid tagas fram, när det gäller att komma ett förslag till livs, ty man kan aldrig bevisa, att invändningen är fullständigt obefogad. Hur grundlig och omfattande utredningen till ett förslag än må vara, låter det alltid säga sig, att det varit bättre, om utredningen varit ännu fullständigare. Men om man inskränker sig till rimliga anspråk, vågar jag hålla före, att det i fråga om det nu föreliggande förslaget icke med skäl kan sägas, att utredningen är bristfällig. Vi ha nämligen först och främst fått kommitténs utredning, en volym på 148 sidor inklusive bilagor. Vi ha vidare den av kommittén föranstaltade utredningen angående de ekonomiska verkningarna, vilken är ungefär lika stor, och dessutom socialstyrelsens synnerligen omfattande och intressanta utredning. Kommerskollegium har, oaktat sin klagan över bristande tid, åstadkommit en mycket intressant och belysande utredning. Vidare ha vi utredningen inom departementet samt lagrådets utredning. Dessutom ha både till Kungl. Maj:t och till utskottet inkommit en rad framställningar från enskilda korporationer och sammanslutningar i landet, och till sist ha vi haft att tillgå en rad rapporter från främmande stater.

Om trots allt detta herr Lindman och hans medreservanter hade velat få frågan ytterligare belyst i ett eller annat avseende, så borde det legat bra nära till hands för dem att inom utskottet framställa yrkande härom, antingen vid lagtima riksdagen, då de flesta av utskottets nuvarande ledamöter också voro med, eller vid denna riksdag. Jag är övertygad om, att ett sådant förslag ingalunda skulle avvistats. Mig veterligen har det emellertid icke framställts något dylikt förslag. Vid sådant förhållande anser jag, att jeremiaderna över bristande utredning äro bra litet på sin plats i detta fall. Men det är kanske så, att de redan fått en sådan traditionens helgd över sig inom den konservativa oppositionen, att det rakt icke låter sig göra att utesluta dessa stämmor ur regementsmusiken vid ett tillfälle som detta.

Vidare anföra reservanterna till stöd för sin avvisande hållning, att man genom lagförslaget skulle likställa alla näringsgrenar, hur olika de än må vara, och att detta icke kan vara annat än till skada för näringslivet. Herr Lindman upprepade samma kritik i sitt anförande. Om man tar den nämnda satsen som ett naket påstående, så är det klart, att den är alldeles riktig, men vill man använda den som ett vapen mot förslaget, så är den, såvitt jag kan se, fullständigt

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.*

(Forts.)

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

obefogad. Ty om något kan sägas utmärka detta förslag, är det väl den synnerliga omsorg, med vilken man sökt anpassa bestämmelserna efter de skiftande förhållandena inom olika slags rörelse. Dels har man infört undantag för en hel rad näringsgrenar, för vilka lagen icke skulle gälla, och dels har man lämnat arbetsrådet och regeringen befogenhet att i särskilda fall medge undantag och modifikationer för den ena eller andra näringsgrenen. Om reservanterna icke varit tillfredsställda med detta, skulle de möjligen kunnat säga, att de anse, att ett eller annat ytterligare undantag borde komma till. För min del tror jag icke, att detta varit lämpligt. Man skulle på den vägen komma alldeles för långt. Men en sådan anmärkning skulle ju möjligen i viss mån kunna försvaras. Att däremot påstå, att man här »likställt alla näringsgrenar, hur olika de må vara», det är, med förlov sagt, en ganska påtaglig och grov överdrift, som det förvånar mig, att en så formsäker man som herr Lindman velat göra sig skyldig till.

Reservanternas tredje avslagsskäl är, att de anse sig kunna »fastslå», att, som förhållandena ligga i vårt land, knappast någon sakkunnig torde hysa förhoppning om ökad arbetsintensitet som följd av arbetstidens förkortning. Herr Lindman har nyss i sitt anförande uttalat ungefär detsamma. I det avseendet skall jag tillåta mig att endast i förbigående erinra herr Lindman om det mycket uppseendeväckande föredrag, som i våras hölls i Stockholm av chefen för Ljusne-Voxna industriförvaltning. Denne man, som icke lär kunna fränkännas sakkunskap, utvecklade i sitt föredrag i detalj vilka möjligheter industrien har att genom förbättringar i teknik och organisation samt också genom att höja arbetarnas intresse och duglighet kompensera minskningen i arbetstid. Jag har vid ett föregående tillfälle, när vi diskuterade detta ämne, tillåtit mig att ge kammaren ett ganska fullständigt referat av detta märkliga föredrag. Vidare vill jag erinra, att det i våras inom Teknologföreningen hölls föredrag av mycket sakkunnigt folk rörande denna sak, och då utvecklades bestämt den meningen, att man inom vissa grenar hade att vänta en höjning av arbetsintensiteten. Dessutom ber jag få erinra herr Lindman och hans medreservanter, att styrelsen för Svenska Tobaksmonopolet i sommar låtit verkställa vissa försök med förkortad arbetstid, samt att styrelsen som resultat av dessa försök anförde följande: »På grund av den korta tid 48-timmars arbetsvecka varit i tillämpning vid Tobaksmonopolet, hava verkningarna på produktionen icke kunnat fastslås, så att ett bestämt uttalande angående det inflytande en så avsevärd förkortning av arbetstiden haft på tobaksindustrien i dess helhet nu kan avges, men så mycket torde man vid en preliminär granskning av det statistiska material, vilket f. n. står till buds, kunna säga, att de vidtagna åtgärderna i vissa fall föranlett ökning i arbetsintensiteten. Denna ökning motväger inom speciella grenar av Tobaksmonopolets fabrikation den förkortade arbetstiden. Ehuru ej obetydliga svårigheter fortfarande äro att

övervinna, anser sålunda Tobaksmonopolet 48-timmarsveckan möjlig att genomföra för dess vidkommande.»

Det är ett försiktigt uttalande, som sig bör, men ger ingalunda stöd för ett så kategoriskt förnekande av utsikten till höjning av arbetsintensiteten, som reservanterna tillåtit sig.

icke ens de representanter för arbetsgivarna, vilka som sakkunniga varit inkallade i arbetstidskommittén för att yttra sig i frågan, ge i sitt uttalande stöd för reservanternas påstående, ehuru jag medger, att de ställde sig ganska pessimistiskt till frågan.

Men vad som i synnerhet är anmärkningsvärt är, att reservanterna alldeles förbisett, det uttalande, som avgivits av de som sakkunniga inkallade arbetarerepresentanterna i arbetstidskommittén. Då det förefaller, som om reservanterna glömt bort detta uttalande, så vill jag tillåta mig att läsa upp det. I referatet sägs det: »Från arbetarsidan hävdades i allmänhet, att arbetstidens förkortning ger arbetaren ökad möjlighet till vila, varigenom hans kondition andligen och kroppsligen förbättras, vilket kan väntas återverka även på arbetsdugligheten. Även då det gällde mer eller mindre automatiska maskiner, vore produktionen till viss grad beroende av arbetarens snabbhet och påpasslighet. Arbetstidens förkortning kunde därför i det hela antagas medföra förbättrad arbetsintensitet, om det också ej vore möjligt att närmare bedöma, i vilken grad förbättringen skulle komma att göra sig gällande. Å andra sidan förklarades, att arbetsintensiteten inom vissa tillverkningsgrenar, t. ex. skofabrikation, bomullsspinnerier och hyvlerier, redan befunne sig på en sådan höjd, att ytterligare ökning knappast vore möjlig. liksom det även bekräftades, att en del processer, exempelvis inom järn- och metallindustrien, pappersmasseindustrien, bryggerierna, färgerierna, sockerindustrien och den kemisk-tekniska industrien, äro av den art, att de icke i nämnvärd grad kunna påverkas genom ökad arbetsintensitet från personalens sida.»

Jag föreställer mig, att, om herrar reservanter hade haft detta uttalande för sina ögon, så hade de icke formulerat sitt påstående så tvärsäkert som de gjort.

I själva verket är väl denna sida av saken så pass utredd, att man helt generellt kan våga påstå, att både anhängare och motståndare till åttatimmarsdagen borde kunna enas om ungefär följande: Det är *å ena sidan* fullständigt utrett och styrkt genom en rad av praktiska experiment, till stor del vetenskapligt övervakade och kontrollerade, att en viss inskränkning i arbetstidens längd, åtminstone en sådan, som innebär minskning från nio eller tio till åtta timmar pr dag, har en bestämd tendens att öka arbetsintensiteten och därigenom arbetsprodukten. Detta kan i vissa fall gå så långt, att minskningen av arbetstiden fullständigt kompenseras. Nämda tendens har konstaterats inom en rad olika industrigrenar: inom livsmedelsindustrien, cigarrindustrien, piano-, möbel-, sko- och glasindustrierna, optiska verkstäder, skeppsbyggerier, järn- och metallindustrien, alla grenar av textilindustrien m. fl. Men det är *å andra sidan* utrett, att man icke kan på förhand exakt beräkna, vilken ökning i arbetsintensiteten

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

en förkortning av arbetstiden skall medföra. Ty först och främst är det så, att olika slag av verksamhet lämna olika stort spektrum för den nämnda tendensen att göra sig gällande. Och vidare finnas åtskilliga fall, i vilka det icke alls inträder någon ökning i arbetsintensiteten då arbetstiden förkortas. Detta kan bero antingen därpå, att arbetsintensiteten redan drivits till en sådan höjd, att det praktiskt taget är uteslutet att ytterligare höja den. Det kan också bero därpå, att verksamheten övervägande sammanhänger med maskinella anordningar eller kemiska processer. Det kan också bero därpå, att arbetsledningen icke förstår att genom lämplig organisation av arbetet låta denna tendens komma till full effektivitet. Och slutligen och icke minst kan det bero på att arbetarna avsiktligt underlåta att släppa till sin kraft.

Jag föreställer mig, att den karakteristik, som jag nu givit av spørsmålet i fråga, i huvudsak innebär ett riktigt återgivande av vad som verkligen är styrkt, vilket icke kan sägas om reservanternas påstående.

Ytterligare anföra reservanterna såsom ett skäl för avslag, att en sådan här lag skulle leda till att industrien drager till sig ökad arbetskraft, att detta endast kan ske på jordbrukets bekostnad, och att detta i sin tur skulle leda till att jordbrukets behov av arbetskraft, som redan nu är svårt att fylla, skulle ytterligare stegras. Det förefaller mig, som om detta påstående vore något för kategoriskt. Jag vill emellertid ej förneka, att det ligger någon sanning bakom detsamma, och att här verkligen lurar en fara. I det avseendet tror jag dock, att man kan instämma med herr civilministern, då han i förra propositionen framhåller, att denna fara är mindre, ifall reformen genomföres vid ett tillfälle, då industriens efterfrågan på arbetskraft är snarare under än över den normala, i det att det då inom industriens arbetarkår finnes en reserv att tillgå för ändamålet, och att man således icke behöver befara, att denna olägenhet skall göra sig så kraftigt gällande vid ett sådant tillfälle som vid högkonjunktur.

Jag kommer nu till reservanternas sista avslagsskäl, hänsynen till arbetstidens längd i de med oss konkurrerande stora industriländerna, fruktan för att vår exportindustri skall göras mindre konkurrenskraftig i förhållande till utlandets. Hänsynen härtill innebure enligt reservationen ett bjudande skäl för att icke för närvarande genomföra lagförslaget. Det vill säga, reservanterna vilja icke tillåta oss att genomföra denna lagstiftning, förrän alla de stora industriländerna gjort det förut. Gentemot detta kategoriska förbud vill jag tillåta mig ett par frågor till herrar reservanter.

Betyder det rakt ingenting, att åttatimmarsdagen blivit genomförd i våra med oss likställda grannländer, Finland, Norge och Danmark, låt vara att det i Danmark skett genom överenskommelse mellan vederbörande organisationer? Betyder det intet, att länder som Holland och Belgien hunnit ganska långt i sina förberedelser att realisera åttatimmarsdagen? Betyder det ej heller någonting, att sådana stater som Tyskland, Tysk-Österrike, Frankrike, Schweiz, Portugal och Spanien definitivt antagit lagen om åttatimmarsdag? Betyder det

ej heller något, att engelska regeringen, som herr Lindman nyss erinrade, framlagt förslag till parlamentet om åttatimmarsdagen? Det är väl icke tänkbart, att det engelska parlamentet i en så viktig fråga desavouerar regeringen. Så starkt är majoritetspartiet, att det är all anledning antaga, att det icke skall dröja länge, förrän även England lagfästat denna reform.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Och slutligen veta vi ju alla, vilken ställning det planerade folkens förbund visar till denna fråga. I fredsfördraget pekas uttryckligen på önskvärdheten av att inom hela den civiliserade världen 8-timmarsdagen fastslås i lagstiftningen. Det heter sålunda: »Då nationernas förbund har till ändamål att åvägabringa en allmän fred, och då en sådan fred blott kan fotas på grundvalen av social rättvisa; då arbetsförhållanden äro rådande, som för ett stort antal människor innebära orättvisa, armod och umbäranden, varav ett missnöje alstras, som hotar freden och samförståndet i världen, och då det är en trängande nödvändighet att förbättra dessa förhållanden, exempelvis genom reglering av arbetstiden, fastställande av maximiarbetsdag och maximiarbetsvecka — — —; då underlåtenhet från en nations sida att godkänna verkligt human arbetsvillkor utgör ett hinder för de övriga nationernas ansträngningar att förbättra arbetarnas lott i sina egna länder, så hava de höga fördragsslutande parterna, därtill föranledda såväl av känslan för rättvisa och humanitet som av önskan att skapa en varaktig världsfred, träffat följande överenskommelse.» Därefter följer själva överenskommelsen, och där förekommer följande passus: »Enligt ovan omnämda grundläggande princip får arbetet ej betraktas såsom enbart en vara eller handelsartikel. — — — Uppställande av åtta timmars arbetsdag och fyrtioåtta timmars arbetsvecka som mål överallt, där detta ännu ej blivit uppnått.»

Jag vill fråga herr Lindman och hans medreservanter: betyder det ingenting, att denna sak kommit så nära sitt internationella förverkligande?

Säsvitt jag kan se efter den korta granskning, som jag nu underkastat reservanternas avslagsskäl, så är intet av dessa skäl bärande. Därmed vill jag för min del ingalunda förneka, att stora svårigheter och vanskligheter kunna vara förenade med lagens genomförande. Jag vill ej förneka, att här förestå ekonomiska uppföringar på en del områden. Utskottet har ej heller i sitt betänkande förnekat detta, utan tvärtom ganska kraftigt framhållit det. Men när det gäller dessa olägenheter och svårigheter, må det vara tillåtet att göra ett par erinringar. Först och främst: tror icke herr Lindman, att sådana svårigheter och olägenheter vid lagstiftningens genomförande också komma att yppa sig inom de andra europeiska stater, som genomfört eller under den närmaste framtiden komma att genomföra denna lagstiftning? Vi ha i alla fall varit försko-nade från världskriget, vi ha icke råkat ut för sådana ekonomiska katastrofer, som drabbat de folk, som varit indragna i denna olycka. Därför förefaller det, som om vi i vissa avseenden skulle ha bättre förutsättningar för att utan alltför stora svårigheter genomföra den

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

här lagstiftningen. Och vidare, tror verkligen herr Lindman, att den risk, för vilken vi genom denna lag skulle utsätta näringslivet, blir större än de risker som hota, om frågan skall avgöras genom »överenskommelse», som det så vackert heter, mellan arbetsgivare och arbetare? Ty det måste herr Lindman ha fullständigt klart för sig, att med den avvisande hållning, som arbetsgivare på tongivande håll intaga till denna fråga, kan icke frågan ordnas på överenskommelsens väg på annat sätt än efter flera besvärliga, uppslitande och kanske farliga strider. Det är icke uteslutet, att dessa strider resultera i allmän strejk eller allmän lockout; då ha vi hela samhället i skakning, och revolutionära tillstånd icke äro uteslutna. Då frågar jag: medför icke dylika nästan revolutionära tillstånd, större risker för näringslivet än de olägenheter, som befaras i anledning av den lagstiftning, som här föreslås?

Ehuru reservanterna utan tvivel överdrivit de olägenheter, som äro förenade med lagen och ehuru dessa olägenheter icke på långt när äro så avsevärda som de risker, som skulle uppkomma, om saken kastas ut till en stridsfråga mellan arbetsgivarnas och arbetarnas organisationer, vill jag emellertid som sagt icke sticka under stol med, att jag tror, att de finnas. Just med hänsyn till dessa svårigheter har också redan Kungl. Maj:ts förslag i rikt mått medgivit tillfällen till undantag och modifikationer, och utskottet har i detta avseende gått ett steg längre än Kungl. Maj:t. Utskottet har sålunda med hänsyn till den kanske icke alltid fullt befogade oro och betänksamhet, som i detta avseende finnes å landsbygden, helt och hållet undantagit det mindre hantverket och den mindre industrien såväl på den rena landsbygden som i städer och stadsliknande samhällen med upp till 1,500 innevånare, därvid utskottet dragit gränsen för det mindre »hantverket och den mindre industrien» vid sådan rörelse, som i regel icke sysselsätter fler än 4 arbetare.

Då de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet, trots sin principiellt avvikande mening i själva saken, i allt fall funnit sig böra gå med på den nu nämnda modifikationen, ha de även från sin egen synpunkt sett handlat mycket klokt. Ty då det i alla fall gäller en sådan nyhet, som det här är fråga om, torde det vara lämpligt att icke endast se till de heta önskningarna från visst håll utan också något tänka på den oro och betänksamhet, som finns på andra håll, i synnerhet som nämnda synpunkter ej äro alldeles oförenliga. Det kan nämligen icke förnekas, att de undantag, utskottet föreslagit, verkligen tagit sikte på en faktisk olikhet mellan förhållandena i mera lantliga samhällen och andra samhällen. Man kan sålunda vänta sig, att lagen på landsbygden icke kommer att drabba så tungt, som eljest möjligen skulle blivit fallet.

Nu säger herr Lindman, att det här är ett undantag i lagen, som i själva verket ingenting betyder och endast gäller tills vidare. Ja, även om bestämmelsen endast skulle bli gällande för de närmaste åren, har det i alla fall mycket att betyda, ty den mildrar övergångstidens svårigheter och gör det lättare för folk att sätta sig in i lagstiftningen.

Jag skall för övrigt, herr talman, icke längre upptaga tiden. Jag vill endast till sist säga, att här har nedlagts mycken insikt och mycket arbete på den förberedande behandlingen av detta lagförslag, särskilt inom arbetstidskommittén och inom socialstyrelsen — för att icke tala om regeringen. Vad utskottet beträffar, vågar jag påstå, att god vilja nedlagts på att av denna lag göra en efter våra förhållanden avpassad anordning i syfte att åstadkomma mera social rättvisa. Det är helt säkert en allmän önskan, en önskan som också delas av högerens män, att lagen skall av arbetarna begagnas till vinnande av högre bildning och till att på bästa sätt använda sin nyvunna maktställning. I detta fall vill jag säga herr Lindman, att jag ingalunda tror, att högern på något sätt skulle missunna arbetarna de förmåner, lagstiftningen avser att bereda dem. Meningen med det yttrande av mig, som herr Lindman citerade, var icke att tillvita högern någon missunnsamhet i det stycket, utan endast att framhålla, att högern ofta förbiser även den ekonomiska betydelsen av arbetareklassens höjande. Det bör ej vara förnämligt att hoppas, att de möjligheter lagen erbjuder arbetarna skola utnyttjas på det sätt, som avses. Om så sker kan man också vänta, att de befarade ekonomiska olägenheterna av lagen icke skola bli så farliga. Ökat politiskt ansvar skall föra med sig en starkare känsla av solidaritet med samhället och även en djupare känsla av ekonomiskt samhällsansvar. Detta har i varierande uttryck sagts hundra gånger förut. Det är och blir emellertid för mig huvudskälet för att yrka bifall till utskottets förslag.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Herr Hagman i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Under den tid, som förflutit, sedan vi i våras behandlade samma förslag, som här nu föreligger, ha vi haft tillfälle att ingående sätta oss in i vad en lagstiftning på detta område skulle innebära. Vi ha också från denna inblick i frågan på alla håll lyckats inkassera en verkligt positiv vinst, nämligen den att man numera ingenstädes bestrider behovet av en lagstiftning av detta innehåll för kroppsarbetarnas vidkommande. Men från detta erkännande av att ett behov av en förkortning av arbetstiden föreligger och till en medverkan till att en dylik förkortning kommer till stånd, är såsom bekant ett mycket stort steg, och man uppreser alla möjliga och omöjliga hinder mot att biträda en lösning i den riktning, som nu föreslås i utskottets föredragna betänkande.

Man säger då först och främst: att genomföra detta går icke för sig, därför att vårt land på detta område icke kan få lov att komma längre fram i skottlinjen än andra länder, och man har här förut i dag, liksom i första kammaren, anfört vad civilministern i propositionen sagt om det bekanta »internationella faktum», att åttatimmarsdagen går segrande fram genom världen. Jag vill emellertid här framhålla, vad som delvis berörts förut, att det är väl dock ingen, som vill bestrida riktigheten av de upplysningar, som finnas i föreliggande proposition till denna riksdag, nr 4, om de länder,

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1919. Nr 8. 5

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

där frågan antingen redan vunnit sin lösning eller också är underkastad en förberedande behandling. Det står dock angivet i denna proposition, att saken redan är ordnad genom lagstiftning i Norge, Finland, Tyskland, Frankrike, Tysk-Österrike, Ryssland, Ungern och i Polen — i vilket sistnämnda land man dock icke begränsat sig till åtta timmar utan fastställt en arbetstid av 46 timmar i veckan — vidare tzecho-slovakiska republiken, Spanien, Portugal och ett flertal stater i Amerika. I andra länder föreligga härom regeringsförslag, såsom i England, i Nederländerna och i Schweiz. I Belgien är en kommitté tillsatt, som håller på att utreda frågan, och i den belgiska deputeradekammaren är motion framlagd om att ett beslut skall fattas i den riktningen, att åttatimmarsarbetsdagen blir lagfästad. Vi ha vidare att peka på vårt grannland Danmark, där såsom bekant under loppet av innevarande år genom fria avtal införts bestämmelse om en arbetstid av 8 timmar per dag att tillämpas från och med den 1 januari 1920.

Då det här i dag i denna kammare från en av högerreservanterna särskilt anförts och rekommenderats, att man här i vårt land skulle beträda alldeles samma linje, nämligen att på frivillighetens väg söka få till stånd en reglering på detta område, måste jag verkligen med den kännedom, jag har om förhållandena, säga, att det finns icke någon möjlighet att på det sättet lösa frågan här i vårt land. All den förkortning av arbetstiden, som vi här genom våra fackföreningar lyckats åstadkomma, har tillkommit i trots av arbetsgivareorganisationernas betänkligheter och mot deras energiska motstånd. Det kunde vara intressant, om herr Lindman frågade sin medreservant, herr von Sydow, vad han säger om den saken att försöka ordna frågan på frivillighetens väg. Herr von Sydow har i första kammaren för sitt vidkommande försiktigt nog undvikit den rekommendationen, därför att han är den förste, som skulle kunnat avge ett förslag i den riktningen, och det hade naturligtvis från arbetaresidan icke rests något hinder mot att upptaga förhandlingar på den bogen för att såmedelst ordna frågan. Vi ha emellertid icke sett till något förslag i den riktningen och därför icke heller kunnat pröva den saken. Själva ha vi icke velat framställa något förslag därför att vi ha denna faktiska kännedom om läget.

Man måste ock mot den reservation, som högerns representanter i betänkanDET underskrivit, anföra, att den åtminstone för herr von Sydows vidkommande betecknar en frontförändring från i våras, då man hade att notera ett förslag om en lagstiftning, innehållande en begränsning till 54 timmar per vecka för den egentliga fabriksindustrien, medan nu högerns samtliga ledamöter gå på direkt avslag.

De skäl, som anförts för avslagsyrkandet, äro förut av utskottets ärade ordförande behandlade, men jag vill för mitt vidkommande säga ett par ord om dessa skäl. Det är speciellt arbetsintensiteten, som blivit en riktig käpphäst, när det gällt arbetstidens begränsning genom lag. Jag har en viss erfarenhet från kroppsarbetet i

mitt eget yrke. Jag måste säga mig beträffande talet om ökad eller minskad arbetsintensitet, att det är lika felaktigt att helt generellt påstå, att en sådan intensitet kommer att kunna konstateras, som att säga, att den icke kommer att kunna konstateras. utan sanningen ligger mitt i mellan. På en hel del arbetsområden kommer den minskade arbetstiden att kompenseras av stegrad produktivitet. På andra håll kommer detta icke fullt att ske och på en del arbetsområden kommer nog en sänkning av produktionen att inställa sig. Men saken ligger väl så, att frågan nått den mognadsgrad, att den icke får falla blott därpå, att man anser sig kunna konstatera, att på ett och annat område man måste räkna med en minskad arbetsintensitet, speciellt i början. När man kan peka på huru man i andra länder, där naturligtvis dessa förhållanden äro fullt analoga, ansett sig kunna lösa frågan, borde vi verkligen i vårt land kunna gå fram på samma linje.

Man har vidare bland de skäl, som uppräknats för avslag, talat om den fara, som ligger uti att jordbruket skulle komma att inrymmas under denna lagstiftning. Herr Lindman har här i dag speciellt uppehållit sig vid dessa synpunkter, och jag måste för min del säga, att om denna fara är befintlig, så är den det naturligtvis även utan lagstiftning. Ty det kan ju ej vara någon obekant, att inom industriarbetarnas organisationer hittills har utförts ett målmedvetet arbete för arbetstidens förkortning, och därest icke på lagstiftningens väg frågan kommer att lösas, såsom utskottet här föreslår, så kommer detta arbete att fortsättas. Jag kan försäkra herrarna, att det i vårt land inte skall dröja länge förrän man genomfört denna reglering på det fria avtalets väg, ehuru väl det naturligtvis icke kan ske utan stora och upprivande strider. Faran för jordbruket måste därför anses vara befintlig vilken väg man än väljer, och jag tror för min del inte på denna fara. Jag har här i dag i denna kammare av representanter för jordbruket hört uppges, att för närvarande åtminstone på vissa håll i jordbruket arbetstiden icke skulle så synnerligen mycket överstiga dessa åtta timmar om dagen, låt vara att man då naturligtvis räknar i genomsnitt under en längre tidsperiod på ett annat sätt än vad som här är förslaget för industriens arbetare. När, såsom jag varmt hoppas, det skall bli möjligt, att denna kammare även får behandla ett förslag, som berör frågan om lantarbetarnas arbetstid, skall det visa sig uppenbart, att man måste anlägga helt andra synpunkter på bedömandet av hur denna arbetstid skall förläggas, då ju de rent praktiska förhållandena icke gärna möjliggöra en förläggning av arbetstiden på samma sätt som inom den egentliga industrien.

Beträffande ett annat skäl, som är återgivet i reservanternas förslag, nämligen att industrien för närvarande har att räkna med alldeles speciella svårigheter, så vill jag säga, att det ju delvis är sant, att dessa svårigheter äro befintliga. Men jag måste verkligen fråga: hur skall det se ut inom industrien i vårt land, om man från industriens representanter skall få höra uttålas, att nu är läget

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

sådant, att vi böra passa på att genomföra den eller den saken. Man har här gjort ett mycket stort nummer av att civilministern i propositionen n:r 247 till lagtima riksdagen anført, att tidpunkten vore lämplig för införandet av denna lagstadgade reglering, därför att industrien av allt att döma går emot en tid av större svårigheter. Man har förmenat, att denna tidpunkt är just den sämsta för en reglering av denna fråga och att man borde i stället invänta högkonjunkturer. Jag är för min del på den punkten fullständigt förvissad om, att man då skulle kunna få höra resonemanget användas på det sättet: icke kan det väl gärna vara lämpligt, att vi nu skola införa en reglering av arbetstiden, när vi ha framför oss en massa av beställningar, massor av väntade arbetsförtjänster för arbetarna, utan denna reglering bör naturligtvis påbörjas då konjunkturerna gå nedåt, när de äro vikande, när man står inför den utsikten, att man måste avskeda arbetarna; då kan minskningen i arbetstiden medföra, att de avskedades antal kan bli mindre. Jag tror därför, att detta skäl om industriens svårigheter är att hänföra till de obotfärdigas förhinder.

Konkurrensen från utlandet, som ju naturligtvis vår exportindustri måste vara känslig för, kan icke föreligga i den omfattning, som man här vill göra gällande, just med hänsyn till att man torde få räkna med förkortad arbetstid överallt, även där den tilläventyrs icke ännu är genomförd.

Medan jag sysselsätter mig med dessa saker, ber jag att få säga ett par ord speciellt om några synpunkter, som framförts av herr Lindman. Han säger bland annat, att nu är tiden sådan, att alla människor av alla samhällsklasser, böra arbeta mera än förut och böra till på köpet inskränka sina behov. Jag skulle vilja om detta säga, att det är naturligtvis riktigt under alla förhållanden, även under föregående tidsperioder; men om man ser tillbaka på de sista fem åren, kan man ju snarare konstatera, hurusom det på vissa håll och inte minst inom den samhällsklass, som herr Lindman själv tillhör, det förefinnes en strävan att i stället för att arbeta så mycket som möjligt, arbeta så litet som möjligt och att i fråga om inskränkandet av behoven utvecklingen såväl hittills som för den närmaste framtiden kan förväntas gå i motsatt riktning, i den riktningen att man konsumerar så mycket som möjligt av vad som produceras av dem, som äro tvungna att utföra produktivt arbete i detta land.

Beträffande den detaljkritik, som reservanterna sedan ägna det här föreliggande utskottsförslaget, så är det särskilt på en punkt, nämligen beträffande 4 §, som jag tycker, att resonemanget är rätt egendomligt. Det är nu speciellt herr von Sydow, som lancerat dessa synpunkter. Han säger nämligen, att med den omformulering vi i utskottet gjort av 4 §, där vi i stället för att ange de 8¹/₂ timmarna som regel, såsom det var i den tidigare propositionen, utsagt, att det skall vara 8 timmar om dagen men lämnat rätt för parterna att träffa överenskommelse om en kortare arbetstid på lördagen och därigenom möjliggöra att arbetstiden per vecka ändå

blir 48 timmar, när den avkortade tiden lägges på veckans övriga dagar, så åstadkommer man i själva verket någonting som är alldeles motsatsen till en 48 timmars vecka. Det blir, menar han, en 44, 45 eller 46 timmars vecka, därför att arbetarna aldrig komma att gå med på att arbeta 8 timmar om lördagen; och om man skall avkorta för lördagen, så komma de icke att gå med på att lägga förkortningen på veckans övriga fem dagar. Jag måste om den saken säga, att jag tror, att det kommer att konstateras en mycket stark benägenhet åtminstone i vissa yrken och fack och på vissa platser för ett fasthållande vid den ordning, som nu är gällande med en kortare arbetstid på lördagen. Men jag tror däremot icke, att moståndet blir av den omfattning som reservanterna vilja göra gällande beträffande möjligheten att få förkortningen utlagd på de övriga fem dagarna. Ty det är dock så allt fortfarande, att man icke kan höja lönen huru mycket som helst, och för arbetarna är det ju alltid ett mycket viktigt problem, att man har en inkomst, som är tillräcklig. Därför tror jag att 48 timmar i veckan nog kommer att bli det timantal, som kommer att arbetas. Något krav på en kortare arbetsvecka kommer icke under den närmaste tiden att med någon kraft lanceras. Jag måste därför beteckna reservanternas resonemang på denna punkt såsom icke med verkliga förhållandet överensstämmande.

Vidare anföra reservanterna, att säsongarbetet hade bort undantagas i lagen på de platser och inom de arbetsområden, där arbetet ligger nere i sex månader i följd. En sådan anordning skulle naturligtvis medföra ganska stora orättvisor gentemot enskilda arbetare och arbetargrupper, då man naturligtvis ej får förutsätta utan vidare, att den som arbetar i en industri under sex månader, vilken industri sedan ligger nere i sex månader, också är arbetslös under de övriga sex månaderna, då industrien ligger nere, utan det är naturligtvis så, att arbetarna söka att överallt erhålla arbete. Det är nog icke rimligt att speciellt undantaga industrier, som arbeta endast en viss del av året.

Vidare hava reservanterna ansett, att lagens bestämmelser i 7 § om övertid äro alldeles för otillräckligt tilltagna beträffande övertidstimmarnas antal. Det är nu i lagen föreslaget, att arbetsgivaren skall hava rätt att med arbetarna överenskomma om en övertid av 25 timmar per månad eller 150 timmar per år. Men denna tid vilja reservanterna hava utsträckt till 40 övertidstimmar per månad. Det är alldeles uppenbart, att om lagen innehåller en rätt till övertidsarbete av denna omfattning, så kan ju denna reglering av arbetstiden göras fullständigt illusorisk därigenom, att man betalar den eventuellt ökade lön, som arbetarna kräva för övertidsarbetet och på det sättet utnyttjar möjligheterna till forcerad drift, men man vinner icke vad man velat vinna, nämligen en begränsning av arbetstiden till 48 timmar per vecka. Övertidsarbete skall naturligtvis användas endast vid synnerligen trängande fall.

Nu är det ju så, att, när förslaget i våras förelåg, jag för min del och även mina övriga kamrater i utskottet intogo en stånd-

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

punkt, som avvek ifrån den, som vi hava intagit vid detta tillfälle. Jag skall be att med några få ord få beröra de skäl, som förestavat vår förändrade ställning till förslaget som sådant.

Först och främst kunna vi då konstatera, att den proposition, som förelades denna urtima riksdag i fråga om paragrafernas formulering är ur våra synpunkter fördelaktigare än vad fallet var med den till årets lagtima riksdag ingivna propositionen. Beträffande 3 § om arbetsrådet, så är att märka, att detta fått vidgade uppgifter gentemot vad tidigare föreslagits. I 4 § har arbetstiden formulerats på sätt jag förut berört. I 5 § har den sista delen, som alldeles speciellt kan hänföras till byggnadsindustrien och där man kunde få ut en tolkning i den tidigare formuleringen, som medgav en arbetstid av i genomsnitt 48 timmar per vecka under årets alla 52 veckor, formulerats så, att det skall räknas i genomsnitt för endast fyra veckor. I 7 § är det tydligt och klart ut sagt i fråga om arbetsgivarnas rätt att fordra övertidsarbete, att därom skall gälla vad som mellan arbetarna och arbetgivaren kan anses vara överenskommet. Slutligen har i 9 § intagits bestämmelser om omfattningen av de organisationer bland arbetsgivare och arbetare, som skola äga att i arbetsrådet insätta visst antal ledamöter vardera.

Allt detta innebär fördelar gentemot det tidigare förslaget, och det är uppenbart, att detta förhållande måste påverka oss, när vi gå att intaga en definitiv ståndpunkt till förslaget här i kammaren. Tyvärr har emellertid utskottet även gjort försämringar av propositionen, i det att man har tagit in undantag för hantverkets vidkommande och för detsamma stadgat ett antal av upp till fyra arbetare. Jag har för min del icke kunnat förstå den stora nytta, som skall vinnas genom detta undantag, ty jag måste räkna med, att uti det verkliga livet blir överallt, där det finnes organisationer av arbetare och arbetsgivare och där kollektivavtal ingås, dessa reglerande för såväl de större som de mindre verksamhetsområdena. Det skall alltså vara på de platser, där man fortfarande arbetar efter uteslutande individuella arbetsavtal, som man skall kunna med arbetarnas medgivande arbeta längre tid än vad som föreskrives i denna lag för andra större orter. Jag har emellertid gjort en liten undersökning om i vilken omfattning detta undantag kommer att bli gällande, och jag har då med ledning av tillgänglig statistik funnit, att i vårt land härigenom skulle komma att undantagas 10 städer, 15 köpingar samt 145 municipalsamhällen och köpingar, som ej bilda egen kommun, vilka härigenom komma att ställas utanför lagen. Jag tror därför, att man om detta undantag kan säga, att ehuruval man icke kan förstå och uppskatta de strävanden, som här fått sitt uttryck från deras sida, som önska detta undantag, det ej heller från dem, som äro motståndare till detsamma, kan anses vara så betydelsefullt, att man från dessa synpunkter bör vända sig mot lagens förtjänster i övrigt.

Jag har tillsammans med mina kamrater i utskottet vid den slutliga prövning, som vi hava underkastat det resultat, som kunde

uppnås i utskottet, kommit till den uppfattningen, att när vi väga lagens fördelar och dess nackdelar mot varandra, så måste vi konstatera, att fördelarna äro övervägande. Vi ha ju därjämte också haft tillfälle att bedriva jämförande studier med innehållet i den lag, som är antagen i Frankrike, och den proposition, som nu föreligger i England, och även i dessa äro en hel del undantagsbestämmelser införda. Det är ju för övrigt så, vilket under behandlingen i utskottet kraftigt framhållits och som vi i viss grad tvingats att beakta, att näringslivet i vårt land är så komplicerat, att vi måste erkänna, att det skulle måhända medföra svarigheter, därest man toge bort alla möjligheter till dispenser från lagens tillämpning och ryckte ut en del av de undantagsmöjligheter, som redan förut äro i lagen angivna. Vi hava därför, som jag förut framhöll, ansett vid denna slutliga prövning, som vi hava ägnat det föreliggande förslaget, att detta är sådant, att det bör kunna av oss accepteras, och det kommer naturligtvis att för stora arbetaregrupper i vårt land betyda mycket stora fördelar.

För den mekaniska verkstadsindustrien exempelvis, som redan nu, sedan detta års början har en arbetstid av 52 timmar per vecka, och för byggnadsindustrien, som har 51 timmar, delvis 52, kommer ju denna reglering av arbetstiden ned till 48 timmar att ingalunda betyda något revolutionerande resultat. Jag tror också, att denna begränsning av arbetstiden med endast 4 timmar per vecka för dessa stora arbetsområden icke heller kommer att märkas så värst mycket beträffande produktionsresultatet, lika litet som den stora minskning, som ägde rum vid detta års början inom verkstadsindustrien, från 57 timmar till 52 timmar, medfört några revolutionerande verkningar. Men det finns andra arbetaregrupper i vårt land, t. ex. de som arbeta under s. k. ständig eld, som arbeta veckans alla sju dygn och som ändå icke lyckats tillkämpa sig en arbetstid, fördelad på tre skift, utan som fortfarande på en del arbetsplatser dragas med det gamla utdömda tvåskiftssystemet och som därför hava att räkna med ännu i den dag som är 84 timmars arbetsvecka. För dessa arbetsgrupper måste det naturligtvis innebära verkliga fördelar att få arbetstiden nedsatt till 48 timmar per vecka eller i allra sämsta fall efter arbetsrådets medgivande till 56 timmar i veckan. Det är ur synpunkten av dessa arbetaregruppers intressen, som vi icke hava kunnat, när det gällde att intaga en slutlig ståndpunkt till det föreliggande förslaget, välja den vägen att reservera oss för alla våra motionsledes framställda yrkanden och här i kammaren gå fram på en tredje linje, vilket naturligtvis skulle kunnat ha till följd, som vi även sagt i vårt uttalande till utskottsutlåtandet, att det slutliga avgörandet bleve beroende delvis av slumpen. Vi ha vidare med utgångspunkt ifrån att, då så delade meningar under behandlingen i utskottet och på andra håll i vårt land gjort sig gällande beträffande verkningarna av detta lagförslag, ansett det synnerligen önskvärt, att alla de grupper och partiskiftningar, som nu emellertid äro ense i princip om att frågan denna gång måste bringas fram till avgörande, kunde enas om en plattform, där man kunde säga, att det stör-

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.*

(Forts.)

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

sta möjliga flertalet av kamrarnas ledamöter, som vi också sagt i vårt uttalande, stå bakom det resultat, till vilket man har kommit. Det är detta, som är orsaken till att vi hava vid prövningen av alla på frågan inverkanse faktorer ansett, att detta förslag kunde, i all synnerhet som det blir av sådan karaktär, att det skall prövas på nytt vid 1923 års riksdag, antagas och på det sättet skaffa oss erfarenhetsmaterial för frågans vidare behandling när vi komma fram till den tiden.

Med stöd, herr talman, av de synpunkter jag nu anført, ber jag att för mitt vidkommande få hemställa om bifall till utskottets föreliggande förslag.

I detta yttrande instämde herrar *Branting, Johanson* i Stockholm, *Ljungberg* och *Sjöström*.

Herr *O l s s o n* i Broberg: Herr talman, mina herrar! Utskottets ärade ordförande slutade sitt anförande med att säga, att han ansåg det lyckligt, om hans parti ville medverka till lösning nu av den föreliggande frågan. Vi högerreservanter hava däremot ansett vår plikt förbjuda oss att medverka till att lösa denna fråga just nu, vid denna tidpunkt, då förhållandena äro så ovissa och man trots allt ändå måste säga, att man icke i de länder, där man nu infört denna lagstiftning, och ännu mindre i de länder, där denna lagstiftning är under förberedande, har vunnit den erfarenhet, som bör föreligga, innan man här i vårt lilla och jämförelsevis fattiga land beträder denna väg.

Det har ju såväl inom utskottet som uti de handlingar, som blivit oss förelagda, tvistats om huruvida 8-timmars arbetsdagen är ett internationellt faktum. Denna tvist är ju beroende på den ställning, som var och en från sin synpunkt vill hävda. Man måste då tillgodogöra sig de observationer i denna sak, som man kan göra utifrån. Men då är det så, vilket också konstaterades icke minst av utskottets ordförande, att i flera av de europeiska länderna frågan ännu befinner sig blott på utredningsstadiet. Så länge som detta är förhållandet, kan man väl knappast säga, att 8-timmarsdagen är ett internationellt faktum. Man har sålunda efter min mening fullgoda skäl för att för vårt lands vidkommande ställa sig betänksam och avvisande för närvarande i fråga om denna lagstiftning, helst som förhållandena äro sådana, att 8-timmarsdagen genom särskilda överenskommelser är införd på många områden inom industrien, genom frivilliga överenskommelser, och sålunda utan lagstiftning.

Vad jag egentligen vill hava framhållet det är, att det förvånar mig ganska mycket, att representanter för vår modernäring kunna gå med på denna lagstiftning. Vår plikt som riksdagsmän bör bjuda oss att se på vad för landet i dess helhet är gagneligt. Om så är, så få vi icke låta suggerera oss av de önskingar, som framkomma från vissa grupper av samhällsmedborgare, i vidare mån än vi äro övertygade om att dessa önskemål äro gagneliga för landet i sin helhet. Från alla håll har ju här betonats, till och med av utskottets ärade ordförande, som för övrigt gjorde allt vad han kunde till för-

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

mån för lagen, att verkningarna av lagen kunna bli mycket farliga särskilt på jordbruksområdet. Det förstå vi väl också alla. I oss förelagda handlingar har påvisats hurusom på grund av det minskade arbetet, som skulle följa av den föreslagna nedsättningen i arbetstiden, det kommer att ytterligare erfordras omkring 70,000 arbetare för att produktionen skall någorlunda kunna hållas i den före lagens tillkomst befintliga nivån. Då det från många håll betonats, och från intet håll, såvitt jag vet, förnekats, att denna stora kontingent av arbetare måste tagas från jordbruket, och då man tillika vet, att jordbruket såväl tillförne som för närvarande under många av de gångna åren lidit av permanent brist på arbetare, kan man väl åtminstone enligt min mening ha rätt att uttala en viss förundran över att åtskilliga eller många åtminstone i riksdagen av jordbrukets representanter kunna gå med på denna lagstiftning.

Nu säger man, att det är alldeles nödvändigt att nu taga denna lagstiftning. Utskottets ordförande sade i sitt anförande, att det är nödvändigt, därför att det t. o. m. kan väntas revolutionära ansatser, om så icke sker. Ja, detta få vi alltid höra, så snart en större fråga föreligger. Det hörde vi under urtima riksdagen förra hösten, och nu resoneras på samma sätt. Hur långt skall man gå på den vägen? Hur långt skall man använda dessa argument, och hur långt skola vi riksdagsmän böja oss för dylika argument?

Vi känna i alla fall till att åttatimmarsdagen redan är införd på stora och viktiga arbetsområden, och det torde väl ändå icke, trots att det förnekas från arbetarnas representanter, vara anledning att tro annat än att denna arbetstid särskilt sedan den vunnit insteg på så vidsträckt områden, som den gjort, också skall på frivillighetens väg kunna införas på de områden, där detta ännu återstår, och är nödvändigt.

Man utgår ständigt ifrån, och man talar ständigt om städernas förhållanden och de större samhällenas förhållanden. Den siste ärade talaren talade också om detta, då han nämnde, att lagen undantager företaget, som endast sysselsätta fyra arbetare i stad, köping eller municipalsamhälle med mindre än 1,500 invånare. Han räknade efter hur många städer och samhällen, som skulle beröras härav, och ansåg, att detta icke skulle ha någon betydelse, men han talade icke om, hur detta skulle verka på landsbygden i vårt land, som just hyser dessa mindre hantverk, som i mycket stor och vidsträckt grad just äro beroende av detta undantag. Jag måste ju i alla fall säga, att ehuru detta väl kan vara en förbättring i viss mån, ställer det sig i alla fall ganska egendomligt. Om man tänker sig en person, som sysselsätter fyra arbetare vid ett hus- eller väg- och vattenbygge ute på landet, faller han icke under lagen och blir bötfälld, om han låter arbeta mer än åtta timmar, men om han sysselsätter fem arbetare, faller han under lagen och får böta upptill 1,000 kronor. Likaledes är det väl ganska underligt, att om t. ex. en far låter sin 17-åriga son arbeta mer än åtta timmar i det mindre företaget, med 4 arbetare, faller han icke under lagen, men om han låter honom arbeta i ett liknande företag

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.

(Forts.)

med fem arbetare, kan han få böta, därför att han tillåter sin son att arbeta mer än åtta timmar.

Jag vill som sagt endast beröra detta, men jag vill säga, att det är väl knappast underligt, om man som representant för en näring, för vilken denna lag endast komme att medföra obehag och olägenheter, och i övrigt en näring, som är av så vital betydelse för hela vårt folks existens, ställer sig avvisande emot en sådan lagstiftning som denna, i synnerhet som man har den bestämda uppfattningen, att denna lagstiftning icke är av något trängande behov påkallad, då den reglering, som ifrågasättes, bör kunna genomföras på frivillighetens väg. För övrigt tror jag mig kunna påstå, att det medför mindre olägenheter för vårt näringsliv att icke taga denna lag än att taga densamma. Ty det är väl, som sagt, icke blott de stora industrierna, som ha betydelse för vårt näringsliv, utan det är väl också alla dessa andra näringsgrenar och arbetsområden, som falla under lagen, och som icke ha samma möjlighet som industrien att ordna sina förhållanden.

Den siste ärade talaren ville betona, att denna minskning av arbetstiden på vissa områden, såsom den mekaniska verkstadsindustrien och byggnadsområdet icke skulle ha så stor betydelse eller vara så farlig för produktionens omfattning och arbetsresultatet, därför att det endast för den mekaniska verkstadsindustrien är fråga om en nedsättning av arbetstiden på tre timmar och för byggnadsindustrien på fyra timmar per vecka. Jag vill då i stället fråga, om denna nedsättning av arbetstiden på respektive en halv och något över en halv timme per dag i verkstadsindustrien och byggnadsindustrien verkligen är av så stor betydelse för arbetarens hälsa och välbefinnande och möjlighet till bildning och allt vad det nu heter, att det därför är skäl att göra detta ingripande på dessa områden för att vinna dessa tre eller fyra timmar i veckan.

Utskottets ordförande har också betonat, att han hyste den förhoppningen, att den ökade fritid, som kommer att bli ett resultat av den minskade arbetstiden, skall komma att väl användas till bildningsändamål o. d. Jag vill icke bestrida, att många av våra arbetare verkligen ha intresse för och också söka möjlighet till bildning, men jag vill också betona, att om man har endast 51 respektive 54 timmars arbete per vecka, har man i alla fall ganska mycken tid övrig att öka sina kunskaper och sin bildning, om man vill använda tiden väl. Dock frågar jag, var man på en avlägsen landsbygd skall finna möjlighet att använda tiden för bildningsändamål, där icke några särskilda bildningsanstalter finnas härför. Även på detta område har man endast tänkt på industrien och industrisamhällena o. d. utan att taga hänsyn till förhållandena ute på landsbygden. Vad landsbygden beträffar, tror jag, att folk mår bättre av att arbeta någon timme längre, t. ex. vid ett husbygge eller ett väg- och vattenbygge än att sitta ute på en solbacke. De göra det ock lika gärna för övrigt.

Jag vill också här på det bestämdaste betona och stryka under, att på landsbygden råder en deciderad animositet och ett deciderat

motstånd mot denna lagstiftning, som säkerligen icke där kommer att mottagas med någon tillfredsställelse. Jag tror nog, att de, som här bidragit till denna åtgärds genomförande, komma att få ganska svårt att övertyga landsbygdens befolkning om välsignelsen och lyckan för dem och deras näring av den lagstiftning, som man nu här står i begrepp att genomföra.

Då den, som här talat för högerreservationen i alla detaljer givit goda skäl för reservanternas uppfattning, skall jag icke, herr talman, fortsätta vidare. Jag har endast velat göra dessa allmänna reflexioner, och jag skall be att få sluta med att yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen av herrar von Sydow m. fl.

Herr Jönsson i Fridhill: Herr talman, mina herrar! I den motion, som jämte mig undertecknats av herr Bengtsson i Norup, har jag uttryckligen förklarat, att jag ansluter mig till den princip, som innefattas i det föreliggande lagförslaget. Det är nog riktigt, som några av de talare, som här haft ordet, framhållit, att man kan ha anledning att hysa vissa betänkligheter emot lagen. särskilt dess ikraftträdande och antagande just nu. Detta hindrar dock icke, att man ändå får anlägga en något mera optimistisk syn på tingen, och man kan icke heller komma ifrån, att, då liknande lagförslag antagas i det ena landet efter det andra, kunna vi icke utan vidare avvisa kravet på förkortning av arbetstiden för industrien. Det är nog så, att i och med antagandet av denna lag har man att förvänta en större arbetsglädje och större arbetsro ibland de stora kontingenterna av arbetare, och att den minskade produktion, som man skulle kunna befara, på grund av en tidsinskränkning, i väsentlig mån kommer att uppvägas därigenom, att vi komma från en hel del arbetsinställelser, som annars skulle bli för framtiden oundvikliga på samma sätt som nu.

Jag tror heller icke, att man från jordbrukarhåll behöver se så mörkt på saken, som herr Lindman gjorde, ty det är väl i alla fall skillnad på att dag efter dag stå i en fabrik och utföra ett mekaniskt arbete mot att utföra jordbruksarbete i fria luften, och där man heller icke på grund av omständigheterna behöver räkna med så lång arbetstid annat än under vissa tider på året, medan en kortare tid kan användas under andra.

Jag har i min motion framhållit, att för att icke lagen skall komma att verka alltför besvärande, torde det vara nödvändigt att från densamma göra vissa undantag. Det är därför med tillfredsställelse, som jag kunnat konstatera, att utskottet i viss mån tillmötessgått denna vår framställning, att hantverket i stort sett kommer att bli undantaget. Visserligen komma icke städernas hantverkare i åtnjutande av detta undantag. Och det får jag lov att säga är ganska betänkligt. Jag tror, att det hade varit lyckligare ur skilda synpunkter, att hantverk och liknande rörelser med mindre antal arbetare, även om de äro förlagda till städerna eller större samhällen.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)

hade haft samma rätt att tillgodoräkna sig de förmåner, som ett undantagande från lagen kan innebära. Jag tror sålunda, att dessa hantverkare och yrkesidkare, som bo i städerna komma i ett sämre läge än personer, som utöva samma rörelser i industriell omfattning. Men det är nog i alla fall så, att det har blivit gjord en mycket väsentlig och god undantagsbestämmelse, som jag såsom motionär ber att få betyga utskottet min tacksamhet för.

Går jag återigen till den andra punkten, som jag berört i min motion, nämligen den om nödvändigheten att undantaga säsongarbeten, så har jag naturligtvis icke någon anledning att uttala någon slags tacksamhet mot utskottet i den delen. Jag och min medmotionär ha sökt bevisa nödvändigheten av att dessa säsongarbeten bliva undantagna från lagens bestämmelser. Det är många skäl, som tala härför. Det är sålunda påvisat, att många av dessa säsongarbeten, som pågå endast några få veckor av året, pågå under sådana tider, att en omläggning av driften d. v. s. en förändring av skifteslagen skulle nödvändiggöra en utökning av arbetarstocken, som skulle draga arbetskraft från jordbruket. Och på samma gång kan man säga, att dessa arbetare, som taga anställning vid dylika säsongarbeten, komma icke att hälsa ett bifall till utskottsbetänkandet i denna del med tillfredsställelse. Ty när de packa sina kappsäckar och resa ut kanske flera mil från hemmet och taga dessa arbeten för att under en kort period förtjäna så mycket pengar som möjligt, så tror jag icke de skulle bliva glada över att endast få utnyttja sin arbetskraft under 8 timmar om dagen.

Det är många dylika saker, som skulle kunna andragas som skäl för att icke lagen, då den nu kommer att antagas av riksdagen, göres alltför schablonmässig och för betungande för yrken och näringar, som överhuvud taget icke kunna ha samma behov av denna lag som exempelvis den verkliga industrien. Jag menar sålunda, att det vore ett viktigt intresse att tillgodose, att i första hand dessa små hantverkare och liknande yrkesutövare, som nu äro berörda i första punkten, liksom även dessa säsongarbeten, som jag talat om i min motion, undantagas från lagens bestämmelser.

Jag skall be att få tillägga, att hade utskottets motivering varit avfattad på något annat sätt i fråga om dessa säsongarbeten, d. v. s. avfattad så att arbetsrådet skulle kunna ha beretts möjlighet att medgiva undantag för dem, så skulle jag kunnat låta vid saken bero. Men i stället för att — som tydligtvis avsetts med avfattningen av 5 § — bereda möjlighet för arbetsrådet att kunna medgiva undantag för säsongarbeten, där så skulle behöva komma i fråga, så har utskottet med den snäva avfattning det givit sin motivering nära nog fullständigt uteslutit varje möjlighet att tolka 5 § på sådant sätt. Det är en något underbar motivering utskottet består motionen i denna del. Man kan säga, att utskottet nära på utgår ifrån, att undantag endast skulle kunna ifrågasättas för arbetsföretag, vartill användas arbetare, som gått sysslolösa före arbetets igångsättande och gå sysslolösa någon tid efteråt. Det är ju alldeles orim-

ligt att tänka, att någonting sådant verkligen förekommer. Dessa personer, som taga arbete i här ifrågavarande säsongarbete, äro icke att söka bland dem, som ha en stor del av sin tid disponibel för diverse arbeten, utan de rekryteras huvudsakligen från småbrukarnas leder. De resa ut för några veckor, antingen det gäller upptagande av torv, arbete på betfälten, upplagsplatser eller annat arbete för sockerfabrikationen, för att få ett tillskott till den inkomst de ha i sin vanliga näring. Det kan sålunda med den avfattning utskottet givit sin motivering knappast bli möjligt för arbetsrådet att medgiva några slags undantag från dessa tillfälliga säsongarbeten. Och det gör, att jag av den anledningen nödgas yrka bifall till min motion i denna del, d. v. s. punkt b) i motionen.

*Ang. lag om
arbetstidens
begränsning.
(Forts.)*

Jag skall icke upptaga tiden längre, men jag har icke kunnat underlåta att påpeka, att när nu denna lag skall antagas, så torde det vara nödvändigt att icke göra den alltför betungande för en hel del människor, som icke ha den anledning att få lagens skydd, som vissa andra ha. Det har gjort, att jag nödgas — då på grund av den motivering utskottet bestått denna andra punkt i herr Bengtssons och min motion — yrka bifall till punkt b) i nämnda motion, vilket innebär, att till de i 1 § andra stycket av lagen uppräknade undantagen från dess tillämpning fogas ett nytt moment av denna lydelse: »säsongarbeten, som pågå högst tre månader under året». Med denna avvikelse ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den föredragna paragrafen.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdat anslag komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.39 e. m.

In fidem

Per Cronvall.